

TRIBUNA

Director fondator:

Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ

Consiliul consultativ al revistei de cultură Tribuna:

Nicolae Breban

Andrei Marga

Gaetano Mollo
(Universitatea din Perugia)

Ilie Pârvu

D. R. Popescu

Grigore Zanc

Redacția:

Mircea Arman

(manager / redactor-șef)

Ovidiu Petca

(secretar de redacție)

Ioan-Pavel Azap

Ani Bradea

Claudiu Groza

Ștefan Manasia

Oana Pughineanu

Aurica Tothăzan

Maria Georgeta Marc

Tehnoredactare:

Mihai-Vlad Guță

Redacția și administrația:

400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59. 14. 98

Fax (0264) 59. 14. 97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro

Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

**Responsabilitatea asupra conținutului textelor
revine în întregime autorilor**

Pe copertă:

Dominika Morariu

Iarna și alte povești (2022)

imprimare digitală, 100 x 70cm

www.clujtourism.ro

semnal

„Așa îți e ție dat, să te terorizezi singur?”

Alexandru Sfârlea

Liviu Ioan Stoiciu

luare aminte

Grupul Editorial Rocart, 2022

Mai rar un poet cu sinele mai contorsionat în jungla interiorității sale - ca un boa constrictor având drept hrană interogații, subterfugii, ilarități și disfuncționalități - decât acest truditor la galerele creației literare polivalente și intempestive, un gladiator îndârjit și niciodată dispus să se recunoască înfrânt în vreo confruntare cu lighioanele sau imperatorii ce-i populează, sfidători sau răzbunători, scrisul. A pornit de la un canton („părăsit”, cum ar fi spus Fănuș Neagu), ajungând, iată, dincolo de cei 14 luștri, cocârjat sub apăsarea atâtor și atâtor recunoașteri și premii, uneori fiind primul chiar și după ce altul rupsese cu pieptul flamura de la capătul cursei evaluărilor critice. Liviu Ioan Stoiciu nu a reușit să-i intre în „grații” (ci doar în... gratii!) poate că unui singur critic literar de prim-plan, adică Alex Ștefănescu, un alt caz asemănător fiind receptarea lui Nichita Stănescu de către G. Grigurcu (dar care, culmea, spunea despre autorul antologiei „Vocile lui Sing” - ia ghiciți cine e ăsta? - că „e poet până-n vârful unghiilor!”). Cu subiectivismul criticilor nu e de glumit, dar este de apreciat, pe de altă parte, cum a reușit să-l... imblânzească poetul din Adjudul vechi pe „cerberul” (hiper)titrat și uns cu sofisticate alifii și unsori, care păstrează Uniunea Scriitorilor din România. Gata cu „bârfă”, nene Cititor, ia să-ți vârăm noi acuma sub ochii dilatați de curiozitate și uimire, un poem stoician - care, ca multe altele din volumul de față - îmi amintește de placheta *Mitrcfan plângăciosul*, a lui Nicolae Popa, basarabeanul. Nu ca structuralizare lirică, desigur, ori cărniță poeticească (con)creșcută pe oscioarele volumetriilor literar- estetice. Dar strict tematic, cel puțin, fără puțință de îndoială, doar că „personajul/ personajele” din poemul de mai jos este/ sunt „documentele fosile”, alter-ego-ul poetului fiind (simili)coincident cu sintagma dihotomică rău- bine; el nu se sfiește, plângându-și de milă, să-și identifice un „arbore genealogic” în abisalitatea unei ontologii geologizate: *Stau cu ochii în gol, altceva nu mai știu ce să fac, am/ în mine un rău fără margini, care se hrănește/ din ce a mai rămas bun, împuținându-mă pe zi ce trece./ Implacabil, mă pierd în lăuntru meu. (...) /Sunt supărat pe mine, sunt supărat pe toți, am lungit-o / prea mult, am luat și un praf de băut, preparat după/ internet, rețetă- dintr-o/ rădăcină scoasă de pe mormântul unui copil,/ în vinerea mare, degeaba. Sunt tot aici, cu mine,/ singur, nedespărțit de răul dinlăuntru, care a înghițit/ binele, crede-mă pe cuvânt, sunt documente fosile în mine,/ secrete, formate în trecutul geologic/ al pământului, care ar trebui neapărat să fie descoperite/ și date publicității- nu reușesc să ajung/ nici-cum la ele. Structuri minerale ?/ Ducă-se pe pustii! Poate,/ după ce dau colțul ... (Implacabil).*

Într-adevăr, „escribentul” (cuvânt nichitian) se războiește cu sine, cu lăuntricitatea, se autointeroghează cu un soi de poftă stigmatizantă, sloboade rafale de interogații, își demarhează teritoriul („Trage o dără cu călcăiul drept-/ de aici până aici

Dominika Morariu

Aer - 5 elemente (2022)

imprimare digitală, 20 x 20 cm

sunt eu,/ vezi? Numai atât. Și cu toate astea nu mai încap/ lumea de mine. Care lume? Lumea morții,/ despărțită de această dără de lumea vie”. Nu se ferește nici de unele imprecășii asupra „regului” din care face și el parte („bețivi, curvari, adunați de pe drumuri, după ce ați mers/ în frunte odată, împinși de la spate”), într-o alăturare simetricizată cu sexul opus („În vreme ce noi, femei, suntem chirpiciiăștia puși la uscat,/ munciți pe brânci, care hohotim”), se insinuează în el o hulă a decompensării psihedelice („Își pierde pe zi ce trece din substanță, (...)/ în fiecare oră se prăbușește moral, (...) are o stare sâcâitoare de haos,/ modelele de gândire logică nu-l mai ajută”), își dă ghes cu cerbicie și persuasivitate, se încurajează cu frenezie și se pare că acele asemănări cu „Mitrofan plângăciosul” se diminuează și se estompează, ba chiar își dă aere de entitate cu forțe tributare, la extrem, animalității („Înainte,/ lașule, mișcă-te înainte! Nu da înapoi!/ Ce se svârcolește în el e o bestie”).

Într-un poem de la pagina 43, eul și ego-ul se află într-o situație aparent ireconciliabilă, în care, de fapt, memoria, recurența acesteia, e scoasă... țap ispășitor: „Să nu iau aminte. Nu-mi mai amintesc de mine, râvnitor,/ dar tu mă asiguri că sunt eu. Care eu? Nu/ te mai văita atât, cum adică nu-ți mai amintești de tine?/ Tu ești tu. Care tu? M-am trezit dimineață/ fără mine, nu-mi mai amintesc nimic. Bine, recunosc,/ ești mai nebun decât mine...”. A, să nu uit că pe coperta a patra, poetul Stoiciu își cere iertare, cică, pentru că... îndrăznește să mai scrie versuri „depășit moral cum sunt de aceste vremuri nenorocite (pandemie- război, nu numai)”, după ce anunțase, la sfârșitul lui 2017, „că nu mai scot nicio carte, o dorință de izolare, să-mi mai împac sufletul” - zice omnipotentul poet, călătorind în lung și lat prin țară, sau la turniruri poetice „manolescizate” sau „chifuizate”, ori de altă natură. El se mai afișează, într-un fel de răsfăț hiperbolizant, cu... ghicirea anului morții: 2023. Iar eu îi spun că onticitatea lui o va depăși pe aceea a lui Ovidiu Genaru, de nu chiar va citi „panseuri”, la Radio România Cultural, precum Mihai Șora, la 107 ani. Până atunci, felicitări pentru acest volum care, neîndoielnic, va fi și dânsul multipremiat. ■

Andrei Marga – Filosofia lui Habermas

Mircea Arman

Este un lucru de domeniul evidenței că în filosofia românească dar și europeană numele lui Andrei Marga se impune din ce în ce mai mult, din ce în ce mai puternic. După o monografie *Heidegger*, pe care o socotesc a fi cea mai importantă scrisă vreodată despre ilustrul filosof german, iată că Andrei Marga se înfățișează publicului românesc cu o altă lucrare de anvergură europeană și mondială, de această dată cu *Filosofia lui Habermas*, apărută la Editura Academiei Române în acest an.

Andrei Marga a depășit demult stilul și anvergura filosofiei românești și se înscrie în lista marilor cărturari și filosofi europeni, urmându-l pe maestrul său Jürgen Habermas.

Germanist de clasă, cu o limbă vorbită nativ, cu un accent „Soxen” dacă ar fi să ne exprimăm în dialect, Andrei Marga a ucenicit pe lângă profesorul Habermas încă începând cu 1975 la Frankfurt.

Desigur, s-a scris și s-a vorbit mult despre Jürgen Habermas, cu atât mai mult cu cât acesta a preluat catedra de la Frankfurt venind de la Heidelberg, acolo unde se practica o filosofie puțin asemănătoare cu cea de la Frankfurt și a „școlii” sau „cercului” dezvoltate acolo încă din perioada interbelică.

Hans Georg Gadamer spunea că relativ la Habermas există doar două posibilități: ori te raiezi filosofiei acestuia într-o totală acceptare, ori o respingi. Subsemnatul face parte din a doua categorie, chiar dacă sunt unele aspecte care trebuie nuanțate și se referă la latura metafizică a cercetărilor acestuia, în speță la studiile sale despre Kant, Hegel sau Heidegger. Mai mult, așa cum sublinia Gadamer, este absolut imposibil să ignori capacitatea filosofului de a lucra cu cantități inimaginabile de informație, de a le sintetiza și de a formula

răspunsuri pe care le așteaptă „cetatea”. În acest sens, pentru secolul XX, Habermas a reprezentat, prin anvergura cercetărilor sale, prin implicarea în problemele societății liberale și democratice – la acea vreme – un adevărat *Praeceptor Germaniae*.

Sigur, societatea românească, mai arhaică, tradițională și patriarhală nu este pregătită nici măcar acum să preia problemele și dezvoltările lui Habermas, de la problemele de teorie a statului și dreptului pînă la problema unei „pragmatici universale”, cum cam pretențios o numea Peter Watson citat de Andrei Marga.

Îi dăm dreptate filosofului Andrei Marga atunci cînd spune că este dificil să dai o monografie exaurientă a unui filosof aflat încă în viață dar și în viața creativă.

Nu suntem impresionați de teoria comunicațională a lui Habermas, care își găsește oarecum corespondentul în dialectica antică și mai ales în cea hegeliană, nici de vreun concept cheie care să structureze fundamental filosofia occidentală așa cum a făcut-o Heidegger, dar ceea ce este absolut remarcabil este paleta preocupărilor care pornește de la metafizică la începuturi și merge spre pragmatică sau pe ceea ce încercase un înaintaș al său, spre o metafizică materialistă (H. Marcuse) care poate constitui un adevărat oximoron dacă nu mai bine o *contradictio in ajecto* cu toată strădania lui Marcuse de a încerca o asemenea construcție.

Normal, filosofia socială, cu importanța sa incontestabilă mai ales pentru teoreticieni, mai puțin pentru politicienii chemați să o pună în practică, are importanța sa, dar neasumată de cei care o pot pune în operă, cum a devenit și cea a lui Habermas, rămîne doar un deziderat neîmplinit, chiar dacă Habermas în calitate de filosof și jurist

Mircea Arman

nu avea cum să cadă în naivitățile unui Platon sau ale altor făuritori de utopii sociale. Chiar dacă soluțiile lui Habermas stau în picioare, dacă ar exista onestitate și bună-credință, ar putea fi lesne și rațional aplicate sistemului social, mai puțin celui globalist de care Habermas nu e străin, ele potrivitându-se mai ales unui sistem suveranist în care relațiile interstatale să fie întemeiate pe forța dreptului și nu pe dreptul forței.

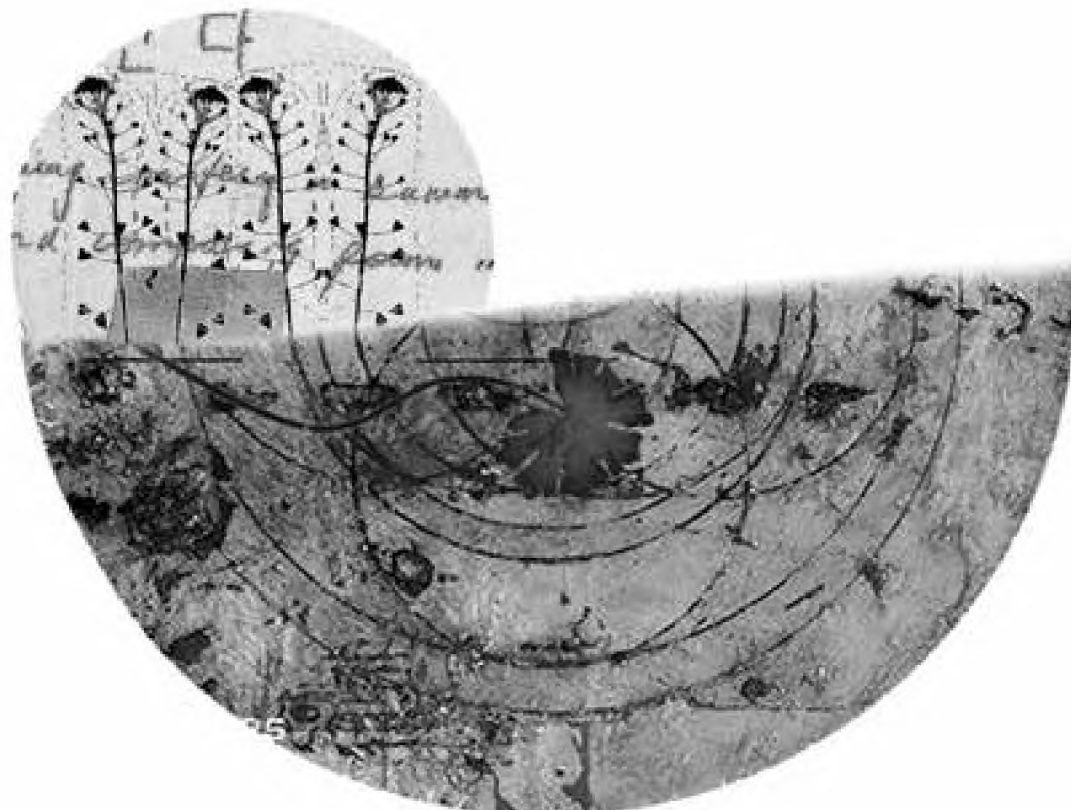
Discuțiile pe care le-a generat Habermas cu cei mai de seamă gânditori ai secolului XX și în chiar primii ani al secolului XXI nu au rămas fără ecou în lumea academică, dar nu au produs nici un efect palpabil asupra politicienilor și mersului societăților.

Chiar dacă Habermas a opus teorii articulate și argumentate la viziunea lui Carl Schmitt și l-a susținut, cum era și firesc pentru un sistem democratic în care credea cu toată tăria, pe normativistul Kelsen, totuși, în esența ei cea mai esențială, dincolo de vălurile înșelătoare ale unei democrații autentice clădită pe structura democratică normativistă kelsiană, societatea occidentală a rămas una oligarhică, adînc înfiptă în teoriile determinismului autoritar statal al lui Carl Schmitt.

Habermas, ne spune Andrei Marga, este un filosof implicat în viața cetății, un teoretician desăvîrșit al dreptului și un mare spirit sintetic pe care puțini filosofi l-au avut, fapt pe care nu îl poate contesta nimeni.

În ceea ce privește monografia lui Andrei Marga, *Filosofia lui Habermas* (Ed. Academiei Române, București, 2022), aceasta lasă cititorul în perplexitate mai ales datorită volumului uriaș de informații vehiculate, a familiarității și cunoașterii profunde a gândirii lui Jürgen Habermas, dar și a multiplelor analize comparative originale pe care filosoful român le face cu Heidegger, Luhmann, Wittgenstein, Karl Otfp-Apel, Hegel, Marx, Max Weber, Ratzinger, Gersom Sholem, Dieter Henrich, Rawls, precum și polemicile uriașe cu Foucault, Derrida și Rorty - fac din această monografie un reper mondial pentru înțelegerea creativă a gândirii lui Habermas.

Nu știu cîți cititori vor avea răbdarea, capacitatea, informația și deschiderea de a putea procesa o carte care, dacă ești profesionist și nu amator, ia câteva luni de studiu și meditație. Această remarcă nu este un reproș, din contra, un lucru pe care îl apreciez enorm, o întreprindere de toată lauda.

Exercițiile spirituale, o terapie filosofică de inspirație stoico-platonice (I)

Viorel Igna

Plecăm în analiza noastră de la o mărturie a lui Pierre Hadot¹, care constituie un fel de testament spiritual pentru marele cunoscător al filosofiei antice târzii.

„Filosofia nu este construcția unui sistem, ci o decizie fermă de a privi în modul cel mai adânc posibil *in Sine* și în jurul propriului *Sine*. Sub influența lui Bergson și apoi a existențialismului, Pierre Hadot a înțeles filosofia ca o metamorfoză totală în măsură să vadă lumea așa cum este și să trăiască în ea la modul cel mai autentic.

Credem, ne mărturisește P. Hadot, că multe opere moderne sunt destinate să comunice informații despre un conținut conceptual dat, din care noi putem prelua informații despre gândirea și psihologia autorului. Dar, de fapt, sunt adeseori exerciții spirituale pe care autorul le practică el însuși și pe care le consideră punctul de plecare pentru meditațiile cititorului său; ele sunt destinate să formeze sufletele. Au o valoare psihologică. Orice afirmație ar trebui să fie înțeleasă în perspectiva efectului pe care îl poate avea, și nu ca o propoziție care exprimă în mod adecvat gândirea și sentimentele unui individ. Astfel, concludă filosoful francez, concluziile sale metodologice s-au convertit în concepții metafisice.

Formula „exercițiile spirituale” este o expresie care îl poate înșela pe cititorul contemporan, scrie Pierre Hadot. Trebuie să ne mulțumim să folosim termenul spiritual, deoarece alte adjective sau specificări posibile, psihice, morale, etice, intelectuale, de gândire, de suflet nu acoperă toate relațiile pe care dorim să le descriem. Am putea vorbi de exerciții ale gândirii, continuă Hadot, deoarece aceste exerciții își fac din sine propria materie de reflexie².

Dar cuvântul gândire nu indică într-o manieră destul de clară faptul că imaginația și sensibilitatea intervin în aceste exerciții într-un fel important. Din aceleași motive, nu ne putem mulțumi cu expresia exerciții intelectuale, chiar dacă aspectele intelectuale (definiții, subdiviziuni, raționamente, lectură, cercetare, retorică), pot avea o anumită importanță.

Exerciții etice, continuă Hadot, ar fi o expresie destul de seducătoare, deoarece, așa cum vom vedea, exercițiile de care vorbim contribuie puternic la terapia pasiunilor și se referă la conduita ce trebuie urmărită în viață. Chiar și aceasta ar fi o viziune destul de limitată. În realitate, asemenea exerciții corespund unei reflecții asupra viziunii lumii și o metamorfoză a personalității umane.

Cuvântul „spiritual” ne permite, după părerea noastră, să înțelegem cum asemenea exerciții sunt opera nu numai a gândirii, ci și a întregului psihism individual, și, mai ales ne revelează adevăratele dimensiuni ale acestor exerciții: mulțumită lor, individul se ridică la o viață spirituală obiectivă, adică se așază în perspectiva Întregului: și astfel „depășindu-se, se eternizează”.

Acceptăm, dacă este necesar, această expresie „exerciții spirituale”, ne va spune un

cititor interesat de subiect. Dar este vorba de „Exercițiile spirituale” ale lui Ignazio de Loyola? Aici Pierre Hadot face trimitere la marele sociolog francez Georges Friedmann³, care în programul său scria: „Este vorba de a ieși din durată temporală, iar prin depășirea sinelui individual te poți eterniza”. Răspunsul lui Hadot a fost următorul: *Exercitia spiritualia* nu sunt decât o versiune creștină a unei traduceri greco-romane, căreia dorim să-i arătăm măreția. În primul rând, concludă P. Hadot, conceptul și expresia *exercitium spirituale* sunt mărturia, înainte de Ignazio de Loyola, a anticului creștinism latin, și care corespunde lui *askesis* propriu creștinismului grecesc.

La rândul său conceptul de *askesis*, nu trebuie înțeles în sensul ascetismului, ci ca o practică de exerciții spirituale, după P. Rubbow⁴, care exista deja în tradiția filosofică a antichității.

P. Hadot face trimitere la opera lui P. Rubbow, pentru a explica originea și semnificația acestui concept de exercițiu spiritual care rămâne unul viu în conștiința europeană, așa cum s-a putut vedea în lucrările lui G. Friedmann.

Intenția lui P. Hadot este să amintească existența exercițiilor spirituale în antichitatea greco-latină, dar mai ales să precizeze întreaga contribuție și importanța fenomenului și să arate consecințele care derivă din înțelegerea gândirii antice și a filosofiei însăși⁵.

A învăța să trăiești

În școlile de filosofie elenistică și romană s-a putut observa mai ușor acest un fenomen. De exemplu stoicii decară în mod explicit: pentru noi filosofia este un „exercițiu”⁶.

„Stoicii, scrie Jeanne Hersch⁷, au exercitat o influență puternică în Antichitate și, într-un anumit sens, se poate spune că au jucat un rol important pentru istoria culturii noastre în ansamblu. Încă și astăzi calificăm drept stoică o persoană sau un comportament, chiar fără a ne referi la doctrina Școlii stoice. Când vorbim însă de stoici, îi desemnăm astfel pe gânditorii ale căror concepții și atitudine morală se leagă în mod expres de o tradiție filosofică bine definită...Răul este corelativ binelui spus stoicii. În absența răului, binele n-ar avea niciun sens. Răul este deci necesar. Fără el, n-ar exista nici excelență, nici valoare. Căutarea valorii, a excelenței în lume ar fi imposibilă. Răul este deci necesar binelui.

Apoi, zic stoicii, ceea ce numim rău este rău, într-adevăr, însă numai din punctul nostru de vedere, întotdeauna limitat. În schimb, raportat la întreg, la totalitatea lumii, el este un bine. Aici avem de-a face cu perfecțiunea și domnia legii divine. Omul reușește să biruie răul în măsura în care devine capabil să depășească punctul său de vedere limitat. Când întâlnește răul, el trebuie să devină capabil să se înalțe până la legea divină,

pentru care răul nu este decât un element indispensabil.”

În ochii lor filosofia nu constă în învățarea unei teorii abstracte. *Facere docet filosofia, non dicere*, filosofia ne învață să facem, nu să vorbim; virtutea este fuga de vicii; speranța nu-i învățată să fie învinsă; pentru omul cultivat și învățat a trăi înseamnă a gândi; este un sacrilegiu a face rău patriei; a-ți iubi părinții este prima lege a naturii. Câte învățături stoice de un mare impact emoțional și moral. Cu o remarcă paradoxală: este însă și mai puțin o artă de a trăi, deoarece este foarte complicat să fie acceptate în viața de toate zilele, într-un stil de viață determinat, cu implicații asupra întregii existențe.

Actul filosofic nu se situează numai în ordinea cunoașterii, ci și în ordinea proprie a eului individual, este un exercițiu care ne face să fim mai bogați sufletește, mai buni. Este un anumit tip special de conversiune, care are influență asupra întregii vieți, în măsură să schimbe în mod radical viața celui care o practică.⁸

Pentru toate școlile filosofice, principala cauză a suferinței, a dezordinii, bântuită de inconștiență și necunoaștere este constituită din pasiuni nelegitime, din dorințe dezordonate și frici exagerate. Filosofia apare în acest sens ca o terapie a pasiunilor⁹.

Fiecare Școală își are propria sa metodă terapeutică, dar toate leagă această terapie de o transformare profundă a manierei de a vedea și de a fi a individului. Exercițiile spirituale, ne spune P. Hadot, aveau în mod precis scopul de a realiza această transformare a ființei umane. El dă exemplul stoicilor. După ei, toată nefericirea omului derivă din faptul că omul încearcă să înfăptuiască sau să-și conserve bunurile, pe care riscă să nu le mai poată obține sau pe care la un moment dat le poate pierde și de aceea încearcă să evite necazuri (întâmplări nefericite), care de-a lungul vieții, oricum, sunt inevitabile. Filosofia are menirea să educe omul, în sensul că este inutil să urmeze numai binele pe care îl poate obține și să evite răul pe care în ultimă instanță îl poate evita. Acel bine care poate fi obținut și acel rău care poate fi evitat, trebuie să fie considerat astfel încât să depindă numai de libertatea omului: omul să poată alege între binele moral și răul moral.

Nu mai depind de noi și care corespund unei înlănțuirii necesare a cauzelor și efectelor, care însă fug de propria noastră alegere, de libertatea noastră, tocmai pentru că sunt rezultatul unei înlănțuirii. Ar trebui să ne fie indiferente, în sensul că nu trebuie să introducem nicio diferență, ci să le acceptăm pe toate întrucât sunt rezultatul destinului, sau a dominației naturii. Este deci vorba de o totală răstălmăcire a capacității de a vedea lucrurile în mod real. Este o trecere de la o viziune „umană” a realității, o viziune pentru care valorile depind de pasiuni, la o viziune „naturală” a lucrurilor care așază fiecare eveniment în perspectiva naturii universale.¹⁰

Această schimbare de viziune este dificilă, ne spune P. Hadot, de aceea tocmai acolo trebuie să intervină exercițiile spirituale, cu scopul de a produce puțin câte puțin o transformare interioară indispensabilă. Nu există niciun tratat sistematic care să codifice o învățătură sau o tehnică proprie exercițiilor spirituale.

Totodată trimiterele la una sau alta din aceste activități interioare sunt foarte frecvente în scrierile din epocă elenistică și romană. De aici putem trage concluzia că asemenea exerciții erau destul de cunoscute, era nevoie numai să se facă apel la ele, deoarece aparțineau vieții normale a școlilor

filosofice și deci făceau parte dintr-o învățătură orală tradițională.¹¹

Mulțumită lui Filon din Alexandria suntem în posesia a două liste de exerciții. Ele nu coincid în mod perfect, dar au meritul de a oferi o panoramă destul de complexă a unei terapii filosofice de inspirație stoico-platonică. Una din aceste liste enumeră: cercetarea printr-un examen aprofundat, lectura, ascultarea, atenția (*prosophe*), dominarea sinelui, indiferența față de lucrurile indiferente.

Cealaltă le amintește în mod succesiv: lecturile, meditațiile, terapia pasiunilor, amintirea lucrurilor bune, stăpânirea de sine, capacitatea de a-și îndeplini îndatoririle. Cu ajutorul acestor liste, scrie P. Hadot, putem să facem o scurtă descriere a exercițiilor spirituale stoice, prin studierea succesivă a următoarelor argumente: în primul rând întărirea atenției, apoi exercițiul meditației, cu reflecția asupra a ceea ce este făcut bine, apoi acelea proprii exercițiilor intelectuale cum este lectura, ascultarea, cercetarea, examenul aprofundat al propriei interiorități și în sfârșit exercițiile cele mai active cu trimitere directă la stăpânirea de sine și îndeplinirea datoriei ca un bine pentru întreaga comunitate.

Cocentrarea atenției pe lucrurile esențiale este atitudinea spirituală fundamentală a stoicului. Constă într-o atenție sporită și o prezență de spirit continuă, o conștiință de sine trează și o continuă prezență în mijlocul evenimentelor. Datorită ei filosoful știe și dorește să poată interveni în orice moment în treburile cetății. Datorită acestei vigilențe spirituale el este o prezență continuă, iar regula sa de viață fundamentală trebuie să fie bazată pe faptul că ceea ce depinde de noi și ceea ce nu depinde de noi, ne este tot timpul la îndemână, și trebuie să devină un element de care să se țină seamă. Este esențială în acest sens pentru stoicism, ca de altfel și pentru epicureism capacitatea de a pune la dispoziția adeptilor un principiu fundamental, extrem de simplu și chiar posibil de a fi formulat în puține cuvinte, în așa fel încât să fie ușor de amintit și care să fie aplicat în siguranță.

„Tu nu trebuie să te separi de principiile tale nici măcar atunci când dormi, nici când te trezești, nici la masă, nici când intri în contact cu alți oameni.”¹²

A fi vigilent, cu implicațiile sale morale trebuie să-i permită filosofului stoic să aplice aceeași regulă de viață și să răspundă de acțiunile sale, cu un fel de concentrare continuă asupra prezentului.

„În toate lucrurile și în orice moment, depinde de tine dacă ești mulțumit de ceea ce se întâmplă în prezent și să te porți cu sentimentul justiției cu cei din jurul tău, examinând și cântărind lucrurile și neadmițând lucruri care pentru orice om normal sunt inadmisibile.”¹³

Această atenție sporită, concludă P. Hadot, este într-un anumit fel secretul exercițiilor spirituale. O atenție liberă de pasiuni, care au fost totdeauna provocate de trecut și de gânduri care vizează un viitor nesigur, care după cum am spus nu depind de noi. Acest lucru ne ajută să fim mult mai vigilenți și să ne concentrăm asupra momentului prezent, mult mai ușor de a fi controlat și analizat în substanța sa, datorită simplului fapt că este la îndemâna noastră. Și nu în ultimă instanță deschide conștiința noastră conștiinței cosmice, făcându-ne atenți la valoarea infinită a fiecărui moment al existenței în perspectiva legilor universale ale Cosmosului.

Atenția, concentrarea ne permite să răspundem imediat evenimentelor, ca unor întrebări

puse în mod indiscriminat. În acest sens, scrie P. Hadot, este nevoie ca principiile fundamentale să fie tot timpul la îndemâna celor care au cu adevărat intenția de a le folosi.

De aceea este nevoie să se dea atenția necesară regulii vieții, de care am vorbit, aplicând-o diverselor împrejurări din viață, cu multitudinea lor, prin intermediul exercițiilor, la fel ca regulile gramaticii sau cele ale aritmeticii. Dar aici nu este vorba de o simplă cunoaștere, este vorba de o *transformare* a întregii personalități.

Imaginația și afectivitatea trebuie să fie asociate exercițiului gândirii. Toate mijloacele psihologice ale retoricii, toate metodele de amplificare trebuie să fie puse în valoare pentru a-i da acțiunii consistența necesară. Este vorba de a formula pentru sine însuși regula vieții în maniera cea mai vie posibil, concretă, fapt pentru care era nevoie să-și aducă în fața ochilor evenimentele cele mai importante ale propriei vieți, văzute în lumina regulii fundamentale. Acesta este în ultimă instanță procesul de memorizare (*mneme*) și de meditare (*melete*).

Acest exercițiu de meditație îi va permite practicantului să fie pregătit în cazul unui moment neașteptat și poate dramatic. Dificultățile vieții vor fi reprezentate înaintea: sărăcia, suferința, moartea vor fi privite în față; nu vor fi văzute ca un rău, deoarece nu depind de noi; vor fi fixate în propria memorie maximele isihaste, care odată ajunse la un moment propice, ne vor ajuta să acceptăm acele evenimente care fac parte din cursul firesc al naturii. Maximele și sentințele vor fi astfel la

îndemâna tuturor, fără ca după aceea să mai fie posibilă o scuză. Ele vor fi formule și argumentări demne de încredere care se adresează ființei proprii în împrejurări dificile, pentru a opri orice mișcare de ură și de tristețe. După aceea se va examina dinainte tot ceea ce trebuie făcut de-a lungul zilei următoare și se vor fixa principiile care vor conduce și vor inspira acțiunea viitoare, examinând neîmplinirile și progresele. Și nu în ultimă instanță vor fi examinate propriile visuri.

Așa cum putem vedea, scrie P. Hadot, exercițiul de meditație se străduiește să supravezeze discursul interior, pentru a-l face coerent, pentru a-l ordona și astfel plecând de la acel principiu simplu și universal care impune o distincție netă între ceea ce depinde de noi și ceea ce nu depinde de noi, între libertate și natură. În dialogul cu sine însuși sau „cu alții”, chiar dacă este scris că „cel care vrea să meargă înainte să se străduiască să-și conducă cu ordine propriile gânduri.”¹⁴ și să înfăptuiască astfel o transformare totală a reprezentării sale în lume, a stării sale interioare, dar și a comportamentului său exterior. Asemenea metode revelează o mare cunoaștere a puterii terapeutice proprii cuvântului.

Acest exercițiu de meditație și de memorizare, scrie P. Hadot, trebuie să fie exersat în mod continuu. Aici întâlnim exercițiile propriu-zis intelectuale de care vorbea Filon din Alexandria: lectura, ascultarea, cercetarea, examenul aprofundat. Meditația se va hrăni într-un mod destul de simplu din lectura textelor poezilor și filosofilor cu evidențierea unor fraze memorabile.

Dominika Morariu

Două universuri conectate (2022), imprimare digitală, 74 x 68 cm

Lectura acestor texte ar putea fi un ajutor substanțial pentru discipoli, cu explicațiile necesare făcute de măștri de Școală, cu trimiterile necesare pentru o mai bună înțelegere a textului analizat. Cercetarea și examenul atent vor fi deci aplicarea concretă a învățaturii școlii elenistice cu trecerea de la sentințe la sinteza marilor principii și a consultării marilor tratate.

După aceste etape, vine rândul exercițiilor practice destinate să creeze o anumită obișnuință. Unele sunt proprii interiorității, apropiate exercițiilor gândirii, minții de care am vorbit mai sus: de exemplu indiferența față de lucrurile indiferente, care nu este altceva decât aplicarea, cum spune P. Hadot, a regulii unei vieți esențiale¹⁵.

Pentru stoici a filosofa este deci a te exercita „să trăiești”, adică a trăi în mod conștient și liber: conștient în sensul că este nevoie să depășești limitele individualității pentru a te recunoaște parte din *kosmos*-ul animat de rațiune; în mod liber, a renunța să mai dorești ceea ce nu mai depinde de noi și care ne scapă, și să ne interesăm numai de ceea ce depinde de noi: o acțiune justă, conform rațiunii.

Este foarte ușor de înțeles că o filosofie ca stoicismul, remarcă P. Hadot, care presupune o atenție sporită, energie, o tensiune sufletească, constă în mod esențial în exerciții spirituale. Dar este surprinzător că epicureismul, considerat în mod obișnuit ca o filosofie care vorbește despre plăcere, vorbește nu mai puțin decât stoicismul de practici precise, care nu sunt altceva decât exerciții spirituale. Adevărul este că pentru Epicur, la fel ca și pentru stoici, filosofia este o terapie: „Singura noastră ocupație trebuie să fie vindecarea noastră.” Dar de data aceasta vindecarea constă în eliberarea sufletului de preocupările vieții, conducându-ne la *simplicia bucurie a faptului de a exista pur și simplu*. Nefericirea oamenilor derivă din faptul că se tem de lucruri de care nu trebuie să se teamă și că doresc lucruri pe care nu trebuie să le dorească în mod necesar și de care ar trebui în mod normal să fugă. Altfel viața se consumă într-o continuă ceartă și frici

nejustificate și dorințe nesatisfăcute. Le lipsește deci ceea ce este unica plăcere autentică, aceea a plăcerii de exista pur și simplu. De aceea fizica epicuriană ne va elibera de frică, punând în evidență că zeii nu acționează asupra mersului lumii, iar moartea, fiind un dezastru total, nu face parte din viață. În continuare P. Hadot pune accent pe etica epicureică, care este diferită de tezele stoicilor, ne spune că pentru a ne vindeca sufletul este nevoie de o continuă practică menită să elibereze sufletul de tensiuni. Înainte de a ne reprezenta răul, în loc să-l suportăm, trebuie să ne detașăm mintea de lucrurile dureroase și să o fixăm asupra lucrurilor plăcute. Trebuie să ne concentrăm asupra lucrurilor plăcute din jurul nostru, bucurându-ne de prezent, pentru simplul motiv că suntem noi cei care îl afirmăm.

Este vorba de un exercițiu spiritual bine determinat: nu mai este vorba de o atenție continuă a stoicului, care era tot timpul pregătit să salveze în orice moment libertatea morală, printr-o alegere deliberată, tot timpul reînnoită și serenă; de aici o continuă valorizare a vieții și a naturii, izvor peren de plăcere și bucurie.

În mod analog, exercițiul spiritual, care consistă într-un efort continuu de a trăi în contemporaneitate, care este foarte diferit de cum au gândit-o epicureii și stoicii. Pentru primii există o tensiune spirituală, o constantă veghe a conștiinței morale; pentru ceilalți este o invitație la relaxare și la serenitate: tratamentele, preocupările pentru viitor sunt în măsură să ascundă valoarea incomparabilă a faptului simplu de a exista. „Ne naștem o singură dată, de două ori nu este posibil, de aceea este necesar să nu fim eterni, chiar dacă nu ești stăpân pe ziua de mâine, amâni să te bucuri, însă viața continuă să meargă înainte; rămâne pericolul să murim fără să mai putem beneficia de o zi de liniște și de pace.”

Note

- 1 Pierre Hadot, *Esercizi spirituali e filosofia antica*, Einaudi, Torino 1988
- 2 cf. lui Epictet, *Diatribes*, III, 22, 20. „De acum înainte, materia asupra căreia trebuie să lucrez este gândirea

(*dianoia*), așa cum cea cu care lucrează tâmplarul este lemnul, iar pentru cizmar pielea.”

3 Georges Friedmann, *La Puissance et la Sagesse*, Paris 1970, care a apreciat mult cronică pe care Hadot i-a făcut-o lucrării sale. În scrisoarea sa, își amintește P. Hadot, G. Friedmann, a făcut o paralelă între *Etica* lui Spinoza și stoicismul antic, cu ocazia comemorării a 300 de ani de la nașterea lui Spinoza.

4 Cf. lui P. Rubbow, *Seelenführung. Methodik der Exerzitien in der Antike*, München, 1954, care a situat *Exercițiile spirituale*, opera lui Ignatio de Loyola în contextul tradiției antice.

5 Operele care vorbesc despre acest argument sunt rare, cartea fundamentală este cea a lui P. Rubbow citată înainte.

6 Pseudo-Galeno, *Historia philosophia*, I, în *Doxographi Graeci*, ed. it. Diels, De Gruyter, Berolini 1958, 2 vol. 602,18 și Plutarh, *De placitis Epitomes*, I, 2, în Diels, *Doxographi Graeci* cit. 273, 14. Această concepție ne spune Diogene Laerzio, *Vite dei filosofici*, derivă de la cinici.

7 Hersch Jeanne, Stoicii, în *Mirarea filozofică*, Ed. Humanitas, Buc. 2022, pp.69-75

8 Cfr. lui Seneca, *Epistulae*, 6, I.

9 Cicero, *Tusculanae disputationis*, III, 6; de aici necesitatea de a ne dezbara de pasiunile nocive, până nu suntem copleșiți de ele.

10 Pierre Hadot, *Fizica ca exercițiu spiritual*, pp. 119-33, unde se poate vedea distincția între ceea ce depinde de noi și ceea ce nu depinde de noi, în Epictet, *Diatribes*, I, I, 7.

11 Cfr. P. Hadot, *Esercizi spirituali*, op. cit. pp. 33-34.

12 Epictet, *Diatribes*, IV, 12, 7.

13 Marco Aurelio, I *Ricordi*, VII., în P. Hadot, *Esercizi...*, op. cit. p. 35

14 Această formulă îi aparține lui Descartes (*Discours de la Methode*, ed. Gilson, II, p. 18, 27) dar în același timp exprimă bine idealul stoic al unei coerențe interne.

15 Acest lucru corespunde perfect exercițiilor spirituale ale lui Marc Aureliu, din *Amintiri*, XI, 16. „A trăi tot timpul fericit: sufletul nostru să-și găsească putere în el însuși, de aceea trebuie să rămânem indiferenți, față de lucrurile indiferente.”

Urmare din pagina 3

Andrei Marga – Filosofia lui Habermas

Păcatul culturii noastre stă în mulțimea nedefinită a „eseiștilor” a „personalităților de cumetrie”, a impostorilor vânători de titluri universitare și nicidecum a oamenilor chemați spre gândire serioasă, creativă, autentică. Ceea ce se face, în general și cu puține excepții, în cultura noastră sunt „cărțile din cărți”, adică simple note de lectură pe care nu le accept și le dezavuez, întrucât nu am nici un fel de nevoie să citesc un autor prin prisma unui plăvan de la nu știu care universitate. Acesta este marele păcat și marea mediocritate a culturii noastre, lipsa imaginativului creator și teama de a gândi liber.

Atât în excepționala monografie *Heidegger* cât și în *Filosofia lui Heidegger*, Andrei Marga se vadește a fi un gânditor creativ, original, cu o capacitate speculativă excepțională, lucru care face interpretările din aceste monografii să fie creatoare, incitante, dincolo de cantitatea de informație vehiculată, cum spuneam, deloc de neglijat. De acest tip de lucrări duce lipă cultura noastră, lucrări solid

întemeiate și aproape exhaustiv tratate, nu de părerea vreunui vechi activist de partid, a tot felul de sicofanți, sau a vreunui trotinetist obraznic, incult, îndochinat, prost sau drogat.

Cum este absolut normal în România, tot felul de nulități caracteriale și intelectuale își permit să își dea cu părerea despre ideile filosofului Andrei Marga, probabil după o țigară cu „iarbă sănătoasă și naturală” sau cu praf din frunze la fel de naturale pe care le trag pe nas sau pur și simplu, cum spuneam, din prostie și ticăloșie. Acești indivizi îmi repugnă dar, paradoxal, îmi fac și milă, conștientizând faptul că sunt rezultanta unui învățământ aflat în derivă de foarte mult timp.

Deși croită pe structura unei generații care poate duce o asemenea cantitate de informație pe care, în general, o și deține parțial, care poate înțelege subtilitatea gândirii și „meandrele adevărului”, *Filosofia lui Habermas* alături de monografia *Heidegger* ar fi bine să nu lipsească din nici un curs de istorie a filosofiei la orice universitate din România, la masterate sau studii doctorale.

Dar nu numai acolo, ar face bine să pună mâna pe ea și tot felul de profesori universitari care toată viața predau un curs iar la sfârșitul carierei scot

câte o lucrare penibilă, suma notelor de lectură ca esență a cursului predat întreaga viață, și a cărei întrebuintare este nulă cum nulă a fost activitatea lor care nu a produs nimic excepțional, fiind parcă întruchiparea principiului de drept: *quod nullum est nullum producit effectum*. O spunem cu toată bunăcredința și dintr-o lungă experiență observațională. Iar aceasta este, în opinia mea, tocmai rezultatul lipsei meritocrației în accederea și promovarea universitară dată de corupția aproape generalizată din universități, așa cum de prea mult timp o spun partenerii noștri europeni și americani.

Așa cum este normal, cartea de vizită a unui mare intelectual, filosof sau om de știință, profesor universitar, academician sau simplu cercetător, este dată de cărțile scrise. Numărul cărților și calitatea ideilor autentice dezvoltate, a gândirii proprii vehiculate.

Și prin această carte monumentală, și prin multe altele, inspirat și acoperitor deopotrivă, intitulată *Filosofia lui Habermas*, Andrei Marga își arată calitatea de gânditor de talie internațională.

Philosophia mirabilis (I)

Vasile Zecheru

El (Aristotel, n.n.) definește filosofia primă prin obiectul ei, care nu este altceva decât Ființa ca Ființă.

*

...filosofia (modernă, n.n.) nu este un concept definit și a-i căuta un anume conținut înseamnă a alege un drum din mai multe posibile.

*

Revelația produsă în existent în urma constatării că el aparține Ființei este tocmai miracolul: ceea ce nu s-a mai petrecut, ceva ce – conform ordinii firești, cunoscuta a naturii existentului – nu era prevăzut. Virtual însă, existentul posedă miracolul de a se deștepta printr-un șoc luminos, dovada constituind-o chiar filosofii deșteptați la filosofie prin această minune.

Anton Dumitriu

În peisajul anului 1974 când lui Anton Dumitriu i-a fost publicat volumul *Philosophia mirabilis* și când, în România, ...socialismul triumfaseră definitiv la orașe și sate, cum trâmbița propaganda oficială, apariția unei lucrări cu titlu exotic și cu un conținut cvasi-imposibil de descifrat, chiar și de către o mult prea-vigilantă cenzură, a trecut nu doar neobservată, ci și fără consecințe majore, putem spune, din moment ce, în acea vreme, lipsea cu desăvârșire un sistem de validare capabil să înțeleagă mesajul ezoterico-sapiențial pe care autorul l-a presărat în textul său. Totuși, cu îngăduință și cu un vag sentiment admirativ, poate, cartea a fost receptată în mod oficial ca fiind ...o fermecătoare investigație în arheologia spiritualității umane, pornind și oprindu-se la entitatea de om, la capacitatea minții lui de a aborda și de a-și asimila plurivalențele lumii exterioare pe calea inesse sau digitur.¹ Cu o nobilă, nedisimulată și firească modestie, autorul produce un inspirat subtitlu pentru cartea sa – *Încercare asupra unei dimensiuni necunoscute a filosofiei grecești* – spre a-și asigura depline garanții în ceea ce privește eficacitatea și orientarea demersului său. Construcția livrescă înfăptuită sub această titulatură depășește cu mult, totuși, limitele unui simplu eseu, căci, acest superb edificiu intelectual ni se desvăluie în toată splendoarea lui mai curând ca o demonstrație solidă și riguros argumentată privind rostul profund al metafizicii² antice grecești ca fiind dătătoare de sens întru înțelepciune și adevăr și, deopotrivă, ca proces tradițional de zeificare a omului atât cât era posibilă aceasta pentru un aspirant din acele timpuri.

Tocmai de aceea, volumul antondumitrian menționat este mult mai mult decât o simplă și fascinantă încercare de a surprinde o corelație biunivocă ...dintre gândire și existență, exprimată în doctrinele presocraticilor și în sistemele filosofice nesistematice, așa cum rezultă această corespondență identitară din textele antice grecești. Prin urmare, vom stărui, în cele ce urmează, asupra demersul subtil pe care autorul lucrării îl întreprinde pentru a readuce în atenția contemporanilor venerabila *metaphysika perennis* în formula sa platoniciano-aristoteliană. Indirect, demonstrația

etimologică expusă în primele capitole ale cărții produce trimiteri pline de sens înspre o problematică mult mai actuală, anume aceea de a prezenta filosofia modernă ca pe o rătăcire în raport cu rosturile primordiale. Cu subtilitate și dovădind o stăpânire matură a metodologiei, Anton Dumitriu i se alătură lui Martin Heidegger care, și el, își pune aceeași întrebare apăsătoare: *ce este, de fapt, filosofia?*

Dacă privim retrospectiv creația lăsată posterității de către Anton Dumitriu vom constata că acesta a avut o certă vocație în a-și asuma teme esențiale deosebit de provocatoare ale gândirii; mai mult, aprofundând problematicile pe care și le-a asumat spre cercetare, el a reușit să producă lucrări de o înălțime ametoitoare sub aspect intelectual și spiritual. Desigur, l-au ajutat mult în această privință lecturile sale vaste, instrumentarul metodologic la care a avut acces, dar și neobișnuita sa dotare intelectuală – capacitatea de a procesa rapid și eficient date și informații din domenii dintre cele mai diverse. La toate acestea, s-ar mai putea adăuga, accesul său privilegiat, obținut prin inițiere (binecuvântare), la rugăciunea isihastă – modalitate tradițională consacrată în ceea ce privește liniștirea mentalului și elevarea spirituală, deopotrivă. Nota bene, Anton Dumitriu nu era defel un mistic și, cu atât mai mult, un credincios obtuz și habotnic; pe cale rațională, însă, el a înțeles că *oratio mentis* este o metodă îndelung șlefuită în athanorul tradiției ortodoxe și că aceasta-i poate asigura, prin ea însăși, o benefică și fecundă relaxare a intelectului și o stare superioară de conștiință care să-l poziționeze corect în raport cu realitatea contradictorie și paradoxală în care cu toții viețuim o durată mai mult sau mai puțin îndelungată.

Cât despre vocația asumării unor teme esențiale, pe care am menționat-o anterior, nu poate fi trecută cu vederea publicarea, la vârsta de doar douăzeci și opt de ani, a lucrării *Valoarea metafizică a rațiunii*, o tentativă mult prea ambițioasă în raport cu potențialitatea inerentă vârstei sale biologice. Cu toate acestea, Anton Dumitriu dovedește perspicacitate și o forță lăuntrică admirabilă pentru a se achita onorabil de acea sarcina importantă din perspectiva enunțului său. În carte, el identifică patru antinomii kantiene și nu se sfiește să le prezinte explicit și să le critice în manieră proprie, desigur. Tot așa, în anul 1943, va publica lucrarea *Logica polivalentă* care, în arealul strict rațional este similară unei geometrii neeuclidiane din moment ce dominantă în materie este dată de bivalența dintre adevăr și fals; demersul echivala cu o anulare a dictonului aristotelian *tertium non datur* și, ca atare, deschidea o paranteză cuprinzând între acoladele sale un întreg univers de posibilități. În fine, mai amintim aici încă o temă esențială, cea pe care o găsim tratată genial în *Istoria logicii* (1969), celebra sa monografie care, de altfel, i-a și adus o binemeritată consacrare mondială în materie. Nu vom insista însă; vom spune doar ca o precizare că, lista cu problematice provocatoare pe care Anton Dumitriu le-a luat în studiu este produsă aici doar în scop exemplificativ, nicidecum exhaustiv.

În această serie de lucrări, punctată sumar în cadrul paragrafului anterior, se înscrie, fără doar și

poate, și tentativa protagonistului nostru de a defini filosofia când se știe bine că acest demers este, din start, oarecum sortit eșecului din moment ce absolut toate tentativele de până acum sau dovedit a fi incapabile să conducă la un enunț unanim acceptat în materie. Desigur, lipsa unei definiții universal valabile nu poate decât să stimuleze supoziții dintre cele mai fanteziste și, astfel, ceea ce în antichitate era considerată a fi știința științelor și arta artelor, devine în prezent un domeniu în care sunt ...grupate o serie de discipline foarte deosebite, o serie de filosofii care nu pot fi unite și exprimate printr-un concept comun. (p. 9) La începuturile sale, filosofia (de fapt metafizica primară) își propunea să confere aspirantului înțelepciune și o imagine unitară și coerentă asupra a Tot ceea ce este (Ființa, existența); treptat, ea și-a pierdut această funcțiune esențială căci, ...cunoașterea s-a spart în milioane de fragmente izolate, fără vreo legătură cu înțelepciunea... și ...fiecare ramură a filosofiei a dezvoltat un limbaj tehnic care este inteligibil doar celor devotați lor.³

În mod paradoxal, deși există numeroase definiții date conceptului de filosofie, acestea nu satisfac întrutotul exigențele pentru că ele, în mod fatal, nu surprind decât anumite fațete sau laturi, aspecte mai mult sau mai puțin reprezentative ale fenomenului și astfel nota caracteristică și dominantă rămâne în afara efortului general de caracterizare și de strictă delimitare a obiectului său de studiu. Pentru a ilustra fenomenul, Anton Dumitriu trece în revistă cele mai reprezentative astfel de încercări și conchide că filosofia modernă încă nu s-a fixat asupra unui obiect de studiu cert și distinct, sistemele filosofice existente relevând poziții paradoxale și contradictorii în multe privințe și astfel, urmare acestui *bellum omnium contra omnes* care se manifestă brownian rezultă, pe cale de consecință, o lipsă totală de direcție în ceea ce privește idealul de om și construcția societală, în egală măsură. (pp. 11-15)

Pentru toate acestea, Anton Dumitriu își asumă el însuși provocarea de a întreprinde un demers clarificator care, la finele său, să permită o asimțire a realității în profunzimile sale și o vizualizare, cu ochiul minții, a unei reprezentări atotcuprinzătoare privind filozofia din străvechime, adică, aceea metafizică pe care anticii, cu asiduitate și convingere, o practicau ca mod de viață anume orientat înspre realizarea spirituală a Ființei și cucerirea de către aspirant a statutului de *sophos*-zeu. Cum lesne se poate observa, intervenția vizează, pentru început, o clarificare etimologică menită să stabilească mai exact sorgintea și semnificația termenului filosofie, termen atât de golit de sensurile sale originare și încărcat în mod excesiv, tocmai de aceea, de o polisemantică stufoasă și irespirabilă care, pe fond, obturează rosturile primare și diluează, în mod fatal, efectul scontat.

După o critică subtilă privind abordarea pozitivistă modernă – cu judecăți simpliste și, în mare parte, cvasi-reducționiste sub aspect metafizic – Anton Dumitriu analizează sensurile originare ale cuvintelor elene așa cum rezultă aceste semnificații din operele unor autori anticii⁴ sau din cercetările întreprinse de către autori moderni de referință.⁵ Termenii precum, *philos* – iubitor, *sophia* – înțelepciune, *philosophos* – iubitor de înțelepciune, aspirant, *os philei to sophon* – acela care iubește înțelepciunea, *aner philosophos* – bărbatul filosofic, *sophon* – tot existentul este în Ființă, *philein to sophon* – existentul primit în Ființă⁶ etc., sunt explicați de către autorul lucrării prin

prisma dezideratului de a se releva o dimensiune necunoscută a filosofiei elene. Ca o concluzie la tot acest inspirat și clarificator parcurs etimologic, Anton Dumitriu precizează că ...*expresia philein to sophon nu se reduce la iubirea de sophon [...], ci înseamnă și primirea cu tot ceremonialul, ca într-o missa solemnă, a Ființei de către existent în momentul când filosofează.* Și încă, mai mult decât atât, ca un *credo* mărturisit cu privire la scopul pe care și-l propune autorul în volumul intitulat *Philosophia mirabilis*, ni se precizează că această concluzie ar putea fi considerată ...*un prim punct al filosofiei pierdute, al momentului ciclopic din lumea ideilor grecești pe care-l căutăm, pe care-l urmărim să-l redescoperim în această lucrare.*

Avântul de a cerceta etimologic sensurile originare are drept imbold acel enigmatic dicton platonician, *orthōles tōn onomōton*,⁷ ale cărui profunde înțelesuri au fost descifrate de către cercetătorul modern ca făcând trimitere la o preocupare constantă a celor din vechime de a numi toate obiectele, faptele și evenimentele în consonanță cu aspecte din realitatea abstractă. Urmărirea tendinței tradiționale de utilizare corectă a cuvântului, potrivit semnificației conferite *ab initio* poate prezintă o cheie în găsirea adevărului și, tot astfel, o măsură de precauție pentru îndepărtarea unor confuzii și denaturări intervenite ulterior. Există, așadar, o noimă spirituală și un raționament subtil care, împreună, justificau întotdeauna numele acordate printr-o motivație provenită, de regulă, din analogia tradițională dintre existândul concret și realitatea abstractă, transcendentă, pe care omul primordial o vedea cu ochiul minții sale. Uneori, prin intuiție intelectuală, esența rădăcinii lingvistice poate fi întrezărită și astăzi urmare a corespondenței pe care tocmai am prefigurată-o succint.

În urma acestui admirabil excurs de arheologie etimologică rezultă, așadar, o legătură de netăgăduit între știința originară a metafizicii, care mai târziu a fost denumită filozofie, filozofare, pe de o parte, și înțelepciune, pe de altă parte. În plan subtil, *sophia* pare a desemna o stare de grație a omului realizat spiritual (*sophos*-ul) care are capacitatea de a vedea *archia* cu ochiul minții sale și, pe cale de consecință, de a se integra cu întreaga lui ființă în armonia / ordinea atotcuprinzătoare. În acele timpuri, înțelepciunea se aglutina treptat din capacitatea aspirantului de a gândi corect (de a identifica idei conforme cu realitatea) și din conștientizarea apartenența sale la singularitatea supremă.⁸

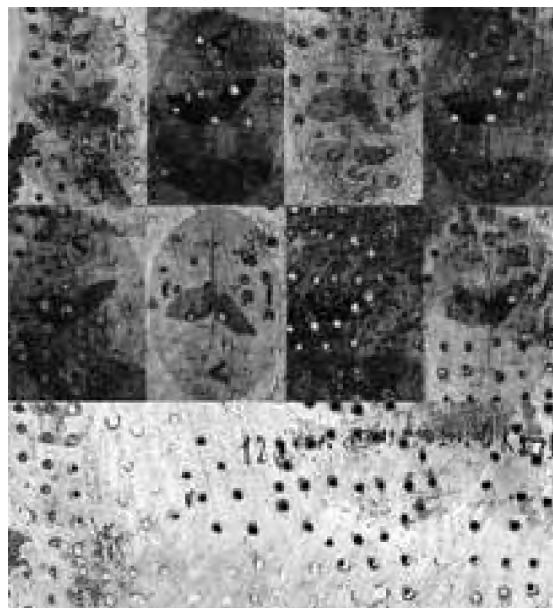
Preocuparea constantă de a contrabalansa gândirea prin conștientizare conferea aspirantului o profundă stare de neclintire și de pace interioară – echilibru și stabilitate – din care, apoi, izvorăsc toate celelalte roade sublimă însemnând înaltele virtuți și calitățile sufletești superioare. Lucrarea divină a Principiului (*Archē*) este, în acest caz, *archia* și în jurul acestui cuvânt, prin simpla adăugare a unui prefix, se alcătuieste o întreagă familie de sensuri⁹ care, toate la un loc, fac trimitere directă la ordinea celestă care există independent de voința omului ca stare de sine stătătoare impusă de o forță supra-umană.

Constatarea lucrării celeste (*archia*) și a perfecțiunii dansului cosmic (continua devenire) conduce automat la o benefică mirare (*to thaumazein*), îndeobște, considerată a fi soriginea întregii filosofii grecești. Această mirare deosebit de fecundă în plan ideatic, născută din contemplarea (conștientizarea) realității în întregul ei, presupune, desigur, o dispoziție naturală a omului care meditează la existent, la *Tot ceea ce este*, ca întreg și ca realitate constantă, stabilă.

Cu autoritatea sa de necontestat, Heidegger va proclama că *to thaumazein*¹⁰ este acea capacitate lăuntrică (*pathos*) a filosofului elen de a evidenția ca acord efectiv și deplin, raportul constant dintre Ființă și existent. Heidegger menționează, de asemenea, o perplexitate (înmărmurire) a *nous*-ului (intelectul uman) în momentul trăirii acelei mirări fondatoare, șocul acesta născând o lumină interioară atunci când trăitorul realizează la propriu participarea sa la Ființă ca pe o clarificare subită și definitivă, obținută prin revelație – o trezire miraculoasă dintr-o îndelungată stare de confuzie ființială. (pp. 27-30)

Prin eseul său, Anton Dumitriu nu-și va fi propus, desigur, să definească filosofia modernă cu toate ramurile și dezvoltările sale actuale; el reușește să contureze, însă, cu destul de mare exactitate, ceea ce însemna metafizica elenă în antichitate și să identifice, totodată, semnificațiile profunde ce se pot atribui termenului pornind de la înțelesurile originare. În mod indirect, el sugerează, de asemenea, că metafizica era practică, în acele timpuri, nu doar ca o cercetare speculativă a principiilor prime ale realității, ci îndeosebi ca un mod de viață concret menit a favoriza trăirea iluminării, această experiență nemijlocită fiind considerată, pe atunci singura modalitate viabilă prin care aspirantul putea ajunge efectiv la înțelepciune. Așadar, metafizica elenă din acele timpuri era ...*unită nu doar cu arta, cu poezia și, în consecință, cu religia...*, ci și ...*cu realitatea și cu viața practică.*¹¹

Încercarea lui Anton Dumitriu de a explica rostul întemeietor al filosofiei antice elene și dimensiunea sa necunoscută printr-o cercetare preponderent etimologică este dublată de un efort clarificator la fel de important care vizează, de astă dată, un soi de arheologie spirituală a unei epoci demult apuse. Metafizica primară se practica în cadrul unor școli care, fiecare în parte avea o filiație certă și, ca atare, o direcționare ideatică-sapientială bine determinată. De regulă, școlile de acest gen erau organizate în jurul unui maestru consacrat și funcționau asemenea unor *ashram*-uri indiene presupunând, așadar, un mod de viață anume prescrist¹² pentru a facilita trăirea la propriu, de către aspirant, a unei experiențe spirituale autentice cu rol esențial în ceea ce privește limpezirea și reconfigurare a mentalului și, apoi, o reconstrucție individuală în acord cu exigențele specifice. Se pornea de la premisa că aspirantul primește înțelepciunea (lumina) cu întreaga sa ființă, așa cum este aceasta alcătuită din spirit,

Dominika Morariu *Interviu cu Leonardo* (2022) imprimare digitală, 74 x 68 cm

suflet, trup și că, pentru aceasta, este nevoie de o temeinică îndrumare și de multă asiduitate.

Bibliografie

- Arman, Mircea – *O istorie critică a metafizicii occidentale*, Ed. Grinta, 2007;
 Chaignet, Antelme, E – *Filosofia lui Pitagora*, Ed. Herald, 2012;
 Cornford, Francis – *De la religie la filosofie*, Ed. Herald, 2009;
 Dumitriu, Anton – *Jurnal de idei*, Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2014;
 – *Philosophia mirabilis*, Ed. Fundației culturale române, 1992;
 – *Alétheia. Încercare asupra ideii de adevăr în Grecia antică*, Ed. Eminescu, 1984;
 – *Logica polivalentă*, Ed. enciclopedică română;
 – *Valoarea metafizică a rațiunii*, Ed. Cartea românească, 1933;
 Durant, Will – *Povestea filosofiei*, Ed. Herald, 2019;
 Grayling, A.C. – *Istoria filosofiei*, Ed. trei, 2022;
 Hadot, Pierre – *Filosofia ca mod de viață*, Ed. Humanitas, 2019;
 Heidegger, Martin – *Fiire și timp*, Ed. Grinta, 2001;
 – *Introducere în metafizică*, Ed. Humanitas, 2011;
 Johnsen, Linda – *Maestrii pierduți*, Ed. Curtea veche, 2018;
 Vlăduțescu, Gheorghe – *Istoria filosofiei ca hermeneutică*, Ed. Academiei române, 2007;
 Zecheru, Vasile – *Originile tradiției inițiatice*, Ed. Herald, 2022.

Note

- 1 A se vedea textul de prezentare consemnat pe coperta patru a lucrării.
- 2 După Aristotel, metafizica este ...*știința teoretică a primelor principii*. Arman, p. 34; *ad litteram*, cuvântul metafizică înseamnă *despre ceea ce este dincolo de physis* – fizică, fizicalitate, natură, ființare în preajma Ființei; Heidegger, 2011, p. 33; metafizica presupune o gândire transcendentă consacrată; Vladuțescu, pp. 15-17
- 3 Durant, p. 6.
- 4 Pitagora, Heraclit, Platon, Aristotel, Diogene Laertiu etc.
- 5 Hegel, Zeller, Heidegger etc.
- 6 Aceste ultime două interpretări îi aparțin lui Heidegger care arată că *philein to sophon* devine, de fapt, *philosophia* prin reunirea înțelesului cuprins în termenul *sophia* și a celui care face trimitere la *existentul în Ființă, existentul ca existent* sau, ca să menționăm celebra întrebare aristoteliană, *ti to on?* – ce este existentul?
- 7 Expresia *orthōles tōn onomōton* s-a tradus prin *corectitudinea / exactitatea numelor* desemnându-se astfel o legătură identitară între *onoma* (nume) și *ousia* (esență).
- 8 Johnsen, pp. 8-9.
- 9 În această familie următorii termeni, pot fi incluse cuvinte precum: *anarhie* (dezordine, dezorganizare, haos), *ierarhie* (ordine sacrală, sistem de organizare de la inferior la superior), *sinarhie* (ordine organică în care există mai multe instanțe decizionale și acționale, o împreună-lucrare întru ordine și pace socială) etc.
- 10 Anton Dumitriu pune în legătură acest cuvânt cu termenul *thauma* (minune, miracol) din care decurge *taumaturg* (făcător de minuni).
- 11 Chaignet, p. 6.
- 12 O dietă anume selectată, practicarea de exerciții spirituale, fizice și de respirație, intonarea de imnuri etc.

„Chintesența” Trăirismului inițiat de Nae Ionescu (II)

Isabela Vasiliu-Scraba

Însuși Noica, filozoful care-i mărturisise călugărului de la Schitul Păltiniș că este credincios, la terminarea închisorii a fost silit să promită că „uită” temnița politică făcută fără vină (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Pelerinaj la Păltinișul lui Noica*; <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/pelerinaj-noica/>). În fapt pentru așa-zisa „vină” de fi vrut să publice manuscrisul despre Hegel pe care l-a lăsat turnătorului Zigu Ornea care l-a dat pe ascuns Securității (vezi Tudor Păcuraru, *Jurnalul unui terorist. Non-ficțiune cu factografii*, București, Editura Curtea veche, 2018). Deținutul politic Noica a trebuit să completeze și să semneze un formular în care, sub amenințarea „rigorilor legii secretului de stat” își lua angajamentul să nu spună „la nimeni despre cele văzute și auzite” în închisoare, „nici chiar familiei” (vezi formularul în vol. II, *Părintele Arsenie Boca în Arhivele Securității*, Sibiu, Ed. Agnos, 2014, p.650).

Din beletristica lui Mircea Eliade (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Eliade și detractorii lui, sau Răfuiala oamenilor de rând cu omul superior*; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadedetractorii4/>) a fost mereu pusă în paranteză evocarea gulagului comunist, spre a se evidenția cât mai pregnant semnificațiile trans-istorice, arareori însă cele vizate de autor. Intr-un doctorat din 2013 s-a recurs și la „transdisciplinarizarea” lui Eliade prin suta unui fizician trimis oficial în Parisul studenților marxiști ai anului 1968.

E drept că universitarul Dumitru Micu a amintit cel dintâi de imaginea închisorilor politice din comunism în *Noaptea de Sânziene*, capodopera literară a lui Eliade. Dar el n-a putut ajunge cu imaginația în „trans-istoric” experienței unor deținuți care trăiau simultan după gratii și în regatul lui Dumnezeu (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Misterul totalității la două personaje ale romanului „Noaptea de Sânziene”: Clugărul Anisie / (Arsenie Boca) și filozoful Petre Biriș (/Mircea Vulcănescu; <https://isabelavs2.wordpress.com/parintele-arsenie-boca/personajroman/>)*).

Există o notație a trăiristului Cioran în care pune insuccesul său din Germania pe seama unor hotărâri de sus, cum se spunea în timpul dictaturii comuniste: „Je comprends très bien qu'en Allemagne, pays où tout procède par décrets, et où on a décrété que seule compte l'avant-garde, je n'aie aucun succès” (Cioran, *Cahiers*, 1997, p.336).

Dintre minciunile hotărâte de sus și vehiculate în comunism odată cu integrarea beletristicii fostului suplinitor la catedra de metafizică a profesorului Nae Ionescu, cea mai gogonată era că Nae Ionescu ar fi „combătut raționalismul”, într-o amplă luptă împotriva „oricărei morale constituite” (Dumitru Micu).

„Bunul-simț este cel mai sigur semn al minților clare și profunde” consemnase Nae Ionescu în articolul „Emile Boutoux”. Se poate oare pretinde bun-simț celor angrenați în perpetuarea șabloanelor proletcultiste?

La descrierea trăirismului în wikipedia (confiscată de o mafie cu interese anti-românești)

șablonul „raționalismului combătut” ia forma combaterii „filozofiei științifice”.

Constantin Noica punea pe seama „malițiozității” editorilor comuniști prezentarea trăirismului drept „curent iraționalist profascist” în Dicționarul de filosofie (al „bolșevicilor”, cum preciza Petre Țuțea), curent reprezentat de Nae Ionescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, filozofi ale căror opere, vezi Doamne, „illogice” erau complet interzise de inchiziția comunistă (vezi vol. Convorbiri cu și despre Mircea Eliade, București, 1998, p.241).

Noica mai zicea că trăirismul lui Eliade nu are nici o legătură cu politica. În schimb este de natură filozofică, întrucât ar „raționaliza” iraționalul întâmplărilor vieții, prin nedisimulata preocupare de a găsi un sens pozitiv întâmplărilor nefericite ale ei (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Statul-inchisoare și artistul adevărat; despre „Un, forme de general” de Mircea Eliade*, pe hârtie fragmentar în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XV, ianuarie 2021, nr. 1 (158), pp.12-13; a se vedea și Isabela Vasiliu-Scraba, „Pelerinaj” lui Mircea Eliade, pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, iunie 2020, nr. 6 (151), p. 12 și p.18, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-pelerinaj-lui-mircea-eliade/>).

După spusele filozofului de la Păltiniș înregistrate în 1981, Mircea Eliade (ca și ceilalți reprezentanți ai Școlii trăiriste) sar fi căutat pe sine, mai adânc decât îi îndemna veacul. Fostul asistent al lui Nae Ionescu sar fi urmărit până la izvoarele sale, românești ca și străine, și ar fi sfârșit, prin a preface iraționalismul aparent în raționalism” (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Cum l-a minimalizat Pleșu, un fals filozof al religiilor, pe Mircea Eliade*, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-plesueliade10/>).

Trăiristul Mircea Vulcănescu („cea mai frumoasă inteligență românească” după Titus Bărbulescu (vezi prefața la vol.: Mircea Vulcănescu, *Războiul pentru întregirea neamului*, București, Ed. Saeculum I.O., 1999, p.17) spusese și el în vara lui 1948 că gândirea îl ajută pe om la înțelegerea vieții oricât de nefericită. Dar numai credința este cea care-l împacă cu viața: „drumul către Dumnezeu și pacea sa trece prin suflul omului, nu prin cugetul său” reținuse Teodor Duțu (1923-1993) că a spus filozoful când a vorbit deținuților despre Sf. Augustin în coșăria închisorii din Aiud, șopronul unde Mircea Vulcănescu împletea coșuri din nuiele de răchită.

Din prostiile criticului George Călinescu lipsit de acces la lumea ideilor filozofice (vezi vol.: Isabela Vasiliu-Scraba, În labirintul răsfringerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi: Petre Țuțea, Cioran, Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu și Vasile Băncilă, Slobozia, 2000, cuvânt înainte de Ion Papuc), universitarul Dumitru Micu reținuse că „trăirea” e „program în alb”. În mod didactic, prefațatorul exemplifică „sfidarea moralei” cuplată cu programul (călinescian) „în alb”, prin decriptarea „sfidării” ca „disponibilitatea permanentă pentru orice fel de faptă, de acțiune, aventură, experiență”.

Altfel spus, „primatul trăirii asupra intelectului”, cum le este propus neștiutorilor să înțeleagă trăirismul din Wikipedia confiscată.

Ideologii în serviciul ocupantului României (i.e. responsabili ideologici din garda veche a colonelului sovietic Ana Pauker), precum universitarii Leonte Răutu, tatăl directoarei Colegiului Noua Europă, Leon Tismăneanu, tatăl lui Volodea, cel cu „Raportul”, Crohmălniceanu, etc., au manifestat o adevărată alergie la autenticitatea din scrierile literare ale savantului Mircea Eliade. Ceea ce a făcut ca ani de zile, fragmente din romanele sale interbelice să fie rupte din context și interpretate cu râvnă de slugă ce vrea să fie pe placul stăpânului.

După ce i-a deschis lui Noica porțile închisorii, universitarul Pavel Apostol (sau Paul Erdoes, sau turnătorul „Șerban”) scria de pildă în „Iluzia evadării” (1958) că Mircea Eliade ar fi fost un „apologet al huliganismului” (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade și brațul lung al Inchiziției comuniste*; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadewikipedii5/>). Analfabeții funcționari, păzitori ai șabloanelor cripto-comuniste prin care este prezentat savantul de renume mondial cenzurează cu peserevență în Wikipedia interpretările Isabellei Vasiliu-Scraba la „Noaptea de Sânziene” și la nuvelele „Pe Strada Mântuleasa”, „O fotografie veche de 14 ani”, „Pelerinaj”, „Dayan”, „Un, forme de general”, și „La Țigănci” și în general tot ce scrie despre membrii Școlii trăiriste și despre inițiatorul acesteia.

În comunism și în postcomunism „trăirismul” - considerat de Călinescu (pe urmele lui Petru Comarnescu) drept „experiențialism”, spre al reduce pe Mircea Eliade la Gide -, a căpătat conotația de „climat spiritual propice fascismului” (în Dicționarul de filozofie, Ed. Politică, București, 1978 p.741). La aceeași editură, rebotezată din 1990 „Humanitas”, s-a publicat Raportul Tismăneanu (subiect de bacalaureat, examen nerecunoscut în Germania) unde găsim reciclate tezele inchiziției comuniste privitoare la așa-zisa „generație” trăiristă. Or, însăși includerea în zisa „generație” maschează refuzul recunoașterii unei școli de gândire românească: *Scoala trăiristă*.

Note și considerații marginale

1. vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Contra factum non valet argumentum, sau, Cenzurarea cripto-comunistă a monografiei lui Mircea Vulcănescu despre Nae Ionescu scrisă între 1941-1944 și publicată în 1992*.
2. Excepționalele traduceri din San Juan de la Cruz făcute de Horia Stamatu (1912-1989) ar trebui să se găsească în arhiva sa aflată la Biblioteca românească din Freiburg. Desigur dacă n-au fost „subtilizate” și distruse de cripto-securiștii interesați în marginalizarea acestui mare poet și traducător. Pentru că publicată n-a fost în Buletinul Bibliotecii decât o parte din corespondența sa, cu mare grijă de a nu fi scoasă la vedere scrisoarea de 27 de pagini scrisă de Horia Stamatu în toamna anului 1978 despre recenzia „turnătorului” Ioan Petru Culianu (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, „A fost Culianu turnător al savantului Eliade?”, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/secuculielide/>) referitoare la poezia sa.
3. vezi Horia Stamatu, *1878-1978: Independență, libertate, cultură, I-II*, în vol.: *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*. Crestomație de Gabriel Stănescu, București, Criterion Publishing Co, 1998, pp. 326-348.
4. vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Despre Faustul lui Nae Ionescu*; <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/isabelavs-bacau5fausnae/>.

5. Nae Ionescu îi scrie la Paris și lui Constantin Floru (aflat la studii post –universitare) că a murit părintele Nazarie care preda teologia morală și a rămas acest post vacant (17 mai 1926). Când l-a propus pe Floru să-i fie asistent la cursul de logică, Nae Ionescu a amintit (pe 21 febr. 1930) de studiile lui Constantin Floru de logică și de metafizică la Sorbona și de studiile de logică cu Husserl la Freiburg i. Brisgau (vezi Nae Ionescu, *Scrisori și memorii*, București, Ed. Muzeului Literaturii Române, 2006, p.66).

6. Ziarul „Cuvântul” fusese suspendat în ianuarie 1934 când Nae Ionescu a fost prima oară arestat pentru două luni. Profesorul și-a putut reîncheie cursul de logică abia pe 3 martie 1934 (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Contra factum non valet argumentum, sau, Cenzura cripto-comunistă în volumul lui Mircea Vulcănescu despre Nae Ionescu*), dar ziarul său a rămas interzis de Carol al II-lea până în ianuarie 1938 pentru a fi din nou suprimat pe 17 aprilie 1938. Când „Cuvântul” și-a „redobândit” în ianuarie 1938 „dreptul de a exista”, Nae Ionescu a trimis o scrisoare de mobilizare prietenilor și admiratorilor ziarului său de informație în care preciza continuitatea de „rostitie morală” a acestui „ziar al gândului, al demnității și al adevărului” (vezi Nae Ionescu, *Scrisori și memorii*, București, Ed. Muzeului Literaturii Române, 2006, p. 180). Carol al II-lea scoase și el ziarul „România”, trimis gratis învățătorilor și preoților de la sate, care l-au retrimis pe adresa administrației cu mențiunea „Refuzat”. În 1938, după instaurarea dictaturii personale a regelui Carol al II-lea, între 8 mai și 21 decembrie 1938 filozoful Nae Ionescu a fost arestat și ținut (fără condamnare judecătorească) în lagărul de la Miercurea Ciuc. Aici a fost vizitat de un director din Ministerul de Interne venit să-l îmbrace cu repipărea „Cuvântului”. Nae Ionescu i-a spus că ziarul „Cuvântul” încetează să-i aparțină, dacă nu poate să scrie liber și dacă i se „poruncește să debiteze ce vor alții”. A încheiat conversația spunând că nu poate „primi astfel de compromisuri nedemne” (Nae Ionescu, 4 iulie 1938, vezi vol.: *Nae Ionescu în arhiva Securității*, București, Ed. Mica Valahie, 2008, pp. 84-85).

Repere bibliografice

- Isabela Vasiliu-Scraba, *Actualitatea filozofului Nae Ionescu*, pe hârtie fragmentar în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XV, februarie 2021, nr. 2 (159), p.12, <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/3058-2/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Statul-închisoare și artistul adevărat (despre „Un,forme de general” de Mircea Eliade*, pe hârtie fragmentar în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XV, ianuarie 2021, nr. 1 (158), pp.12-13, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-statul-inchisoare-si-artistul-adevrat/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Harismele Duhului Sfânt și fotografia „de 14 ani”(Mircea Eliade)*, pe hârtie fragmentar în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, decembrie 2020, nr. 12 (157), pp.12-13, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-fotografie-mircea-eliade/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Demnitatea metafizică a narațiunii (despre La țigănci de Mircea Eliade)*, pe hârtie fragmentar în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, noiembrie 2020, nr. 11 (156), p.12, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-proza-mircea-eliade-la-tiganci/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Contra factum non valet argumentum”, sau, Cenzurarea cripto-comunistă a monografiei lui Mircea Vulcănescu despre Nae Ionescu scrisă în 1941-1945 și publicată în 1992*, pe hârtie fragmentar în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, octombrie 2020, nr. 10 (155), p.13, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-vulcanescu/contra-factum-non-valet-argumentum/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Dayan, sau, Transparența matematică a realității sacralizată de pașii lui Iisus*, fragmentar pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, nr. 7-8 (152-153), iulie-august 2020, p.12 și nr.9 (154), septembrie 2020, p.13, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-dayan-transparenta-matematica-a-realitatii/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Demnitatea metafizică a narațiunii:Mircea Eliade, La Țigănci*, fragmentar pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, nr. 11 (156), noiembrie 2020, p.12, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-proza-mircea-eliade-la-tiganci/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Pelerina lui Mircea Eliade*, fragmentar pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, nr. 6 (151), iunie 2020, p.12 și p.18, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-pelerina-lui-mircea-eliade/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Harismele Duhului Sfânt și fotografia „de 14 ani”*, fragmentar pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, nr. 12 (157), decembrie 2020, pp.12-13, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabela-vasiliu-scraba-fotografie-mircea-eliade/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Despre lipsa de individualizare a călăilor, sau Despre lipsa individualizării anchetatoarei din romanul eliadesc „Pe Strada Mântuleasa”*, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, anul XII, 16-28 febr., nr.251/ 2013, pp.20-21, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliademantuleasa24/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Martirii închisorilor în viziunea lui Mircea Eliade și a Părintelui Arsenie Boca (despre „Noaptea de Sânziene”) pe hârtie în rev. „Tribuna” (Cluj-Napoca), nr. 255/2013, pp.9-10; https://isabelavs2.wordpress.com/parintele-arsenie-boca/noaptea-de-sanziene/.*
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Două personaje ale romanului „Noaptea de Sânziene” : Călugărul Anisie (/Arsenie Boca) și filozoful Petre Biriș (/Mircea Vulcănescu)*; <https://isabelavs2.wordpress.com/parintele-arsenie-boca/personajroman/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Misterul creaturii în hieroglyphă vulcănesciană*, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-vulcanescu/misterul-creaturii-hieroglifa-vulcanesciana/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *„Chintesența” Trăirismului*, <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/isabelavs-nae-chintesenta-trairismului/>.
- Vintilă Horia, *Considerazioni su un mondo peggiore*, Roma, Ciarrapico Editore, 1982, trad. Claudio Cuarantotto.
- Mircea Eliade, *Nuvela*, Madrid, Editura Destin, 1963, 151 p.; cuprinde *La Țigănci* (iunie 1959), *O fotografie veche de 14 ani* (aprilie 1959), *Ghicitor în pietre* (martie 1959), *Un om mare* (febr.1945), *Fata căpitanului* (iulie 1955), *Douăsprezece mii de capete de vite* (dec. 1952), *Adio! și Podul* (1963).
- Mircea Eliade, *Amintiri:I. Mansarda*, Madrid, Editura Destin, 1966, 176 p.
- Mircea Eliade, *Pe Strada Mântuleasa*, Paris: Caietele Inorogului, II, 1968, 129 p.
- Mircea Eliade, *In curte la Dionis*, în „Revista Scriitorilor Români”, Muenchen, nr. 7/ 1968, pp.24-66.
- Mircea Eliade, *Ivan*, în rev. „Destin”, Madrid, nr.17-18/1968, pp.23-40 și în nr.19-20/ 1969, pp. 57-77.
- Mircea Eliade, *Coloana nefârșită*, în „Revista Scriitorilor Români”, Muenchen, nr. 9/ 1970, pp. 82-127.
- Mircea Eliade, *Noaptea de Sânziene*, Paris: Ion Cușă, 1971, vol. I, 428p.; vol.II, 319p.
- Mircea Eliade, *La Țigănci și alte povestiri*, București, 1969; apărută în 1970, după notațiile din jurnalul eliadesc; cuprinde *Domnișoara Christina* (1936), *Sarpele* (1937), *Secretul Doctorului Honigberger* (1940), *Nopti la Serampore* (1940), *Un om mare* (febr.1945), *Douăsprezece mii de capete de vite* (dec. 1952), *Fata căpitanului* (iulie 1955), *Ghicitor în pietre* (martie 1959), *La Țigănci* (iunie 1959), *Adio! și Podul* (1963).
- Mircea Eliade, *Un,forme de general*, în rev. „Ethos”, Paris, nr. 1/1973, pp.26-59.
- Mircea Eliade, *Incognito la Buchenwald*, în rev. „Ethos”, Paris, nr. 2/1975, pp. 85-106.
- Mircea Eliade, *Le vieil homme et l'officier*, Gallimard, Paris, 1977.
- Mircea Eliade, *In curte la Dionis*, Paris: Caietele Inorogului, IV, 1977, 280p; cuprinde *Les trois grâces* (1976), *Șanțurile* (1977), *Ivan* (1968), *Un,forme de general* (1971), *Incognito la Buchenwald* (martie 1974), *In curte la Dionis* (1968).
- Mircea Eliade, *In curte la Dionis*, București, 1981, peste 600p.; pe hârtie de ziar, din cea mai proastă calitate, cu pasaje cenzurate (de pildă la p.56 și p.63).
- Mircea Eliade, *Le Temps d'un centaure, suivie de Dayan*, Gallimard, Paris, 1981.
- Mircea Eliade, *Un,formes de general*, Gallimard, Paris, 1981.
- Mircea Eliade, *Les dix-neuf Roses*, Gallimard, Paris, 1982.
- Mircea Eliade, *Les Trois grâces*, Gallimard, Paris, 1984.
- Mircea Eliade, *A l'ombre d'une fleur de lys*, Gallimard, Paris, 1985.
- Mircea Eliade, *Nuvela inedite [în România]*, București, Ed. Rum-Irina, 1991, pe hârtie de cea mai proastă calitate; cuprinde *Pelerina* (aug.1975), *Dayan* (ian.1980), *La umbra unui crin* (titlul inițial fusese *Exilul*, aug.1982, în rev. „Ethos”, Paris, 1984), *Într-o cazarmă* (1963), *Fratele risipitor* (martie 1949) și o Addenda.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *În labirintul răsfrângerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi : Țuțea, Cioran, Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu și Vasile Băncilă*, Slobozia, Ed. Star Tipp, 2000, ISBN 973-8134-05-6; <https://philpapers.org/archive/VASILR.pdf>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade în diverse wikipedii*, pe hârtie în rev.„Tribuna”, Cluj-Napoca, anul XII, nr.269/ 2013, p.12 ; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadewikipedii5/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Eliade și detractorii lui, sau Răfuiala oamenilor de rând cu omul superior*, fragmentar pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, nr.4, aprilie 2014, p.15; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadedetractorii4/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Cenzurarea cripto-comunistă a monografiei lui Mircea Vulcănescu despre Nae Ionescu*, fragmentar pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, anul XIV, nr. 10 (155), octombrie 2020, p.13, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-vulcanescu/contra-factum-non-valet-argumentum/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade, Vintilă Horia și un istoric răpit prin Berlinul de est*, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, anul XV, nr.333/ 2016, pp.19-20 și nr.334/ 2016, p. 25; on-line <https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavs-auredecei/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Eliade și unul dintre turnătorii săi anonimizați*, în rev. „Acolada”, Satu Mare, Anul XI, nr.1 (110) ianuarie 2017, p.17, fragmente de articol ; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/secuculieliade/>.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Un al patrulea volum de Istoria credințelor și ratatele colaborări ale lui Eliade cu I.P. Culianu*, pe hârtie în rev. „Argeș”, Pitești, Anul IX (XLIV), Nr.4 (322), aprilie 2009, p. 22, https://isabelavs2.wordpress.com/articole/culianu_in_colab3-2/.
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Martirii închisorilor în viziunea lui Mircea Eliade și a Părintelui Arsenie Boca*, pe hârtie în rev. „Tribuna” (Cluj-Napoca), nr. 255/2013,

pp.9-10; <https://isabelavs2.wordpress.com/parintele-arsenie-boca/noaptea-de-sanziene/> .

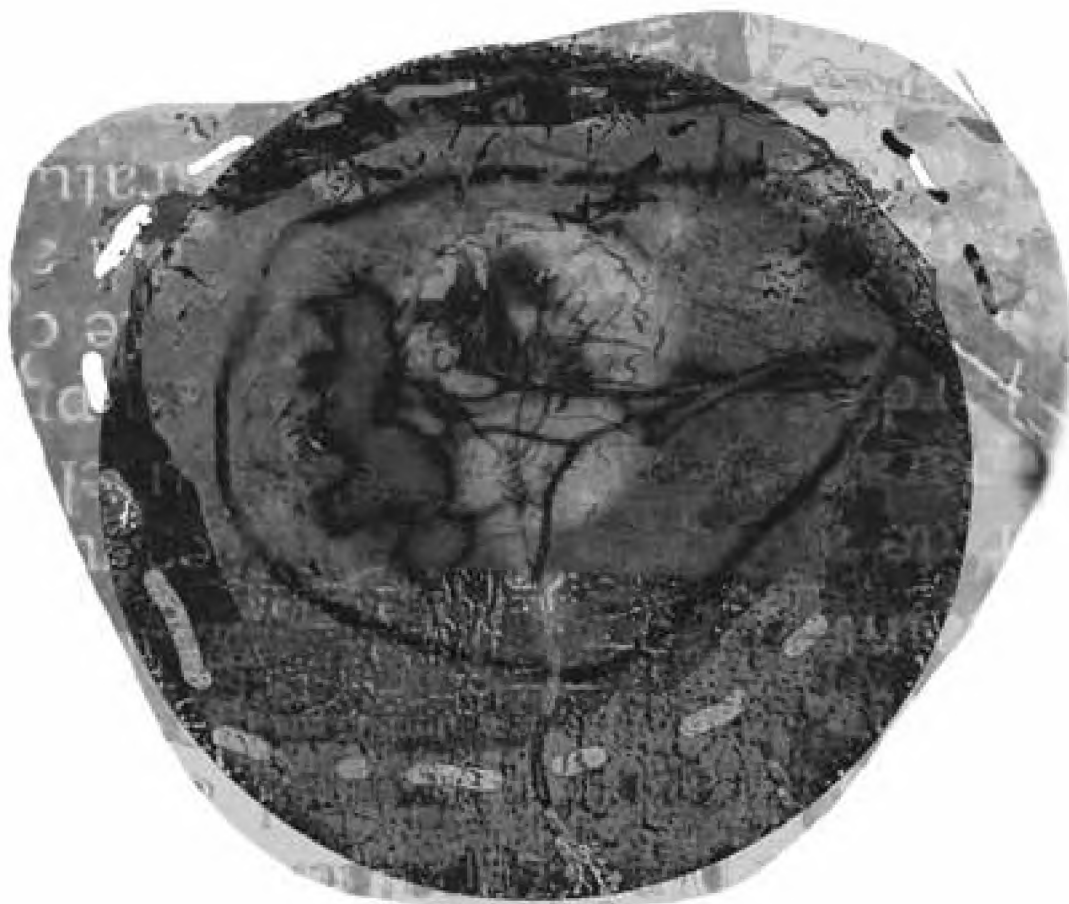
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Cum l-a minimalizat Andrei Pleșu, un fals filosof al religiilor, pe Mircea Eliade*, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, anul XIII, 1-15ian., nr. 272/2014, pp.15-16; <https://www.scribd.com/document/191358853/IsabelaVScrabaEliadePlesu> sau <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-plesueliade10/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Moartea spirituală în receptarea din țară și visul premonitoriu al lui Eliade*, o variantă pe hârtie în rev. „Argheș”, Pitești, Anul VIII (XLIII), Nr.12 (318), dec. 2008, p. 36, <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/premonitia-eliade/>; și în „Revista Română”, Iași, nr. 55/ 2009, pp 16- 17, <http://astra.iasi.roedu.net/pdf/nr55p16-17.pdf> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade într-o colaborare cu bucluc*, în rev. „Jurnalul literar”, București, ian.-martie 2010; <https://fr.scribd.com/doc/226206379/IsabelaVasiliuScrabaEliadeCuliBeletristica> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, „Chintesența” trăirismului, <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/isabelavs-nae-chintesenta-trairismului/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Nae Ionescu, sau credința creatoare de cultură*, <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/isabelavs-nae-credinta-creatoare-de-cultura/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Noica despre arherul istoric intrupat de Mircea Eliade*, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 253/2013, pp. 4-6; <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/8noica-tabor/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Ceva despre Școala tăiristă inaugurată de Nae Ionescu*, pe hârtie în rev. „Tribuna” (Cluj-Napoca), nr. 258/2013, 1-15 iunie 2013, pp.4-5, sau <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-memorialistica2tribuna258/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *ro confiscată de o mafie cu interese ascunse*, pe hârtie în rev. „Vatra veche”, Anul VI, nr.2 (62), febr. 2014, pp.46-50; <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-wikipediario19/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade la 25 de ani de la moartea acestuia și la 30 de ani după moartea discipolului său, Sergiu Al-George*, pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, nr.10, octombrie 2011, p.6, 7, și

26, https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-11precizari-wendy_despreculianu/ .

- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade și neo-iobăgia ideologică post-decembristă*; în rev. „Acolada”, Satu Mare, nr.3 (100)/2016, p.14 ; on line <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-acadmieliade/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *False dispute cu ideile lui Mircea Eliade și cu Nae Ionescu*, pe hârtie în „Acolada”, Satu Mare, anul XI, nr 6 (115), iunie 2017 ; <https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavs-polemicaeliadeneae/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade despre neo-platonismul din arta lui Camilian Demetrescu*, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 264/2013, pp. 28-29; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliade10-camilian/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Himericul discipolat de la Păltiniș, pretext de fină ironie din partea lui Noica*; pe hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, nr.4 (67), 2013, pp.16- 17; <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/isabelavs-himera2scoalapaltinis10/> ; fragmentar: <https://blogideologic.wordpress.com/2013/04/08/isabela-vasiliu-scraba-himera-discipolatului-de-la-paltinis/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Himera „Școlii de la Păltiniș”, ironizată de Noica*; pe hârtie în rev. Acolada, nr.2 (65), febr. 2013, p.16 și p.22; sau on-line <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/himera1scoalapaltinis9/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Pelerinaj la Păltinișul lui Noica* ; <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/pelerinaj-noica/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Metafizica lui Nae Ionescu în unica și dubla ei înfățișare*, Slobozia, Ed. Star Tipp, 2000, ISBN 973-8134-06-4; <https://philpapers.org/rec/VASMLN> ; a se vedea și <http://www.worldcat.org/title/metafizica-lui-nae-ionescu-in-unica-si-in-dubla-ei-infatisare/oclc/48753439> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, „Orice mare inteligență basculează între filozofie și religie” sau *Nae Ionescu și Petre Țuțea*, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr. 296/2015, și nr. 304/2015 , <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/isabelavs-tuteanae/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Noica printre oamenii mici și mari ai culturii noastre la 25 de ani de la moarte*; pe

hârtie în rev. „Acolada”, Satu Mare, Anul VI, nr. 2 (52), febr. 2012, p.19; <http://www.totpal.ro/isabela-vasiliu-scraba-noica-printre-oamenii-mici-si-mari-ai-culturii-noastre-la-25-de-ani-de-la-moarte/> .

- Isabela Vasiliu-Scraba, *Filozofia lui Noica – între fantasmă și luciditate*, Slobozia, 1992; <https://philpapers.org/rec/VASFLC> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Noica în cîfru „humanist”*, pe hârtie în „Acolada”, Satu Mare, anul V, nr 4 (42), aprilie 2011, p.16; <https://isabelavs2.wordpress.com/isabelavasiliuscrabanoicahumanitas5/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Suspecta moarte a lui Noica*, pe hârtie în rev. „Plumb”, Bacău, Anul V, nr.34, ianuarie 2010, p.4, <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/noicafarsit4/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Despre G. Liiceanu și despre plagierea de tip „inadequate paraphrase” la H.-R. Patapievici*, fragmentar pe hârtie în „Acolada”, Satu Mare, anul VI, nr 7-8 (58-59), iulie-august 2012, p. 19, <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-plagiatorulpata5/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *O carte premiată sub șocul „sperieturii cu termeni grecești”*: Virgil Ciomoș, Timp și eternitate, București, 2000, pe hârtie în rev. „Tribuna”, Cluj-Napoca, anul XIII, nr.295/ 2014, pp.19-20; <https://isabelavs2.wordpress.com/articole/isabelavs-ciomostimpeternitate5-2/>; fragmentar în rev. „Clipa”, SUA, dec. 2014 ; http://www.clipa.com/print_a12738-O-carte-premiata-sub-socul-sperieturii-cu-termeni-grecesti%E2%80%9D.aspx .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Filozoful Noica, un marginalizat al culturii comuniste și postcomuniste*, în „Tribuna”, Cluj-Napoca, nr.282/2014, pp.23-25 ; <https://isabelavs2.wordpress.com/constantin-noica/isabelavs-noicalistaneagra8/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Dialoguri cu Eliade întrerupte printr-o colaborare ratată de Culiianu*, în „Poesis”, Satu Mare, Anul XXI, Nr. 228-229-230, ianuarie-martie, 2010, pp.74-78; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/culianu-ratare-colaborare8/>, sau, <https://www.scribd.com/document/188003307/IsabelaVScrabaEliadeCuliBeletristica> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Modelul Antim și modelul Păltiniș*, în rev. „Clipa”, SUA, Anul XXV, iunie 2015; <http://www.clipa.com/a13398-Modelul-Antim.aspx> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Nae Ionescu despre superbia animi*, pe hârtie în „Acolada”, Satu Mare, anul X, nr 6 (103), iunie 2016, p. 10; <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/isabelavs-creatiune/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Concepte cheie la Nae Ionescu*, <https://isabelavs2.wordpress.com/nae-ionescu/concepte-cheie-la-nae-ionescu/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Platon la doi foști discipoli ai Profesorului Nae Ionescu: Mircea Vulcănescu și Mircea Eliade*, pe hârtie în „Tribuna”, Cluj-Napoca, anul XV, nr.342/ 2016, p.10 și p.31; <https://isabelavs2.wordpress.com/vulceliadeplaton/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Românismul lui Mircea Eliade și teroarea istoriei*, pe hârtie în „Acolada”, Satu Mare, anul X, nr 10 (107), octombrie 2016, p.13; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/românismeliade/> .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Suspendat în neantul unei noi „forme de remarcare” (Radu Boroianu, 2015)*; pe hârtie în „Acolada”, Satu Mare, anul XII, nr. 5 (126), mai 2018; https://www.academia.edu/36777972/Isabela_Vasiliu-Scraba_Suspendat_%C3%AEn_neantul_unei_noi_forme_de_remarcare_Radu_Boroianu_2015_ .
- Isabela Vasiliu-Scraba, *Mircea Eliade și brațul lung al Inchiziției comuniste*; <https://isabelavs2.wordpress.com/mircea-eliade/isabelavs-eliadewikipedii5/> .

Aluviunile Marii Resetări

Andrei Marga

O temă obsedantă printre decidenți și în media este „marea resetare a lumii”. Logic, ea presupune abordarea lumii ca întreg – ceea ce nu este, totuși, la îndemână în epoca fragmentărilor cognitive, culturale, politice. Dar la această abordare – „globală”, cum se spune acum – s-au ridicat în timp multe capete. Filosofia, ca disciplină chemată să gândească lumea, și-a legat destinul de temă. O filosofie a fragmentelor este contradicție în termeni.

Cei care trăim astăzi suntem plasați, obiectiv, nu numai în asemenea abordare, dar și în căutările unei organizări raționale a societății. Crizele endemice ale modernității o impun. Hegel, autor al *Fenomenologiei spiritului* (1802), cu care culminează reflecția modernă, a și dat o interpretare a istoriei pe axa „istoria este progres în conștiința libertății”. El a considerat că odată cu Reforma și Iluminismul fiecare individ s-a ridicat la conștiința libertății sale, iar lumea atinge culmea raționalității.

Numai că lumea ce a rezultat nu a fost integrativă, încât Hegel a fost urmat mai curând de noi încercări de proiectare a unei societăți raționale. Dintre acestea, cea care a marcat istoria de până acum câteva decenii a fost cea a lui Marx. Autorul *Manuscriselor economico-filosofice* (1844) a configurat proiectul unei societăți bazată pe respingerea proprietății private, a aservirii statului, a culturii și religiei ce justifică dominația, pe o resurrecție a naturii, și, până la urmă, pe o remodelare a ființării umane. Politicile comunizante, limitative pentru libertăți și bunăstare, pe care le-a justificat, și opticele înguste au trimis proiectul în muzeu.

Nu a încetat însă efortul modernității de a concepe istoria în perspectiva unei societăți adecvate oamenilor. El a continuat cu noi tentative de proiectare în tabăra apărătorilor libertăților și drepturilor omului și ai democratizării.

S-a acuzat însă lipsa de realism și recăderea în dependențe premoderne din aceste proiecte. Iar cel care și-a asumat atacul a fost Carl Schmitt. Celebrul jurist a găsit că în condițiile Europei din jurul crizei din 1929 și ca efect al schimbărilor structurale cunoscute de societățile continentale, doar dictatura poate salva.

Evident că dictatura era contrară tradițiilor libertăților, drepturilor fundamentale și gândirii libere și nu putea fi acceptată. În cele din urmă, ca să rămânem la cei mai mari juriști, proiecția viitorului datorată lui Hans Kelsen, cu democrație internă, asigurată juridic și instituțional, și cooperare pașnică a statelor, s-a impus și a modelat constituțiile democrațiilor până azi.

Crizele lumii au continuat, însă. Confruntarea celor trei tentative de a organiza Europa – cea pe bază de dominație rasială a lui Hitler, cea comunistă a lui Stalin și cea liberală a lui Churchill – a culminat cu al doilea război mondial. Au urmat crize – între ele, „războiul rece”, care a scindat lumea. În 1972-1991 s-a creat însă o nouă arhitectură de pace, cooperare și dezvoltare în lume. Ea a consacrat suveranitățile naționale ale statelor existente, în condițiile încorporării securității celuilalt, și a încurajat cultivarea libertăților și drepturilor persoanelor. După trei decenii, în 2022, s-a

intrat iarăși în „război cald”. Între timp, pandemiile și criza climatică și-au arătat colții.

Nu există nici acum o explicație sigură a acestora din urmă. Nu este clarificată originea nici în cazul pandemiei – transmitere de la animal la om, creație de laborator scăpată de sub control, avertizare intenționată din partea unui centru de putere – și nici în cazul crizei climatice – un efect al emisiilor de carbon, o modificare a poziționării planetei noastre. Se navighează între alternative de explicare. Pe acest fundal, s-a lansat, însă, proiectul „marii resetări mondiale”.

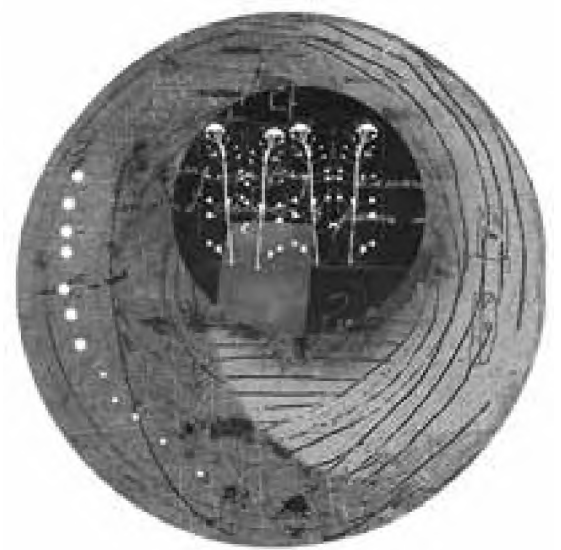
Lansarea s-a suprapus cu schimbarea politică din Statele Unite ale Americii. În mod firesc, ceea ce se petrece în supraputerea hegemonică a lumii are rezonanță mult dincolo de granițele ei. De această dată, în 2020, nu se puteau câștiga alegerile prezidențiale fără o coaliție a unor curente de pe întregul spectru al politicii organizate și al sensibilităților politice. Rareori în istorie s-a realizat o coaliție atât de eterogenă.

Coaliția a dus la schimbarea administrației, iar componentele ei cer satisfacție. Ea vrea să modifice, prin diversele ei inițiative, în mod radical societățile actuale și raporturile internaționale, adesea înlocuind nevoile reale ale oamenilor – joburi, bunăstare, democrație, libertăți - cu obiective discutabile. La mesajul dintotdeauna al democrațiilor americani, la a face ca de democrația americană să poată beneficia nu numai cel capabil să concureze cu succes, ci fiecare cetățean, s-au adăugat alte mesaje care supralicitează cadrul existent al cetățeniei democratice.

Heidegger avea cu siguranță dreptate când observa că se trăiește o „dezdăcănare” în raport cu valori fără de care viața își împruținează sensul. Observăm acum în jur încercări de a desființa familia, a modifica sexul, a reduce libertățile la disciplină, chiar de a spori opiumul din societate. A început și vorbirea despre oameni care ar fi în plus.

Sursele spectrului de optici ce vizează marea resetare sunt diferite – unele fiind în mișcarea adepților însăși. Cele majore sunt destul de elaborate din punct de vedere conceptual și identificabile. Am în vedere cinci surse.

Una se află oarecum la originile Lumii Noi. În entuziasmul creării Americii, Emerson a chemat la „crearea nouă a tuturor lucrurilor (create all things new)” prin ruperea de către fiecare individ a ceea ce-l ține legat de „lumea iluzorie”, asumându-și că divinul este în el însuși. El cerea o nouă relație a individului cu universul plecând de la premisa că „natura poartă totdeauna culorile spiritului” (Ralph Waldo Emerson, *Nature*, în Leonard Harris, Scott L. Pratt, Anne S. Waters, *American Philosophies. An Anthology*, Blackwell, Malden Mass., Oxford, 2020, p. 45). Natura este „nu numai material, ci și proces și rezultat” (p. 45). Ea conține, desigur, „un element spiritual, care este esențial pentru perfecțiunea ei” (p. 47). Dar ea ne susține să gândim și să înaintăm în istorie. „Este esențial pentru o teorie adevărată a naturii și a omului ca ele să conțină ceva progresiv” (p. 57), postula Emerson. Spiritul este ceea ce animă natura și ne animă ca oameni.

Dominika Morariu

Călătorie în timp (2022)

imprimare digitală, 20 x 20 cm

Prin religie spiritul universal se adresează individului, iar acesta caută să fie la înălțime. Marile figuri de eroi ai umanității ar trebui să inspire permanent. Istoria lui Iisus Christos mai presus de toate! Restaurarea în lume a frumuseții originale și eterne se rezolvă indirect, acceptând că suflul poate beneficia de mântuire (redemption). Invariabilul semn al al înțelepciunii este „să se vadă miraculosul în ceea ce este obișnuit” (p. 60). Apelul lui Emerson era ca fiecare om „să privească lumea cu ochi noi” și fiecare „să-și conformeze viața la pura idee din mintea sa, care își va desfășura astfel grandioasele ei proporții”. Cu acest apel, oamenii erau puși pe direcția unui radicalism al schimbării.

A doua sursă ține de o evoluție a pragmatismului american. În versiunea lui William James, spre deosebire de cea a lui Charles Peirce și John Dewey, pragmatismul a ajuns la subiectivizarea completă a realității și s-a asociat cu un asalt la adresa moștenirii spirituale. George Santayana (*The Last Puritan*, 1936) l-a executat până la capăt și a devenit clasic al „despiritualizării” din zilele noastre al satisfacțiilor umane: relativ la om el consideră că „virtutea sa este corporală, șarmul său este corporal, fericirea lui este și va fi totdeauna corporală (bodily)”. Ar fi timpul unei concepții a vieții umane ce nu are nevoie de nimic spiritual. O descriere foarte sugestivă ne prezintă această concepere: „Cu riscul de a ofensa lumea din jur, sau cel puțin o parte a locuitorilor ei, eu doar îmi exercit darurile mele naturale, am încredere în temperamentul meu, cânt corpul, multele corpuri, electric, și mă străduiesc să încorporez – nu a cunoaște, ci a fi – o relație originală cu universul. Procedând astfel, eu trăiesc fără nici o experiență a spiritualității, trăiesc fără a vieții fără ceva. Reflectând asupra vieții mele și luând filosofia ca memoriu sau mărturie, dar nu ca o confesiune, eu gândesc fără vreo înțelegere clară sau distinctă sau vividă a spiritualității și trag concluzia că aceasta nu există, că ea este bătaie de joc în universul meu, o adâncime sau o înălțime fără semnificație la suprafață. Fără să doresc vreo spiritualitate (căci nu am experiența nevoii ei) și nesacrificând nimic spiritual (deoarece nu pot renunța la ceva, care în primul rând nu există ca să fie dobândit), eu îmi urmez numai virtuțile mele reale, virtuți de ființe umane, de ființe ineluctabil încorporate, ființe ireductibil temporale” (John J. Stuhr, *Pragmatism, Postmodernism, and the Future of Philosophy*, Routledge, New York and London, 2003, p. 189-190). „Despiritualizarea” a rămas mesajul pragmatismului psihologizat.

A treia sursă a fost acosmismul rus al anilor douăzeci. Acesta s-a profilat imediat după victoria Revoluției din Octombrie, când, în propaganda, presa și institutele de cercetări din Rusia, s-a pus problema schimbării omului și a condițiilor vieții sale în consecința schimbărilor revoluționare. Lupta pentru emanciparea omului de constrângerile istoriei a fost plasată la ordinea zilei. Sub titlul „omului nou” s-au reunit idei din diverse surse: umanismul și iluminismul cu tema omului ca *secundus Deus* sau, mai mult, ca veritabil Dumnezeu al condiției sale, ideea lui Feuerbach a lui Dumnezeu drept „proiecție a omului”, teza lui Marx a „saltului din imperiul necesității în imperiul libertății”, ideea lui Darwin a omului ca ființă în schimbare în funcție de mediu, ideea lui Nietzsche a „trezirii de la om la supraom” (Michael Hagemester, *Der neue Mensch. Projekte der frühen Sowietzeit*, în Boris Groys, Michael Hagemester, *Die neue Menschheit: biopolitische Utopien in Russland zu Beginn des 20. Jahrhunderts*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2005). S-a și trecut la acțiuni de formare a „omului nou”.

Întreaga mișcare a acosmismului era sub semnul unui prometeism ce a sedus conștiințele. Nu mai conta punerea oamenilor sub tutela lui Dumnezeu, ci însăși dumnezeirea omului, socotindu-l capabil de cele mai radicale schimbări de sine și ale lumii.

A patra sursă a fost tot europeană și a fost transplantată pe solul Americii în anii treizeci. Pe baza abordării economice a societății datorată lui Marx și a psihanalizei lui Freud, Erich Fromm a examinat nu doar fenomene culturale, ci și situația muncitorimii germane (Rolf Wiggershaus, *Die Frankfurter Schule. Geschichte, Theoretische Entwicklung, Politische Bedeutung*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 2001, pp. 67-75). În concret, cunoscutul psiholog a examinat sistemul judiciar din țările occidentale (Stuart Jeffries, *Grand Hotel Abyss. The Lives of the Frankfurt School*, Verso, London, New York, 2017, p. 151-153). El a susținut că statul se prezintă pe sine ca echivalent al tatălui din psihanaliză. Individul îl preia în subconștient și, temător de pedeapsă, se concentrează în viața sa curentă asupra crimei și pedepsei, în loc să reflecteze asupra opresiunii sociale. Crima și criminalitatea devin țapul ispășitor al condițiilor economice și inechității din societate. Erich Fromm era de părere că sistemul penal existent nu reduce criminalitatea, ci mai curând consolidează opresiunea socială.

De aici plecând, Angela Davis a creat conceptul „complexului închisoare-industrie” spre a acuza alianța dintre stat, business, justiție în vederea unei oprămiri căreia îi cad victime mai ales negrii. Nu este un sistem rasist, dar este un sistem care perpetuează situația de aservire a negrilor. Reacția la acest sistem ar trebui, potrivit cunoscutei militante, să se axeze pe opresiunea socială.

A cincea sursă a proiectului mării resetări vine din istoria lungă. Este vorba de năzuințele la liberalizare a raporturilor sexuale în optica cunoscută a mișcării LGBT asupra relațiilor dintre oameni, ce are azi exponenți aproape pretutindeni. Aceste năzuințe au căpătat o elaborare intelectuală în filosofia lui Michel Foucault, care localizează mecanismele represiunii din societate în atitudinile față de corpul uman și apără orizontul unei eliberări a corpurilor de impactul „puterii” (vezi A. Marga, *Introducere în filosofia contemporană*, Compania, București, 2014, pp.

448-456). În epoca modernă („l'âge classique”) argumentează Michel Foucault, s-a ajuns la un interes major pentru corpul uman în vederea dresării lui și transformării în „corp docil”. „Este docil un corp care poate fi supus, care poate fi utilizat, care poate fi transformat și perfecționat” (Michel Foucault, *Surveiller et punir*, Galimard, Paris, 1975, p. 138). Ceea ce este nou este faptul că de acum corpul este luat sub controlul „puterii” existente, inclusiv în forma unei coerciții neîntrerupte, constante, care este o veritabilă „disciplinare a corpului” și, prin acest intermediar, a oamenilor.

Michel Foucault a privit această „disciplinare” din punctul de vedere critic al unei emancipări a oamenilor la nivelul corpului. În viziunea sa „puterea” se impune în forță, dar tentacular și rafinat în viața oamenilor, generând poziționări specifice ale conștiinței și anumite măsuri sociale de controlare a corpului.

Cele menționate sunt izvoarele principale din care proiectul mării resetări mondiale își trage vederi și resursele de argumentare. El a apelat, desigur, și la resurse contextuale.

Proiectul a fost precedat nemijlocit de inițiative de organizare a unei reflecții asupra viitorului umanității și de luarea de decizii în această direcție. Începutul l-a făcut David Rockefeller, adept al neomalthusianismului, cu o inițiativă de strângere a rândurilor și organizare a unui lobby printre oamenii foarte bogați. A venit apoi, între altele, inițiativa Clubului de la Roma, care a dat cartea vestită *Limitele creșterii* (1971), a mișcat conștiințele și a apărât două teze cardinale: teza că lumea este lovită de dificultăți precum suprapopularea, scăderea capacității alimentare, neregenerarea resurselor, degradarea solului, guvernanta mediocră și teza că interdependența națiunilor slăbește independența lor, încât trebuie promovată o „gândire globală”.

Aceste teze au fost plasate pe agenda unor organizații internaționale, inclusiv ale ONU, și au ocupat spațiul public. A rămas pozitiv faptul că umanitatea a început să dea atenție unor astfel de fenomene oarecum neluate în calcul, ce s-au agravat continuu. Neajunsul ce continuă, însă, și azi, este acela că în numele gravității riscurilor, tematizarea dreptății, a echității, a legitimității, a valorii vieții a scăzut. Or, fără aceste valori nu există soluții durabile.

Dar marea resetare ca proiect socio-economico-politic a fost elaborat propriu-zis în

Dominika Morariu
imprimare digitală, 20 x 20 cm

Insula (2022)

ramificațiile Forumului Economic Mondial de la Davos. Pandemia a urgentat Forumul să dea o viziune. Aceasta a găsit o prezentare concentrată în cartea *Covid-19: The Great Reset* (World Economic Forum, Cologny-Geneva, 2020) semnată de Klaus Schwab și Thierry Malleret.

Nu fac rezumatul cărții, dar subliniez că ea folosește cu brio printre cărămizile ei analize deja reputate. Nici nu stăruie asupra unor susțineri importante, relative la, de pildă, importanța solidarității dintre economie și medicină, nevoia de intervenție rapidă pentru a opri degradingul lumii, observația că pandemia nu a nivelat, ci a sporit inegalitățile din societățile noastre (p. 61). Caut însă să evaluez demersul. Ca să fiu direct, am trei obiecții metodologice.

În carte se scrie că posibilitățile de schimbare, ce țin de premisele existente sunt acum „nelimitate și legate doar de imaginația noastră, în bine sau rău” (p. 16). Se poate lua în orice direcție în organizarea societății existente, dar ar trebui profitat de ocazie și „imaginată lumea”. Replica mea în acest punct este că fără imaginație nu este posibilă schimbarea, dar doar cu imaginație nu mai merge demult. Mai profund privind lucrurile, imaginația implică, totuși, niște repere valorice care nu sunt deloc secundare.

Cartea lui Klaus Schwab și Thierry Malleret remarcă interconectivitatea, viteza, complexitatea drept caracteristici ale lumii de azi. Trec peste observația că mai sunt și alte caracteristici: o lume cu decalaje sociale în creștere; o lume cu nevoie imperativă de legitimare a deciziilor – altfel crizele sunt covârșitoare; o lume cu științe revoluționare – în care electronica și neurologia sunt chei. Întrucât este interconectivitate se cere „vedere lărgită (enlarged view)” (p. 22). Dar „vedere lărgită” rămâne altceva decât „vedere cuprinzătoare” – fără de care nu este posibilă schimbarea aducătoare de avantaje pentru oameni. În definitiv, câte vederi lărgite nu au dus și duc la schimbări aparente sau doar parțiale? Pe de altă parte, „vederi lărgite” fără cunoaștere factuală nu dau rezultate. Astăzi este de tematizat societatea ca întreg, nu doar părți ale vieții în cadrul ei și nu doar individualitatea. „Individualismul epistemic” și „fragmentarismul epistemic” nu dau rezultate, ci pregătesc noi manipulări.

Cei doi autori fac, la rândul lor, subiect din complexitatea ce ajunge să copleșescă decidenții (p. 29). Firește, complexitatea a crescut, a devenit greu de controlat și astăzi trebuie înfruntată. Ea nu este deloc o temă tradițională a gândirii. Complexitatea copleșește, dar o face dacă nu există o teorie elaborată a complexității, capabilă să o explice și să-i facă față, iar decidenții sunt nepregătiți. Azi trăim această situație. Acum nu complexitatea este ceva nou. Complet nou este doar faptul că a intervenit și o complexitate a stăpânirii complexității, care cere soluții cu totul noi, ce pretind reflexivitate (pragmatism reflexiv, democrație reflexivă).

Ca urmare a lacunelor metodologice pe care le-am rezumat, în cartea *Covid-19: The Great Reset* sunt îngustări de perspectivă. De pildă, ni se spune că „pandemia schimbă mixul muncii și capitalului” (p. 32), ceea ce este adevărat. Dar numai tehnologia? În carte găsești la tot pasul nu doar recunoașteri realiste ale ponderii tehnologiei, dar și cedări față de ideologia tehnologismului. Se chiar crede că „odată cu răspunsurile economice ce se adoptă acum la pandemie,

se poate sesiza că se fac acel fel de schimbări instituționale și alegeri politice ce vor pune economiile pe o cale nouă către un viitor mai echitabil, mai verde” (p. 45). Este realist să luăm în seamă impactul evoluției tehnologiei asupra evoluției politicii, dar este improbabil ca doar din ceea ce se petrece în tehnologie să rezulte o politică proactivă în domeniile social și al mediului.

Ca urmare a acelorași lacune apar explicații firave în cartea *Covid-19: The Great Reset*. Spre exemplu, se vorbește de o „deglobalizare” în anii ce vin, „stimulată de ridicarea naționalismului și de o mai mare fragmentare internațională” (p. 86). Nu se înțelege că însăși globalizarea neoliberală a provocat țările la căutări de a-și restabili suveranitatea. Desigur, o „corectură a globalizării” a început cu președintele Donald Trump, care și-a dat seama că prin globalizare fug capitalurile chiar din SUA și că politica globalizării nu rezolvă orice nici în cazul unei supraputeri economice precum SUA. Ceea ce se petrece însă mai accelerat este o eroziune a globalismului, care are ca efect revizuirea globalizării prin reafirmarea rolului statelor naționale.

În sfârșit, tot în consecința lacunelor metodologice, apelul cărții *Covid-19: The Great Reset* este ambiguu și riscant. Ni se spune că de când pandemia a început, au fost provocate dezbateri furioase dacă să mai păstrăm „sanctificarea vieții” (p. 166). O relativizare a considerării principale a fiecărei vieți ca scop în sine și a fiecărui om ca ființă intangibilă, ce ține de umanism, nu este exclusă. Ni se recomandă întoarcerea la natură, dar acest apel poate implica și slăbirea valorilor.

Dincolo de toate, marea resetare prevede o schimbare globală a societăților și modurilor de viață, se poate spune o schimbare de civilizație. Sociologic privind lucrurile, ea propune un „capitalism al stakeholders”, de care ar urma să beneficieze fiecare persoană. Prin apel la noile științe, la folosirea neuroștiințelor ea are în orizont o nouă ființă umană. Paradigma sa este „fuziunea dintre om, tehnologie, inteligența artificială”. „Agenda transumanistă”, „guvernul mondial” și o „nouă politică a gândurilor”, ce implică decodarea electronică a ceea ce gândesc persoanele, întregesc marea resetare.

Proiectul adună în canavaua sa aluviunile amintite. Acestea sunt astăzi complementate de sugestii și propuneri ce șochează conștiințele atașate valorilor ferme ale modernității. De la proiecte ale Parlamentului European de schimbare în structura familiei și renunțarea la sărbători tradiționale, trecând prin liberalizarea schimbării de sex, prin sugestia oficială că am fi deja cam mulți (Ursula von der Leyen) și ar fi cazul scăderii populației (Harari), la propunerea unei ministre spaniole de a liberaliza relațiile sexuale cuprinzând și copii.

Încă nu este clar dacă curentul ce antrenează aluviunile amintite este trecător s-au va impriima direcția. Nu este încă decisă soarta lui. Dar el trebuie examinat cu precizie pentru a elabora soluții alternative bazate pe datele istoriei și ale cunoașterii de azi.

(din volumul Andrei Marga, *Ordinea viitoare a lumii*, ediția a doua, în curs de publicare)

Provincia gândirii

Christian Crăciun

În planul mare al lumii gândirea însăși este o provincie. Nici nu se poate preciza cât de marginală. Auto-reflectarea lumii s-a petrecut la un moment punctual din istoria universului și nu știm dacă rămâne la scara întregului un fenomen aleatoriu și extrem de improbabil sau o necesitate cu o cauză certă, dar misterioasă. Gândirea este cel mai greu explicabil fapt universal. Reflectând întregul, gândirea se reflectă pe sine, obiect și oglindă. Reflectându-se pe sine, ea reflectă întregul, subiect și oglindă. Simultaneitate care ne ține prizonieri în libertatea gândirii noastre. Nimic în univers nu duce spre necesitatea gândirii. Și, în fața acestui miracol, gândirea însăși se blochează.

Dar nu despre această marginalitate, fizică, a gândirii este vorba aici. Ci chiar despre locurile ei de manifestare. Geografiile ei interioare. Energiile gândirii sunt, pe de o parte, centrifuge, ea aleargă spre marginile puținței noastre de cuprindere. Aici, presupuziția implicită este că lumea, ca un prim element, și gândirea bieteii alcătuirii de 100 de miliarde de neuroni, fiecare cu vreo 10000 de conexiuni, ca al doilea element, sunt co-extensive. Cu alte cuvinte, că putem gândi Totul. Niciun argument solid nu susține această premisă pozitivistă. *There are more things in heaven and earth, Horatio, than and dreamt of in your philosophy*. Pe de altă parte, cugetarea este comprimată de energii centripete, căutare obstinată și inspirată a unui Centru odihnit, dinspre care să se poată explica totul și Totul. Îmi vine a spune că avem două gândiri că sunt oameni la care predomină una sau cealaltă, dacă nu aș ști că e în van. Nepipăibilă, apreciem gândirea doar după roadele sale. Ea însăși este dincolo de a putea accede la un punct de vedere din afară (o aplicație a teoremei a lui Gödel i se aplică: gândirea este incompletă și inconsistentă la limită) care să-i permită să-și aprecieze locul și întinderea. „A pus în tine Domnul nemargini de gândire” zice poetul. Dar gândirea, ca un animal de pradă, își caută totdeauna locul cel mai favorabil de prindere a realității și devorarea ei.

Există un substantiv masculin... gânditorul. Care decupează un anumit tip de om. Sinonim cu filozoful. Sigur, toți oamenii gândesc, gânditorul este cel care gândeste gândurile. Se gândeste la gând. Deci o specie aparte. Acest aparte este deja loc. *Locul* gânditorului este o problemă majoră a gândirii. Locul gânditorului în lume și în societate. Cam toți filozofii iubesc Centrul. *Unul* plotinian. Adică punctul din care se vede circumferința. Dar, într-o stranie dialectică, pentru a-și împlini arhitecturile de raționamente, fizic, ei se retrag. Gânditorii sunt în genere niște anahoreți. Provinciali în sensul primar al termenului. Din acest punct de vedere centrul înseamnă putere, filozoful care e interesat de „mișcarea ideilor”, de influența lor, de actualitatea lor, mai mult sau mai puțin pasageră se va supune terorii bibliografice de ultim moment și va vrea să aibă în fiecare clipă la îndemână butonul nuclear al ideii actuale care să schimbe lumea sau măcar să o reflecte fără rest.

Zarathustra pleacă în munte și printre primii pe care îi întâlnește când recoboară în lume,

Dominika Morariu
imprimare digitală, 20 x 20 cm

Vis în grădină (2022)

pentru că muntele însuși devenise o provincie, este circul cotidian. Saltimbancul. Socrate iese zilnic în piață să întâlnească oameni cu care să discute, el este ascetul gregar. El însuși are nevoie de maieutică, deopotrivă cu companionii săi. Gustave Thibon trăiește retras la fermă, aflându-se în centrul dezbaterilor de idei ale veacului. Cioran se ascunde într-o minusculă mansardă dar în centrul lumii. La noi, Alexandru Dragomir se topește anonimându-se din motive istorice în peisaj, iar Noica se retrage, dar mult mai ofensiv în blajinătatea sa, în cabana înghețată de la Păltiniș. Heidegger scrie *Holzwege* și o celebră fotografie ni-l arată cărând apă cu găleata. Toate aceste locuri devin stranii, adică străine de îndată ce sunt locuite întru idee. Locurile gândirii sunt locuri utopice. Sau devenind rapid atopice.

Sunt apoi, de-a lungul istoriei, adevărate capitale ale gândirii. Locuri privilegiate, începând desigur cu Atena. Locuri nu atât sfântite printr-un singur gânditor, cât favorabile, nutritive pentru întâlnirea minților excepționale. Care se aglutinează într-un anumit ceas istoric după legi în veci impenetrabile. Care minți, chiar dacă nu se întâlnesc propriu-zis, formează împreună un fel de humus în care înflorește mai înaltă și mai frumoasă ca niciodată cunoașterea. Florența, Bizanțul, Veneția, Parisul, Viena, Weimar, Cambridge și câte altele au fost centre față de care totul a părut la un moment dat provincial. Numai că un nucleu *radiază* și în altă parte, în alt timp, se poate petrece, inobservabilă, o altă cristalizare. Această radianță a gândirii, a operei, încălzește lumea, fără ea am trăi într-o eternă glaciațiune de igloo-uri egoiste. Intervine aici însă o pervertire, a gânditorului și a gândului său. Și anume în momentul în care *în centru* devine *în față*. În fotoliul studioului Tv., în coloana de pe prima pagină a ziarului, în numărul de urmăritori ai podcastului. Între voința de *împărtășire* a gândirii și *voința de putere* linia este foarte subțire. Smerenia auto-provincializării gândului, pentru a se încărca anteic cu energie, este o asceză necesară. Rațiunea, și ea autocontrolată, este ultima descoperire a

omului. De aceea mă lasă melancolic vehemența cu care omul de ultimă instanță vrea să se lepede de rațiune ca de o piele uzată de șopârlă. Pentru că rațiunea este rareori seducătoare. Or, trăim în era în care, dacă seducție nu e, nimic nu e. Și, din acest punct de vedere, provincia este rareori seducătoare. Este lirică, pitorească, odihnitoare, adăpost liniștitor, dar nu seducătoare. De multe ori dimpotrivă.

Am vorbit de provinciile în care locuiește gândirea. Dar ea însăși are propria ei regionalizare. În mod ciudat, gânditorii care aleg marginalitatea locuirii aleg și teritorii care sfidează „marile bulevarde” ale gândirii, vorba lui Noica. Sunt cei pieziși, care au curajul să vorbească împotriva curentului, să facă surprinzătoare ipoteze și sinteze. Ei pun Istoriei întrebările fundamentale. Sunt singurii care simt timpul. Sau deschid acel timp al lucidității care luminează pâlând în noaptea care se lasă peste lume. Era informațională a șters, din acest punct de vedere topologic, diferența dintre centru și periferie. Ea se pune acum în cu totul alt plan. Gândirea este acum paralizată nu de distanțe, ci de forțe interioare. De propria abundență. A apărut noua specie a gândirii care pune limite gândirii. Înțeleptul nu este robul nimănui, nici măcar al informației. Acesta este, azi, lucrul cel mai greu.

Gândirea este domeniială, spiritul este integrator. Numai gândirea care ajunge la spirit se de-provincializează. Dacă nu ar avea regiunile ei, granițele, gândirea nu ar avea formă. Nu ar îngădui drumul fără capăt al căutării și prezența tutelară a călăuzei. Spiritul, el, nu are formă. Decât, poate, cea simbolică a flăcării care a coborât odată pentru totdeauna din înalt. Vertiginoase transformări ale spațiului, dincolo de care (există mereu un „dincolo de care”) căutăm constante universale sunt mediul nostru de existență. De la o vreme, lumea pare depășită de viteza de rotație a sorbului din ea însăși. Suntem trași în adânc, fără puțința de a ne opune cu adevărat. Eu cred că asta este o iluzie, o chestiune prea-umană, care ține de inerența limitelor noastre, nu una legică. O gândire prizonieră nu mai este o gândire. A lucra pentru libertatea gândirii este o chestiune de sănătate a ei și de corectitudine. Numai astfel ea poate apropia adevărul.

Aceasta este *ultima Thule* a gândirii, adevărul, cea mai depărtată, rece și misterioasă, provincie a sa. Eden verde în ținuturi polare, adevărul este capăt și început. Câștigare finală a libertății. Nu știu dacă omul se naște liber, dar ar trebui să moară liber. Este și acesta un loc unde poate adăsta gândirea. Eliberată de scoriile prezentului. Prezentul nu este un timp bun pentru gândire. E doar o provincie săracă a ei. Țărurile sunt în altă parte. Locuim în provincia fără cod poștal a gândirii. Izolare „fenomenologică” fără de care omul nu își atinge deplinătatea și splendoarea umanității sale. Gândirea strălucește numai în această scoatere din previzibil. Luminează fără umbre. Să nu uităm apoi că adevărul este viu, căci s-a spus odată pentru totdeauna: EU sunt adevărul. Deci respiră, are flux și reflux, se întinde peste realitate sau se retrage spre sine însuși într-un proces de misterioasă pulsație și neodihnă care îi conferă geometria variabilă specifică. Se spune: mi-am făcut casă la țară pe pământ (fascinantă expresie, nu știu dacă are corespondent exact cu sensul din română în alte culturi). S-ar părea că și gândirii se cade să-i facem casă la țară, pe pământ.

Realismul magic latinoamerican și universal: perspective literare și filosofice (I)

Iulian Cătălui

Despre real, realitate, magie și realism magic

Magie a cuvântului și a metaforei dar și miracol literar, *Realismul magic* este dificil de definit și de încadrat între mișcările ori stilurile artistice universale, de aceea am considerat necesar să pornim în demersul nostru și de la conceptele de real, realitate și magie, la care se adaugă, desigur, cel de realism magic, să le explicăm și disecăm și să le punem în context și în conexiune cu estetica acestei mirifice direcții literare care s-a globalizat, devenind universală, pe scurt, realitate, magie, realism magic. O posibilă definiție ar putea fi că Realismul magic în literatură, inclusiv sub forma *realului miraculos*, este o modalitate, un stil, sau un tip de narațiune, în același timp, fără a fi un curent literar cu un program estetic și un manifest în adevăratul înțeles al cuvântului, deși scriitorul cubanez Alejo Carpentier a încercat acest lucru în prefața romanului său *Împărăția acestei lumi*, în care realitatea, care ar fi ansamblul reprezentărilor modale extrase de mintea umană din informația teslimarisită de percepție sau totalitatea fenomenelor considerate ca existând în mod concret, *real*, este penetrată de o componentă *magică*, de un fenomen *miraculos*, supranatural sau de un element fantastic, dificil de înțeles pentru o persoană cu o gândire rațională, deși realitatea obișnuită sau mundană se află la antipodul magiei și este potrivnică supranaturalului. Pentru scriitorii latinoamericani, care au creat opere dominate de magie literar-lingvistică și miracol narativ, realitatea este diferită de viziunea autorilor occidentali care se încred mai mult în capacitatea rațiunii de a cunoaște realitatea, în componenta logică, la care se adaugă o latură fantastică sau magică. În America Latină, realitatea cotidiană, mundană oferă generos fapte și întâmplări ieșite din comun, neobișnuite, bizare, magico-realiste, deși am putea argumenta că și alte continente sau zone de pe Pământ pot propune aceleași lucruri. Totuși, nici chiar cei mai importanți scriitori realist-magici latinoamericani nu ajung să se prăbușească într-un iraționalism total, într-o lipsă completă a logicii, în misticism absolut, imaginația și magia neputând fi subiective în totalitate și totodată domina dictatorial creația literară, așa cum au făcut-o în mod real regimurile autoritare și tiranice din America Latină în timpul cărora au fost scrise multe creații ale realismului magic. Astfel, Gabriel García Márquez afirma că un roman este o „reprezentare cifrată a *realității*”, un fel de „ghicitoare pentru lume” și că realitatea care se manipulează într-un roman „este diferită de realitatea vieții, deși se sprijină pe ea, cum se întâmplă cu visele”. La rândul său, Jorge Luis Borges era de părere că cele cinci simțuri ale trupului uman „obstruează, sau deformează, captarea *realității*”

și că, dacă am scăpa de ele, am vedea-o așa cum e, „infinită”. Trecând de la real la realitate, narațiunile borgesiene conțin mai multe metafore despre modul în care ideile influențează *realitatea*, această perspectivă și temă literară și filosofică fiind explorată prin descrierea „obiectelor fizice dorite de către forța imaginației”.

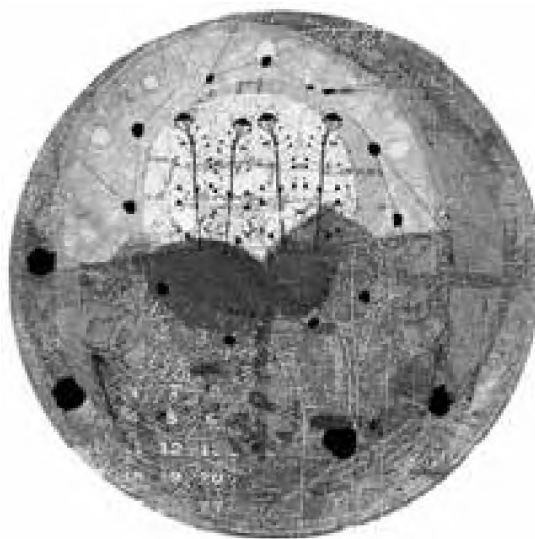
Realitatea reprezintă, de cele mai multe ori, totalitatea fenomenelor, întâmplărilor, evoluțiilor considerate ca existând în mod efectiv, acest concept desemnând deci ceea ce este fizic, concret, în opoziție cu ceea ce este imaginat, fantazat, visat ori fictiv, pe scurt, fiind tot ceea ce trăiește omul, în decursul vieții sale, în mod real, palpabil, mundan etc. Termenul francezesc de *réalité*, precum și echivalentele lui în engleză (*reality*), germană (*Realität*), italiană (*realtà*), spaniolă (*realidad*) și, desigur, românesc (*realitate*) sunt derivate dintr-un „cuvânt fals” din secolul al XIII-lea de către filozoful evomedian scoțian Ioannes Duns Scotus, fondator al curentului scolastic denumit scotism: *realitas*. Așadar, termenul *realitas*, *realitatis*, a apărut abia în latina medievală ca derivat din latina antică *res*, *rei*, acest ultim cuvânt însemnând lucru, obiect, are deja în latina clasică sensul de „tot ceea ce este sau există într-un anume fel”, fiind utilizat încă din timpul lui Cicero ca una din posibilele traduceri ale cuvântului grec *on*, „a fi”. Totuși, termenul nu este la fel în limba greacă, la Aristotel, de pildă, nu avem acest cuvânt, Stagiritul scriind despre *pragma* („acțiune”), *energia*, dar în esență despre *on*, „ființă”. În schimb, pentru Platon, în unele dialoguri, Socrate inversează intuiția oamenilor despre ce se poate cunoaște și ce este *realitate*, astfel, în timp ce toți oamenii acceptă „realitatea obiectelor”, care sunt perceptibile simțurilor lor, Socrate are o atitudine disprețuitoare față de oamenii, care cred că pentru a deveni reale, „lucrurile trebuie să fie palpabile”. La Platon, distincția *existența sensibilă/ existența inteligibilă* reprezintă fundamentul Teoriei Ideilor; planul existenței sensibile este acela al „realității aparente”, accesibilă cunoașterii prin simțuri, lumea Peșterii, ilustrare dată de filozoful grec în emblematicul dialog de maturitate *Republica*, distincției dintre cunoaștere și iluzie, dintre *realitate* și aparență, care fundamentează opinii (*doxa*); planul „existenței inteligibile” este acela accesibil doar cunoașterii de tip rațional, lumea Formelor Pure, a Ideilor, lumea metafizică a *realității* esențiale, pe scurt, lumea fenomenelor este o „lume a aparențelor”, iar *lumea reală* este cea a ideilor eterne, pe care le reflectă în mod palid „lumea fenomenală”. Dacă pentru Platon, Ideile sau Formele ar fi niște „entități care există în mod obiectiv”, independente de mintea omului, pentru Aristotel, sunt în același timp „principii universale ale ontologiei și obiecte ale naturii fizice”. Pe

de altă parte, conceptul de realitate variază mult de la o școală filosofică la alta, deși realitatea nu poate fi doar un simplu concept, pentru că simbolizează „tot ceea ce este”, fiind arealul atotcuprinzător, exhaustiv al experienței, „deschis și ireductibil” la alte concepte, iar omul nu ar putea să fie ori să existe în interiorul ei. În tradiția scotistă, de pildă, realitatea unei pietre include atât esența ei (ideea de piatră care permite să se identifice „toate pietrele”), cât și concretul, palpabilul, *realul* său (în mod special „această piatră”). De remarcat că, la fel ca și profundul gânditor italian Toma de Aquino, Duns Scotus a adoptat o doctrină *realistă*, dar opiniile lor diferă în special în problema percepției, Scotus admitând că atât intelectul cât și simțurile pot percepe și înțelege realitatea lucrurilor „în mod direct și intuitiv”, Sfântul Toma susținând că intelectul nu poate percepe direct „singularitatea lucrurilor materiale, ci doar natura universalilor dedusă din percepțiile senzoriale”. Accepțiunea scotistă a realității a dominat gândirea europeană până la sfârșitul secolului al XVII-lea. În a sa *Troisième méditation/ A treia meditație*, René Descartes a dezvoltat tema, ideea unei realități obiective foarte îndepărtată de realismul scotiștilor: realitatea obiectivă este tot ceea ce e diferit, distinct atât de ficțiune, invenție, plămuire cât și de „*ființa rațiunii*”. Realitatea obiectivă a ideii desemnează acest „proces mental de reprezentare” care leagă o idee unui lucru pozitiv. La rândul lor, senzualiștii britanici au radicalizat abordarea carteziană, astfel la Berkeley *realitatea* (*the reality*) devine aproape sinonimă cu „efectivitatea”, în timp ce Hume, în al său *Tratat despre natura omenească* opune clar realul sau realității posibilului: „aparține realului nu ceea ce poate exista, ci ceea ce există”. În schimb, Kant a distins net între *realitatea adevărată* și *realitatea percepută*, astfel actul prin care ne folosim mintea și simțurile pentru a cunoaște natura realității adevărate produce „o schimbare în natura ei (și chiar dacă nu o face, nu ne putem da seama niciodată de aceasta)”. Mintea umană posedă anumite sertare pentru „înțelegerea lucrurilor”, iar informația pe care o acumulăm despre lume și viață își află ineluctabil locul în aceste spații, totodată, filozoful din Königsberg considerând că realitatea pentru a fi umană sau nu, fiind nimic altceva decât cea care îi apare, „manifestarea sa sensibilă”; prin urmare, ea este „de ordin fenomenal”, fiind *lucrul în sine*, ea nu este cunoscută și, ca urmare a acestei disocieri, realitatea „nu este concepută ca fiind identică ori echivalentă cu adevărul”. În concepția lui Hegel din lucrarea *Enciclopedia științelor filozofice. Logica*, realitatea reprezintă „unitatea, devenită nemijlocită, a esenței și existenței”, adică a interiorului și exteriorului, „exteriorizarea realului fiind realul însuși”, astfel încât în exteriorizarea sa „realul rămâne deopotrivă esențial, și nu este esențial decât întrucât este în nemijlocită existență exterioară”. Pe de altă parte, realitatea și gândul, mai exact sunt, după filozoful din Stuttgart, opuse una alteia în mod curent, și se poate adesea auzi spunându-se că „împotriva justeței sau adevărului unei anumite gândiri nu e nimic de obiectat, dar că astfel de lucruri nu se găsesc sau nu pot fi înfăptuite în realitate”. Totodată, realitatea, spre deosebire de simplul fenomen, în primul rând ca unitate a ce e intern și extern, „se opune atât de puțin rațiunii ca fiind altceva, încât, dimpotrivă, ea este raționalul prin excelență; și ceea ce nu este rațional nu trebuie considerat tocmai de aceea ca fiind real”. În opinia creatorului fenomenologiei moderne, Edmund Husserl, matematizarea

naturii, idee pornind de la Galileo Galilei, a dus la o „cunoaștere practică validă”: la construirea unei *realități* „ideatice” care putea fi corelată efectiv cu *realitatea* „empirică”. În fine, fondatorul raționalismului critic împotriva determinismului istoric, Karl Popper a propus o abordare diferită a realității, decupând sau detașând realul sau realitatea în trei lumi: „lumea obiectelor fizice, vii sau nu; lumea a doua a sentimentelor și experiențelor conștiente și inconștiente și lumea treia a produțiilor sau produselor obiective ale spiritului uman” (obiecte, precum și teorii sau opere de artă). Potrivit acestei abordări, conținutul gândirii cum ar fi: visele, ficțiunile, teoriile fac parte din real, realul ori realitatea fiind, prin urmare, luat sau luat într-un sens de „tot ceea ce există”.

În schimb, în filosofia Indiei antice, întreaga manifestare a lumii, realitatea mundană, apare ca o iluzie, *Māyā*, ce reprezintă puterea lui Dumnezeu de a crea, perpetuând „iluzia dualității în universul fenomenal” și, de asemenea, „natura iluzorie a lumii”, pentru misticii indieni, această manifestare fiind reală, dar este o „*realitate* imperceptibilă”. Ar fi o greșeală, dar o greșeală firească, să privim *Māyā* ca pe un adevăr sau „*realitate* fundamentală”, mai ales că fiecare ființă umană, fiecare obiect fizic, din punctul de vedere al eternității, este doar „o picătură de apă dintr-un ocean fără margini”.

La rândul ei, *psihanaliza* studiază o *realitate psihică* asociată aparatului psihic: „oferă stare realității minții și o studiază ca un loc sau un aparat, compus din diferite fenomene, sisteme ori organisme”. Sigmund Freud, de pildă, a comparat această realitate cu un oraș reunind monumente vechi și clădiri moderne. Psihanaliza, totuși, nu discreditează ideea unei realități exterioare; este, de fapt, să-și dea locul psihicului. Făcând o cercetare filosofică în stil marxizant, acum depășit-vetustă, asupra lui Freud, unul dintre reprezentanții Școlii de la Frankfurt, Herbert Marcuse susținea exagerat că sub influența *realității exterioare*, „pornirile animalice devin instincte umane”, dar realitatea care dă formă atât instinctelor, cât și trebuințelor și satisfacerii lor este o „lume socioistorică”. Odată cu instalarea *principiului realității*, spune Marcuse, ființa umană, sub care domnia principiului plăcerii abia dacă fusese ceva mai mult de un „pachet de impulsuri animalice”, s-a transformat într-un „Eu organizat”. Noțiunea de *relativitate a realității* este de asemenea studiată de René Laforgue într-o carte cu același

Dominika Morariu
imprimare digitală, 20 x 20 cm

Esența pășădiei (2022)

nume. Pentru psihanalistul Jacques Lacan, *realitatea* reprezintă obiecții față de cunoaștere, astfel, procesul cunoașterii constă în cercetarea *realului* pentru a construi o cunoaștere care constituie realitatea noastră. Realul este, prin urmare, esențial pentru subiect și este caracterizată de „ciudățenie îngrijorătoare” (*Unheimlich*). Realitatea, la rândul ei, vine din „dimensiunea imaginară”.

„Construirea socială a realității” din perspectivă *sociologică* s-a evidențiat în teoria influentă a sociologilor Peter L. Berger și Thomas Lackmann, potrivit căreia realitatea ar fi un fel de „ficțiune colectivă”, edificată și susținută de procesele de socializare, instituționalizare și interacțiune socială cotidiană, în special prin intermediul limbajului. Realitatea construită social este un *puzzle* al „subuniversurilor semnificației”: viziunile suprapuse asupra lumii ale diferitelor clase sociale, caste, secte religioase, profesii ș.a.m.d., spune criticul Brian McHale, care adaugă că aceste „subuniversuri” reprezintă echivalentul în lumea din afară al „sublumilor” sau al domeniilor pe care Umberto Eco și Toma Pavel le disting în interiorul „heterocosmosului” poetic. La rândul lor, subuniversurile sunt integrate în cadrul unui „univers simbolic”, a cărui unitate este garantată de o „mașinărie conceptuală a întreținerii universului”, precum mitologia, teologia, filosofia și știința dar, dincolo de limita conceptualizării se întinde realitatea socială dură împărțită a vieții cotidiene. În vreme ce această *realitate socială* constituie terenul comun al interacțiunii membrilor societății, aceiași membri trec prin experiența multiplicității realităților particulare sau periferice: visul, joaca, ficțiunea, dar aceste realități sunt resimțite ca marginale; această realitate comună, împărțită este însă, potrivit lui Berger și Lackman, realitatea „supremă”: În comparație cu realitatea vieții cotidiene, alte realități apar ca „provincii finite de semnificație, enclave în cadrul realității absolute” marcate de semnificații circumscrise și de modulele experienței.

În viziunea lui Max Planck despre realitatea în *fizică*, întrebarea sau chestiunea cunoașterii a ceea ce într-adevăr este o masă e lipsită de sens, același lucru fiind valabil și pentru toate conceptele fizice. Întreaga lume din jurul nostru nu este altceva decât totalitatea experiențelor pe care le avem, spune Planck, pentru care lipsa acestora nu are nicio semnificație, niciun sens. Orice întrebare referitoare la lumea exterioară care nu se bazează în niciun fel pe o experiență, o observație, este declarată „absurdă și respinsă ca atare”. Prin urmare, culoarea roșie reprezintă „realitatea pentru văzător și nu este realitatea pentru cel orb”. Noțiunea de realitate depinde de „experiențele trăite”, deci este în mod necesar „variabilă în funcție de individ”. La rândul lui, Werner Heisenberg credea că realitatea nu există până nu este observată, și sublinia că „Ideea unei lumi reale obiective ale cărei părți mai mici există în mod obiectiv în același sens în care există pietre sau copaci, indiferent dacă le observăm sau nu... este imposibilă”. Fizicianul italian Carlo Rovelli conchidea sceptic: „Nu suntem altceva decât imagini cu imagini. *Realitatea*, inclusiv noi înșine, nu este altceva decât un voal subțire și fragil, dincolo de care... nu există nimic”. Oricum ar fi realitatea în filosofie, psihologie, sociologie, fizică și în alte domenii, trebuie subliniat, pe urmele lui Mihail Bahtin, că „nicio realitate în sine, nicio realitate neutră nu poate fi opusă artei”, dar că realitatea poate fi opusă artei „numai așa cum ceva bun sau ceva adevărat poate fi opus frumosului”. Până la

urmă, orice operă literară de valoare ar trebui să fie o superioară metamorfozare poetică a realității de orice fel ar fi ea.

Element component al realismului magic, mai ales în varianta lui din romanul și proza latinoamericană, *magia* reprezintă utilizarea ritualurilor, simbolurilor, gesturilor și limbajului pentru a pune în slujba ei „forțele supranaturale”, iar credința în magie a fost și este prezentă în istoria umanității, de la naștere și până în prezent, mai ales atunci când omul se confruntă cu natura sălbatică, durerea și suferința, puterea nevăzută și necunoscută. Caracteristicile magiei ar fi următoarele:

— Este un fenomen individual dar și colectiv, menit să răspundă cerințelor sau trebuințelor personale;

— Este realizată în mare măsură pentru om, nefiind direcționată atât înspre natură, cât spre relația dintre natură și umanitate, plus activitățile prejudiciate de ea;

— Magia se află în conexiune cu domeniul religiei, amândouă fiind sisteme de cunoaștere folosite în cadrul societății, deși religia critică de multe ori fenomenul magiei mai ales când acesta este apropiat de elementul demoniac-satanic și de *maleficium*;

— Magia este practică în izolare și în secret, spre deosebire de religie, știință, artă și altele, pentru a nu-i deranja pe ceilalți oameni și a nu stârni reacții adverse și dezastruoase pentru ea;

— Gândirea magică reprezintă „raționamentul cauzal” ce implică o gândire sau viziune asociativă, cum ar fi abilitatea percepută a minții de a afecta lumea fizică (vezi problema filosofică a legăturii de cauzalitate mintală) sau corelația confundată cu „legătura de cauzalitate materialistă”;

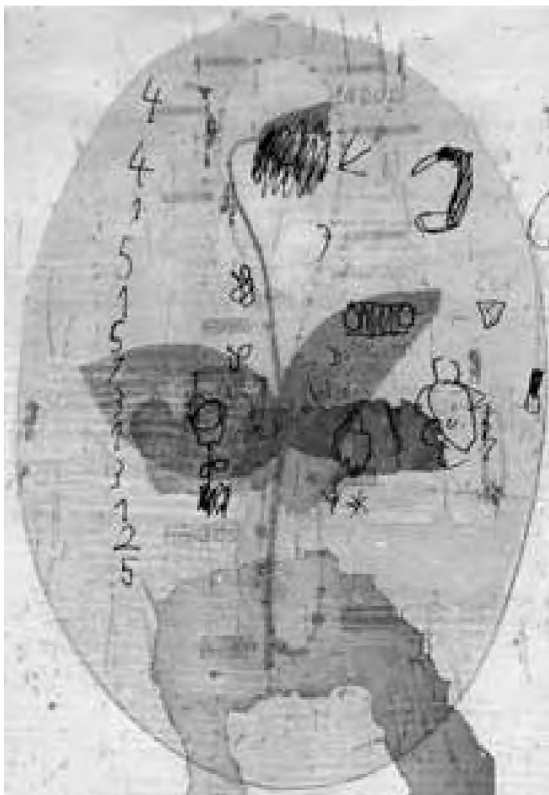
— Ritualul magic prezintă un „coeficient înalt” de straniu ori stranietate, bizarerie sau ciudățenie, care atrage mulți oameni, deși este irațional și ilogic și, de multe ori, privit cu spaimă sau chiar cu oroare;

— Simbolurile ori simbolistica, pentru numeroase civilizații și culturi care utilizează magia, sunt văzute în mod paradoxal-zenian ca un „tip de tehnologie”, capabil să rezolve anumite probleme ale oamenilor, de exemplu, să le aducă recolte bogate;

— Limbajul magic este întrebuințat în mod astuțios pentru a avea acces la puterea magică și a magiei și pentru manipula subtil dar pervers oamenii, însă este, în același timp, și unul sacru, diferit de cel comun.

— În relația magică dintre umanitate și divinitate, omul crede că poate impune, da ordine și să ordone lui Dumnezeu să i se subordoneze lui, să-i îndeplinească dorințele, poftele și ideile de mărire, devenind un fel de dictator.

Referitor la magie și realismul magic, Gabriel García Márquez afirma că miturile, legendele, credințele oamenilor făceau parte, într-o „formă foarte firească”, din viața lor cotidiană, romancierul dându-și seama că nu inventase nimic, ci doar captase și istorisise o lume de prevestiri, de vrăjitorii, de presimțiri, de superstiții, care este „foarte latinoamericană”. Potrivit autorului romanului realist-magic *Un veac de singurătate*, cultura latinoamericană este una „corcită”, mixtă, amestecată, creuzată, astfel în zona Caraibilor, unde a trăit el, s-au amestecat „imaginația fără margini a sclavilor negri africani cu cea a nativilor precolumbieni și apoi cu fantezia andaluzilor și cu cultul galicienilor pentru supranatural”. Această

Dominika Morariu *Reflecție inversă* (2022)
imprimare digitală, 83 x 58 cm

aptitudine de a privi realitatea într-o manieră magică, este proprie Caraibilor și, de asemenea, Braziliei, de acolo apărând o literatură, o muzică și o pictură, precum cea a lui Wilfredo Lam, care reprezintă „expresia estetică a acestei regiuni a lumii”. Márquez subliniază că zona menționată l-a învățat să vadă într-un „mod diferit” *realitatea* și să accepte elementele supranaturale ca pe ceva ce face parte din viața cotidiană, chiar istoria Caraibilor fiind una încărcată de *magie*, „o magie adusă de sclavii negri din Africa, dar și de pirații suedezi, olandezi și englezi”.

Așadar, *realismul magic*, mai ales cel latinoamerican, provine, în opinia mea, din combinația sau amestecul fascinant-halucinant de civilizație și cultură precolumbiană (aztecă, incașă, mayașă, guarani ș.a.), cultura, literatura și religia catolică a Spaniei și de influențe africane, în special legate de magie, ritualuri străvechi, dansuri și superstiții, muzică și elemente etnofolclorice. După unii critici, realismul magic ar fi o „mișcare literară și picturală” de la mijlocul secolului al XX-lea, definită prin preocuparea stilistică și interesul pentru a arăta irealul și bizarul ca fiind ceva obișnuit și comun. Realismul magic s-a dezvoltat masiv în anii 1960-1970, ca urmare a discrepanțelor urieștii dintre două perspective cultural-civilizaționale care coexistau în America Latină în perioada menționată: „cultura tehnologiei” și „cultura superstiției”, sau cultura realității și cultura magiei, ca să facem legătura direct cu fascinantul realism magic. De altfel, anii 1960 și 1970 au fost decenii de puternice turbulențe și extremismisme politice peste tot în America Latină, de apariție a unor dictaturi crâncen-violente, într-un climat politic și diplomatic influențat puternic de dinamica polarizantă a Războiului Rece, această ambianță de multe ori sinistră alcătuiind până la urmă fundalul pentru operele și creațiile scriitorilor realismului magic și definind contextul în care au apărut și operat ideile lor, uneori radicale, chiar comuniste, astfel, Revoluția cubaneză din 1959 și încercarea ulterioară a S.U.A. de a contracara acest eveniment controversat pot fi văzute ca începutul pomenitei perioade agitate. De-a lungul anilor 1960 și 1970, țări ca Argentina, Brazilia, Chile, Paraguay, Peru

și altele au fost conduse de regimuri militare autoritare, de dictaturi de extremă dreapta, mai precis, de exemplu, în 1973 președintele ales totuși democratic al statului Chile, socialisto-comunistul Salvador Allende a fost răsturnat de la putere și înlocuit cu generalul-satrap Augusto Pinochet, adică s-a trecut brusc de la o dictatură de extremă stânga, comunistă la una de extremă dreapta autoritaristă. Perioada dintre 1950 și 1975 a văzut schimbări fundamentale în modul în care istoria și literatura au fost tratate, studiate și apropiate în ceea ce privește comentarea și scrisul, ea producând, de asemenea, o schimbare în „respectul de sine” al romancierilor hispano-americani, creșterea elementului citadin în detrimentul factorului rural, emergența clasei de mijloc, nefasta și, până la urmă, dezastruoasă și menționată Revoluție cubaneză apreciată, din păcate, și de intelectualii de stânga ai Occidentului, nu puțini, o sporire a comunicării între statele latinoamericane, o importanță mai mare a mass-media și o mai însemnată atenție acordată realist-magicului continent din partea Europei și S.U.A., toate au contribuit la această nouă paradigmă.

Așadar, în cadrul acestui stil sau narațiunii, lumea reală dominată de tehnologie, de rațiune dar și de dictatură, este invadată de straniu, de magic, de fantastic și irațional, de elementul superstiției, rezultând *realismul magic ca inserare a magiei*, irealului, stranietății sau vrăjitoriei într-o lume mundană, reală și rațională. Una din întrebările fundamentale care se întâlnesc destul de des în cazul realismului magic de pretutindeni este de ce este acceptată magia sau lumea magicului în lumea rațională, unul dintre posibilele răspunsuri fiind legat de dorința omului de a evada dintr-o lume reală dură, în cazul Americii Latine de teribilele dictaturi din amintiiții ani 1960-1970, și care-l stresează, alienează și urgisește, provocându-i diminuarea și uneori chiar dispariția visului, a visării, fanteziei, puterii imaginației, într-una imaginară, onirică, invadată de elemente magice, ritualice și mitologice, prin care depășește, iluzoriu desigur, prezența realității care nu-i convine și pe care o neagă, rezultând *realismul magic ca panaceu escapist sau efugionist*. De altfel, escapismul sau efugionismul este o temă majoră a realismului magic, în special latinoamerican, reprezentând atât ocolirea sau îndepărtarea unor aspecte sau forme neplăcute, plictisitoare, dureroase, înfricoșătoare sau banale ale vieții cotidiene, realitatea dură a unei dictaturi, cât și acțiunile pe care le adoptă oamenii pentru a ajuta la ameliorarea sentimentelor persistente de depresie adâncă sau de melancolie generală. În plus, unii critici sociali au avertizat cu privire la încercările guvernanților care controlează o societate pentru a oferi mijloace de escapism ori efugionism, în loc de a îmbunătăți situația economică a oamenilor, în America Latină existând un mare canion social între clasa conducătoare, superioară (*upper class*) și marea masă a cetățenilor ținută și încapsulată în sărăcie extremă, în vremurile menționate, când au apărut romanele realist-magice. De fapt, realitatea latinoamericană era una brutală și violentă, dominarea și sclavia modernă, lupta pentru câștigarea puterii, care revine însă doar dictatorilor și camarilei lor, utilizarea forței și a ineluctabilelor „cinstite lovituri de stat” erau la ordinea zilei, toate acestea țineau de lumea reală, mundană, cotidiană și nu de una idealistă și fantasmatică ori de realismul magic. Totodată,

existența elementelor de fantezie, de magie, fantastic și miraculos în lumea reală, cotidian-prozaică și dictatorială oferă fundamentul, baza pentru realismul magic, ce surprinde realul și realitatea printr-o viziune pluridimensională a lumii și vieții, vizibilă și percepută dar și invizibilă și care nu poate fi percepută, scriitorii neinventând lumi și planete artistice noi, dar dezvoltând magicul în și din această lume, dincolo de magicul în și pentru sine. De asemenea, magicul și realismul magic sunt primite și consimțite de rațiune și raționalitate, de logică, de știință, pentru a îndepărta nenorocirea și nefericirea personală, dincolo de explicațiile științifice, eșecul în societate, frica obsedantă față de întâmplările viitoare, izolarea și singurătatea omului, marginalizarea lui, rezultând un fel de *realism magic ca alungare a singurătății*. Realismul magic s-ar focaliza deci pe conflictul, pe disputa dintre două lumi fezabile: cea rațională, carteziană, logică și cea intuitivă, irațională, ilogică, halucinatorie, magică, între acestea situându-se demiurgul, creatorul, artistul al cărui rol ar trebui să fie esențial în rezolvarea problemelor de tot felul ale realității mundane, dar care nu reușește decât să scrie și să creeze opere literare și artistice valoroase. O idee sau acceptare a realismului magic, venită pe filiera magiei și mitologiei, mai ales în literatura latinoamericană, ține de un aspect pragmatic precum o posibilă schimbare și îmbunătățire a condițiilor de viață, dezvoltarea și fertilizarea solului, credința în obținerea unor recolte îmbelșugate, în ameliorarea stării de sănătate ori vindecarea de anumite boli care, până la urmă, sunt iluzorii, fantasmagorice, omul întorcându-se tot la mundan, real(itate) și soluții de tip științific, de aici rezultând *realismul magic ca amăgire și prilăstire a vieții*. Realismul magic reprezintă și o negare a realității, a prozaicului, a faptelor reale, care nu convin majorității oamenilor. O altă idee sau viziune a „credinței magice în spirite”, prezentă în realismul magic latinoamerican și global, mondial sau universal, este îndreptată către posibilitatea dobândirii salvării omului, a izbăvirii sau redempțiunii, iertării de păcate, eliberării de răul săvârșit în viața reală, în realitatea cea viscerală, crudă și egoistă, rezultând *realismul magic ca obținere a mântuirii*. De exemplu, sociologul Max Weber leagă ideea mântuirii sau a renașterii cum a numit-o el, de „credința magică în spirite” și susține că atributul „harismei magice” presupune aproape mereu „renașterea, educația cu totul specifică a vrăjitorilor înșiși (...), cât și natura specifică a modului de viață a acestora au ca scop renașterea și asigurarea posesiei unei forțe magice” obținute ca urmare a unei „răpiri” sub forma extazului și a dobândirii unui nou „suflet”. În plan literar, descrierile realului și realismul propriu-zis sau mundan-prozaic sunt întretăiate de fenomenele de tip magic sau miraculos, segmente onirice, pasaje fantastice, cu teme și perspective literare, filosofice sau mitologice. Realismul magic literar este deci o modalitate de a înfățișa lumea reală cu ajutorul mirific al metaforei, comparațiilor splendide și epitetelor mirobolante și pentru a o metamorfoza în lumi fabuloase, imaginare și magice, precum și imbinarea abilă a realității mundane, obiective și imaginația, fantezia creatorului, transformare sau modificarea realului în magie și irealitate, distorsionarea ori deformarea dimensiunii spațiului și timpului.

Întâmplări celebre la Facultatea de Filosofie din București (XXI)

Nicolae Iuga

Un profesor universitar și-a plagiat lucrarea de licență

În perioada imediat postbelică, România a fost ocupată de URSS. Normal, noi am mers împreună cu Hitler la război împotriva URSS și am pierdut războiul. Prin Tratatul de Pace de la Paris din 1946, România a fost obligată la plata unor despăgubiri de război către URSS de 300.000 dolari aur. Sovieticii ne-au ocupat militar și economic, ca să fie siguri că își vor putea prelua datoria de război, dar au procedat și la o colonizare instituțională și mentală a noastră, formând pentru România noi elite culturale și politice paralele, educate / indoctrinate cu burse de stat în URSS. Prin comparație azi, fără ca România să fi pierdut încă nici un război, ni se iau taxe de protecție și ni se formează noi elite culturale și politice paralele, educate / indoctrinate cu burse Soros în Occident.

Pe la începutul anilor '50, erau trimiși anual în URSS sute de studenți din România și din alte țări socialiste, pentru a fi formați acolo. Criteriile de selecție includeau, în afara obișnuitelor recomandări date de către profesori universitari, și situația politică a familiilor din care proveneau candidații. Din Ardeal erau preferați candidați proveniți din familii alogene, evrei și maghiari, membrii PCR din ilegalitate, care au manifestat interbelic pentru dezmembrarea României Mari, iar din Muntenia și Moldova candidați care proveneau din familii de țărani săraci și care, din naivitate sau oportunism, s-au înscris în Partidul Comunist. Cadrul didactic pe care îl evoc aici făcea parte din această ultimă categorie. Era fiu de țaran român de undeva din Sud, îl chema Aurelian Tache și a fost trimis în prima serie din 1949 la Leningrad să studieze filosofia marxist-leninistă, pe care apoi urma să o predea la o universitate din România. În anul universitar 1974-1975, la grupa din care făceam și eu parte, Tache a ținut un curs scurt de Istorie a Filosofiei. Omul era îndesat, butucănos, necioplit la propriu și la figurat, cu aparențe de maestru din vreo uzină socialistă, pe la cincizeci de ani era doar lector universitar fără doctorat și așa a rămas până la pensionare. Libidinos, făcea remarci cu aluzii sexuale la adresa fetelor, nu

știam ce stare civilă avea, divorțat sau văduv, dar pe atunci se știa că stă în concubinaj cu o studentă cu vreo doi ani mai mare decât noi, la care unele colege mai inițiate își puneau pile ca să treacă examenul.

Aurelian Tache nu era ceea ce s-ar putea numi un savant în domeniul Istoriei filosofiei. S-a specializat cu timpul în disciplina numită Ateism științific, lucru curios pentru un fiu de țaran crescut într-o atmosferă rurală tradițională, într-o familie (de presupus) cu frică de Dumnezeu, și a publicat doar vreo două-trei broșuri pe teme de ateism, e drept tipărite de Secția de Propagandă a CC în tiraje de zeci de mii de exemplare. Pentru Istoria filosofiei nu avea tipărit un curs anume, ci își dicta lecțiile plictisit, fără a avea foi scrise în față, iar pentru examen era de ajuns ca studenții să fi învățat pe de rost notițele de curs, care conțineau idei de bază din unii autori, în maniera dicționarelor de Filosofie. La seminarii nu ne cerea să citim autori în întregime, ci ne pune să comentăm tautologic niște citate din clasici. Profesorul, cotelat ca fiind slab de către studenți, făcea o legătură materialistă grosieră între apariția și evoluția ideilor religioase și filosofice pe de o parte și condițiile de viață economică și social-politică ale epocii pe de altă parte. Totuși, memorându-i cursul, puteai rămâne cu câteva lucruri elementare sigure, învățate școlărește, iar mie personal mi-a stârnit interesul să-l citesc pe Ludwig Feuerbach.

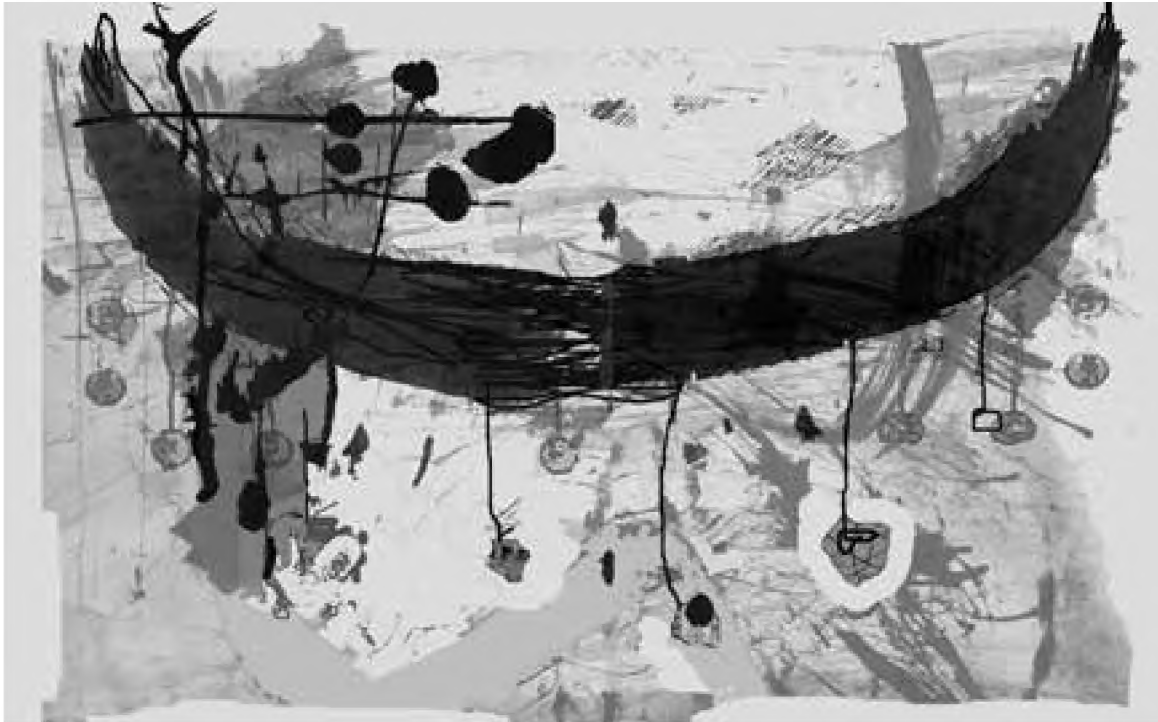
Motivul pentru care Aurelian Tache nu avea titlul științific de doctor, deși a făcut studii complete la Leningrad, aveam să-l aflu mult mai târziu, citind Memoriile unui alt leningrădean important din acea vreme. Viitorul profesor de Estetică de la Filosofia din București Ion Ianoși (născut ca Janos Steinberger, evreu maghiar din Brașov) se afla atunci, în anul 1955, în ultimul an de doctorat la Universitatea din Leningrad, fusese cotelat ca un student foarte bun și era ceva șef la Organizația studenților români din Leningrad, după cum Ion Iliescu era șef peste studenții români din Moscova. Doi studenți de la Științe Economice l-au sesizat pe Ianoși că un coleg de la Filosofie, anume Aurelian Tache, și-a plagiat Teza de Licență. Ianoși a verificat sesizarea și a constatat că, într-adevăr, tov. Tache Aurelian și-a plagiat masiv lucrarea de licență după lucrări de licență mai vechi și după cărți rusești neindicate în bibliografie. A întocmit un referat în consecință, pe care l-a înaintat decanatului Facultății. Urmarea a fost că implicatului i-a fost anulată susținerea lucrării de licență și în loc de diplomă i s-a dat doar o adeverință care dovedea absolvirea facultății, fără diplomă. Aurelian Tache a venit acasă și, deși nu avea diplomă de licență, a fost angajat totuși asistent la Catedra de Istorie a Filosofiei a Universității din București. Anul următor a revenit la Leningrad și și-a susținut Licența, fără să mai fi făcut niciodată vreun doctorat, nici în URSS și nici în țară. În Memoriile sale (*Internaționala mea*, Polirom, 2012, p. 312), Ion Ianoși scrie că i-a părut rău mai târziu că a făcut acel referat, că omul (Tache) „nu era deloc prost”, dar că inițial nu și-a făcut o lucrare de licență originală deoarece avea „alte preocupări”, că era „monden din fire” (zice esteticianul eufemistic), adică era bețiv și afemeiat.

Dominika Morariu Jurnalul păzitorului grădinii (2022) imprimare digitală, 20 x 20 cm

Eugen Simion – „un spirit al amplitudinii”

Marin Iancu

Dominika Morariu

Intuiție (2016), imprimare digitală

În miezul unei toamne senine, la 18 octombrie 2022, s-a stins din viață, la venerabila vârstă de 89 de ani, Eugen Simion, ilustru profesor al Universității din București, critic și istoric literar, eseist, membru titular al Academiei Române și președinte al acesteia din 1998 până în aprilie 2006. Dintre oamenii de cultură pe care am avut șansa de a-i cunoaște și spre care am privit neîncetat cu o smerită credință, Eugen Simion a fost printre cei pe care i-am urmărit mereu cu o invariabilă și vie admirație. Fără să-l fi avut profesor în perioada studenției mele bucureștene, acesta având pe atunci de îndeplinit un stagiul de lectorat la Universitatea Paris IV, Sorbonne (1970-1973), Eugen Simion mi-a fost, în schimb, o viață întreagă dascăl de onestitate și convingere în și întru estetic, de vitalitate și eleganță cu desăvârșire aristocratică.

Autor al unei opere impresionante prin complexitatea fenomenului literar comentat, studii de sinteză, ample însemnări și eseuri critice, mii de cronici literare, note polemice, jurnale și mărturisiri, plasat prin acest întreg efort creator într-o mărturisită tradiție lovinesciană, Eugen Simion a fost călăuzit de o extraordinară exigență intelectuală, estetică și morală. Și tot atât de cinstit cu scrisul. Privind spre un asemenea impresionant demers critic, ne convingem tot mai mult de existența evidentă a unui sistem ce a îmbrățișat maiestuos peste două secole de literatură, a unei ierarhii de valori temeinic consolidate și conturate în esență printr-o subtilă relație cu anumite convingeri și principii pe care nicio complezență nu le-ar putea perverti. Călăuzit de o extraordinară exigență intelectuală, estetică și morală, criticul și istoricul literar Eugen Simion și-a menținut interesul pentru dimensiunea moral-spiritual-existențială a operei literare în circumstanțele stricte ale împlinirii estetice. Se pare că, în acest sens,

stagiul parizian a încrustat în formația sa intelectuală reflexe culturale evidente, ale unei experiențe fundamentale, asemănătoare celor trăite pe urmă și de Ion Pop și Nicolae Balotă, de exemplu, printre cei mai importanți critici asupra cărora școala franceză a ultimelor decenii a lăsat urme dintre cele mai durabile. Păstrându-se, în ultimă instanță, în perimetrul unui asemenea sistem critic modern, în fond artistic, de tip creator, constructiv, Eugen Simion s-a bazat nu atât pe transcrierea impresiilor de lectură, cât pe definirea liniilor de forță ale unor concepte, doctrine, direcții, curente și structuri literare modelatoare. Fin analist și un stilist ireproșabil, cel mai inspirat și mai artist, cu adevărat un *homo aestheticus*, Eugen Simion și-a consacrat anii primelor cercetări literare sedus de misterele și măreția prozei lui Eminescu, abordată cu „o temeritate juvenilă” în cartea de debut, *Proza lui Eminescu* (1964). Rânduri de superioară comprehensiune, admirabile prin spiritul asociativ de finețe, analizele din *Dimineața poezilor* (1980) au reușit să deschidă perspective dintre cele mai fecunde spre o receptare recuperatoare dintr-un unghi modern a creației Văcăreștilor, a lui C. Conachi, Anton Pann, Vasile Cârlova, Dimitrie Bolintineanu, Grigore Alexandrescu, V. Alecsandri și a.

Orientat exclusiv spre studiul critic propriu-zis al literaturii, fundamentat pe un gust sigur și eliberat de orice prejudecăți, criticul pătrunde în adâncul axiologic al operei scriitorilor studiați și oferă, după modelul călinescian, o pledoarie pe atât de strălucită și acut răsunătoare în dicțiune și în definirea valențelor artistice ale acestor precursori ai liricii românești moderne, de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea. Anunțând parcă ideea viitoarelor „revizui” din seria *Scriitori români de azi*, în deplin spirit cu marele critic de la „Sburătorul”,

care gândea „en européen et en liberal”, dar și fructificând unele sugestii călinesciene, volumul *Orientări în literatura contemporană* (1965) mi-a călăuzit lecturile în anii de liceu, prin seria analizelor critice pe care le cuprindea asupra literaturii noastre contemporane, volumul reprezentând pe atunci, dimpreună cu primele două volume din sinteza *Literatura română între cele două războaie mondiale* de Ov. S. Crohmălniceanu, printre puținele atitudini critice moderne, înnoitoare în epocă. Rânduri de superioară comprehensiune, amestec atât de cuceritor de gust și cultură pot fi identificate în aceeași măsură și în secvențele din *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă* (1981), interesant prin relevarea modului prin care diverse curente ale anilor '70-'80 au înțeles, prin natura judecăților formulate, prezența, funcția sau absența autorului, comentariile autorului devenind mai mult decât stimulatoare de noi perspective în dezbaterele critice românești din anii imediat următori. Aproape în orice text al său, Eugen Simion își dezvăluie un spirit cartezian, demersul său interpretativ fiind unul critic-analitic, în spiritul aceleiași model lovinescian, acesta fiind probabil și unul dintre motivele care îl determină să cultive eseul, văzut ca libertate de idei, de unde, inevitabil, și eleganța și efectul subtililor sale comentarii.

Cum se întâmplă însă în cazul spiritelor superioare, destinul omului ce părea încheiat prin moarte a fost prelungit prin *operă*. Impunându-se ca un anume model de sensibilitate și informație organic asimilată, semn al propriei potențialități, măreția proiectelor sale ne ajută să imaginăm dimensiunea spiritului care le concepea în efortul de fundamentare istorico-literară a judecăților estetice din ciclul *Scriitori români de azi* (I-IV, 1974-1989), după cum ideile și opțiunile din *Moartea lui Mercuțiu* (1993), din *Fragmente critice* (vol. I-II, 1997-1998; vol. III-IV, 1999-2000) sau din alte eseuri, comentarii critice, meditații, polemici, puncte de vedere relativ la „autonomia esteticului”, încercări de apărare a unor autori din anii 1944-1989, supuși sistematic unor tendințe demolatoare, prefigurând coerent preocupările celui mai important critic al literaturii noastre postbelice. În toate aceste îndrăznețe incursiuni critice (*Mircea Eliade, un spirit al amplitudinii*, 1995; *Convorbiri despre Marin Preda*, 1998; *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. I-III, 2001; *Genurile biograficului*, 2002, ed. a II-a, 2008; *2000 de ani de relații intereuropene Orient-Occident - Studiu de caz România-Olanda*, Eugen Simion, Pieter Jan Wolthers, 2004; *Mircea Eliade, nodurile și semnele prozei*, ediția a II-a, 2005, ediția a III-a, 2006; *Tânărul Eugen Ionescu*, 2006, 2009; *Portretul scriitorului îndrăgostit - Marin Preda*, 2010; *Fănuș Neagu în patru prieteni - Eugen Simion, Lucian Chișu, Mihai Ispirescu, Nicolae Breban*, Semne, 2012; *Ion Creangă. Cruzimile unui moralist jovial*, 2011; *Cioran - o mitologie a nedesăvârșirilor*, 2014; *Maladia lui Mihai Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor*, 2015; *Posteritatea critică a lui E. Lovinescu*, București, Editura Tracus Arte, 2017; *Secolul al XIX-lea în doi mesianici chibzuți și un vizionar mistic. Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica*, 2020; *Convorbirile mele...*, vol. I și II, 2021; *Fragmente critice*, vol. 1-8, 2021; *Recurs la natură*, 2022), Eugen Simion se înfățișează mai degrabă un raționalist la care spiritul de finețe conferă profunzime și puritate

➤

construcției geometrice, un exemplu inegalabil al preciziei de gândire și de exprimare. Dintr-o astfel de credință-fundament derivă și viziunea personală a savantului, de distinctă originalitate și forță, cu puncte de vedere edificatoare asupra fenomenului literar.

La adăpost de orice îndoieli și prejudecăți, prin multiplele atribuții pe care le-a îndeplinit, de la înalta funcție de președinte al Academiei Române până la cele de director general al Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București, președinte al Secției de Filologie și Literatură a Academiei Române, coordonator al *Dicționarului general al literaturii române*, vol. I-VII, 2004-2009, președinte al Fundației Naționale pentru Știință și Artă și coordonator al seriei „Opere fundamentale”, Eugen Simion a contribuit efectiv la democratizarea spațiului social-politic românesc atât de involburat, îndemnând întotdeauna la reflecție, la atitudini și manifestări politicoase. Fără excese și decizii administrative eronate sau gândite pățimaș, Eugen Simion s-a păstrat un om sobru și onest, ferit de ispitele unei idolatrii sau prețiozității superflue, înfățișându-se uneori de o onestitate crudă, alteori de o căldură aproape duioasă, precum în îndemnul shakespearian, prioritatea absolută fiindu-i aceea de a rămâne credincios sieși. Păstrându-se un estetizant neclintit, la care eticul este pururi intersectat cu frumosul, situat pe singurul teren de certitudine posibil al valorii și conștiinței de sine, Eugen Simion s-a dovedit un spirit liber, de o încântătoare vivacitate intelectuală.

Martor al atâtor confruntări literare și nu numai, implicat cu măsură într-o impresionantă activitate culturală și publicistică, prin amplele dezbateri, polemici sau anchete desfășurate pe largă scenă a politicii literare românești, academicianul Eugen Simion a ilustrat imaginea unui om de gust subtil, fermecător și echilibrat, cu judecăți drepte, totdeauna autoritar și imperativ în formulări. În ultimii ani, într-o deplină libertate față de complexe și inhibițiile perioadei post-decembriste și în răspăr cu noul dogmatism generat de ignorarea punctelor de vedere estetice în judecata literară, fie de confuzia valorilor sau de reaua-credință în principii morale, criticul și istoricul literar Eugen Simion s-a manifestat polemic-constructiv, printr-o raportare mai mult decât onestă la realitatea literară. Recunoscut pentru proșpetimea judecăților estetice și harul nuanțării, Eugen Simion s-a impus în conversații prin farmecul specific unui veritabil om de spirit, fin și pasionat, cu alura unui om frumos și de o rară eleganță, ponderat și cu o gesticulație discretă, dezinvolt și fără emfază, având darul de a impresiona chiar și în condițiile în care opiniile politice sau literare devin atât de pățimașe și divergente. Nu întâmplător, învățătura cea mai de preț pe care a desprins-o Eugen Simion de la predecesorii săi și pe care ne-a transmis-o a fost chiar dragostea de carte și osârdia de a păstra o dreaptă cumpănă în aprecierea raporturilor dintre valorile tradiționale și neconținutele fluxuri inovatoare din literatură. Prin forme tot mai rar întâlnite, în explorarea spațiilor vaste ale literaturii, Eugen Simion a schițat atât de expresiv portretul de Cititor (cu majuscule), asemănător în multe privințe cu acela pe care Valeriu Cristea, prietenul său de o viață, îl evoca imaginându-l pe G. Ibrăileanu, „cel mai mare cititor dintre criticii noștri”, în acest fabulos paradis al lecturii.

Scriitorii artizani (II)

Radu Bagdasar

Proza, mai cu seamă în forma ei de anvergura care este romanul, ridică în mod natural problematica euristica cea mai complexă și mai voluminoasă a creației/invenției. În fapt, fiecare romancier sau nuvelist își inventează propria-i problematică și implicit răspunsurile care convin integrate în carnalitatea operei. Flaubert este gânditorul cel mai profund, mai multilateral și mai abundent în materie de genetică și de estetică a prozei în general. Dacă conținutul lui *Bouvard și Pécuchet* l-a purtat și frământat în cugetul lui jumătate din viață după spusele lui Yvan Leclerc¹, Maupassant, fiul lui spiritual, se plânge lui Catulle Mendès de rigoarea și intransigența „maestrului” în materie de formă, chiar în faze de elaborare avansate ale unui proiect: „Ceea ce mi-ar reproșa cu siguranță, este repetiția cuvântului *imens* la două rânduri de interval, folosirea cuvântului *fată* pentru a spune *tâmfă* și mai cu seamă prenumele lui Turgheniev. Caci Flaubert este nemilos în ce privește acest gen de lucruri – și așa fi deja destul de certat de el pentru câteva repetiții, și un abuz de fraze incidente pe care puținul timp nu mi-a permis să le evit” (Maupassant>Mendès [fin octombrie 1876], *précisément* [23 octobrie]).

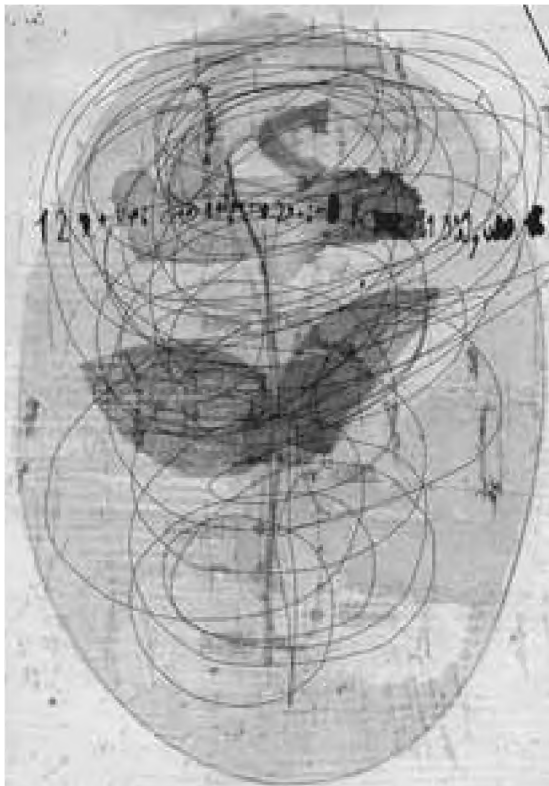
Dar comportamentul fantasmatic-scriptural al lui Flaubert riscă și el să cadă victimă aparențelor. Calificat de laborios, practicant al unei „scriituri cu program”, până la extremitatea caricaturată de Montherlant „boeuf de travail avec un carnet de notes”, am fi tentați să-l expediem în categoria artizanilor, așa cum fac în general geneticienii. După opinia noastră însă Flaubert este un *pseudoartizan*: spre deosebire de Zola care odată stabilit planul îl urmează cu o fidelitate birocratică, „Flaubert face totul pentru a prepara scriitura, dar în realitate pentru a se lăsa mai bine în voia tuturor pulsionilor și invențiilor momentului” (Grésillon 2016, 123). Flaubert însuși mărturisea că nu se putea ține de un plan inițial și nici de

vreun alt element prestabilit atunci când exclama exasperat: „on n'écrit jamais l'oeuvre qu'on veut”. Iar în acest caz este el oare un veritabil artizan, un indecis estetic sau un artizan intențional și rapsodic în fapte, într-un sens un schizofrenic metodologic?

În multe cazuri, pregătirea preliminară începe cu mult înaintea redactării propriu-zise, ceea ce este perfect justificat de nevoia scriitorului de a avea o bună vizibilitate asupra a ceea ce va încredința hârtiei, înainte chiar de a o atinge și a începe să toarne cimentul textului. David Lodge (1996, 15-16) pune problema la un nivel de pertință pe care numai o lungă experiență o poate permite: „În ce moment debutează un roman? Este la fel de dificil a răspunde la această întrebare ca de a ști în ce moment un embrion uman devine o persoană. În mod sigur, este rar ca creatorul unui roman să-l înceapă scriind sau bătând la mașină primele cuvinte pe care le citește lectorul. Cea mai mare parte a scriitorilor se livrează la o muncă de cercetare preliminară, fie și doar mental. Unii prepară terenul în mod meticolos timp de săptămâni sau de luni, compunând diagrame pentru intrigă, stabilind un *curriculum vitae* pentru fiecare dintre personajele sale, notează idei, decoruri, situații, cuvinte potrivite, într-un carnet din care se vor aproviziona pe măsura compoziției operei. Fiecare scriitor are felul lui propriu de a lucra. Pentru *Vechiturile de la Poynton*, Henry James a luat note la fel de abundente și la fel de interesante ca și romanul terminat el-însuși. În ce-o privește pe Muriel Spark, [...] ea rumegă mental ideea unui nou roman și nu pune mâna pe condei decât când a găsit o frază inițială care să o satisfacă” (Lodge 1996, 15-16).

După adoptarea unui *cap inițial instabil* (obiectiv, „subiect”), distingem deci în demersul artizanului o fază preliminară în care eventuala *documentare* este dublată de o *reflecție* concentrată asupra a ceea ce ar putea fi conținutul romanului, într-un joc în care elementele conținutului se schimbă în permanență. Dar abia după ce ideile se stabilizează în spiritul autorului și se conformează genomului interior, ceea ce inconștientul îi indică ca fiind buna formulă a romanului, de abia atunci el atinge hârtia.

Felul meticolos în care Zola își manufactura textele a fost decorticat cu o remarcabilă acribie, deși colorată de un anume pozitivism și fără a pătrunde în substratul conceptual-filosofic, de Colette Becker în *La Fabrique de Germinal*. Îmbibându-se în prealabil de psihologia claselor proletare și atmosfera socială tensionată a epocii, deplasându-se pe locurile faptelor în nordul Franței, asistând la ședințele tribunalului în care erau judecați minerii după tulburările sociale pe care le provocaseră, Zola construiește din aproape în aproape. Nu există la el salturi, fulgurații de geniu, schimbări de direcție spectaculare. S-ar putea spune că se livrează la o reconstituire istorică, un lucru de documentarist. Spațiul acordat ficțiunii este redus la anumite dintre elementele vieții de fiecare zi și a concretului imediat. Flaubert, cu toate că preocupat și el de veracitate, pare mai aproape de esență. Veracitatea lui se găsește sub crusta aparențelor, ceea ce explică

Dominika Morariu *Reflecție inversă III* (2022)
imprimare digitală, 83 x 57 cm

importanța majoră pe care scriitorul o acordă sensului și formei. Ca și Victor Hugo de altfel care își corectează cu atenție textele, mai ales în fazele avansate ale genezei, sincronizându-se astfel cu timpii de fermentare inconștientă ai proiectului.

Dacă Balzac, în contextul cursei dezlănțuite care a fost viața lui și implicit a comprimării la maximum a timpilor genetici, este mai greu de integrat în această categorie, el îi aparține totuși mental. Valoarea adăugată a revenirii asupra unui text și ameliorării lui era departe de a-i fi scăpat. „La Lyon am mai corectat din nou *Lambert*². Ca o ursoaică, mi-am lins puiul. Iar am mai tăiat și am adăugat ceva ce nu știi: ultimele gânduri ale lui Lambert” (Balzac>Zulma Carraud, început de sept. 1832). Dar scadențele datoriiilor permanente – înclinația lui pentru lux, cultul aparențelor și obligațiile care rezultau de aici nu erau străine de enormele datorii pe care le contracta - iar presiunile editorilor nu-i lasă totdeauna timpul suficient necesar pentru a corecta și ameliora după dorințele lui.

Pe de altă parte, categoriile de autori menționate au un caracter relativ ca număr – am putea distinge mai multe sau ne-am putea foarte bine limita la primele două, sprijinindu-ne pe principiul bipolarității. Pentru că, în fapt, distincția cea mai tranșantă este aceea între scriitorul spontan, orfic, al cărui prototip ar fi John Milton, Diderot, Stendhal, Lamartine, Jouhandeau... și scriitorul artizan, inginer, metodic, încarnat de Zola, Edgar Allan Poe (în *Nevermore*), Tolstoi, Georges Feydeau, Joyce, William Golding, Soljenițin, Rebreanu și alții³. După opinia noastră, această departajare ține de tipul morfopsihologic al creatorului. Creatorii spontani, de tip „artist”, dominați de intuiție, de zborul imaginației, de „inteligența emoțională” (Damasio 1994, Goleman 1996) sunt autori în general de tip orfic. În dialectica conștient/inconștient, rolul de căpetenie în cazul lor aparține inconștientului. Scriitorul devine, așa cum se simțea Panait Istrati (1985, 307), „[...] un sărman motor acționat de forțe care nu depind de [sine]!”. Dimpotrivă, metodicii sunt „cartezieni”, realizează lanțul genetic pas cu pas, construind din aproape în aproape iar conștientul se implică într-o mai mare măsură în construcțiile lor. Joyce (Joyce>John Quinn, 3 sept. 1920) face și reface episodul *Circe* din *Ulise* de șase ori fără să regrete timpul investit pentru că, argumentează el, este mulțumit că a făcut ce și-a propus să facă. Altfel spus, a reușit să facă să corespundă realitatea fantasmatic-textuală cu genomul interior.

O broșură aparținând lui Poe, *Philosophy of Composition*, relatează felul în care romanticul american a creat opera sa cea mai cunoscută: *Nevermore*. Or, ceea ce revelează acest text ține în același timp de deducția logică și de demonstrația de tip matematic de o rigoare care face ca procesul de creație să fie de o claritate de cristal: să evolueze în etape logice precise, fără momente cețoase, indeterminate, fără rupturi, cu atât mai straniu cu cât este vorba de un poet reputat romantic. Ceea ce confirmă încă odată clivajul între tipul istorico-literar al operei finite, respectiv romantic, și tipul genetic, clasic, rațional. Același fenomen îl exhibă genezele pieselor lui Georges Feydeau. Vodeviluri spumoase, alerte, de o spontaneitate irezistibilă a replicii, piesele lui Feydeau par a fi scrise într-un singur suflu. Or, se întâmplă exact contrariul: „Totul procedea la Feydeau dintr-o logică riguroasă și care se impune. Fiecare detaliu face parte dintr-o construcție

Dominika Morariu *Reflecție inversă II* (2022)
imprimare digitală, 83 x 63 cm

savantă conformându-se unei precizii de inginer” (Tesson 2010, 107).

Un alt aspect intern al categoriei artizanilor care invită la un examen mai atent al categoriilor postulate este următorul. D. H. Lawrence și James Joyce sunt în aparență amândoi autori artizani, dacă privim abundența aparatului manuscris preliminar. La o privire mai atentă constatăm însă că D. H. Lawrence, este considerat de specialiști drept „cel mai intuitiv dintre scriitori” (J. C. Oates). Contradictoriu! Pentru *Curcubeul*, carte care numără mai puțin de 400 de pagini în format normal, Lawrence însuși afirmă a fi înnegrit aproape o mie de pagini de manuscris preparator. Scriitorul se lăsa ghidat de vocea sa interioară: nu-și conducea personajele acolo unde voia el ci se lăsa dus „acolo unde ele voiau să-l ducă”. În alți termeni, în loc să li se substituie cu propria sensibilitate și comportament ceea ce ar fi condus la o tautologie, se instala în ele și admitea comportamentele care decurgeau din naturile lor inalienabile chiar dacă ele erau oprise sensibilității și opiniilor lui. Există scriitori solipsiști care, sub eticheta diverselor personaje, nu scriu toată viața decât despre ei înșiși. Lawrence vrea să iasă cu orice preț din acest cerc vicios și să ofere o imagine mai largă a ceea ce era societatea britanică a timpului său.

Anthony Trollope (1994) reușește să se instaleze în personajele sale încât le vede culoarea părului, îmbrăcămintea, strălucirea din ochi, după cum le cunoaște vocea și poate jura că au pronunțat cutare sau cutare cuvânt. Personajele lui evoluează pe firul anilor: gusturile și manierele de a fi ale băieților și fetelor se schimbă când ajung la vârsta adultă, sunt confruntate cu situații care le fac să sucumbe răului sau să aleagă binele, evoluează în modul cel mai surprinzător. Această categorie de autori din care fac parte Flaubert, Pirandello, Anthony Trollope..., este cea a scriitorului empatic. Este el însă cu adevărat artizan sau un rapsodic disimulat din moment ce la fiecare viraj al anecdoticii asistăm la un jet de materie fictivă care diferă sau contrazice presuposițiile inițiale? Joyce, cu manuscrise de lucru la fel de bogate, „impunea lucrului său o schemă pur intelectuală, destinată a-l ridica la nivelul simbolicului și arhetipalului” (Oates 2003, 90). Totul era filtrat la el de rațional, de

conștiință. Care dintre ei este adevăratul artizan!?

Criteriul abundenței manuscriselor preliminare ar trebui abandonat poate în favoarea jocului conștient/inconștient: prezența pregnantă, deși nu exclusivă, a vechii conștiințe la artizan, dominantă inconștientului la rapsodic. Dacă judecăm faptul că Ionesco scria o piesă într-o lună sau două, după propriile-i declarații, am putea crede că este un orfic. În plus, pentru el poezia și teatrul sunt expresia cea mai directă a inconștientului în care imixtiunea raționalității trebuie să fie minimă. Dar tectonica raportului perioade de lucru/perioade „sterile” spune altceva. „Îmi trebuie luni de acumulare pentru a putea lucra o lună” se confesează el. Ce înțelege el prin acumulare? Nimic altceva decât o rumegare a substanței proiectului, o avanreflecție, ceea ce teoria urmelor nu ia în cont și nu poate lua în cont pentru că este în fapt vorba de un tronson genetic asemic.

„Aceste lungi perioade de acumulare, ce reprezintă? Este pofta de a lucra, tristețea de a nu lucra, frica de a-mi rata viața ca și când scriind n-as rata-o, gândul că oamenii mor de foame sau sunt masacrați în timp ce eu mă plimb prin Montparnasse. În sfârșit, toate aceste remușcări fac un fel de acumulare de energie și la capătul a mai multe luni reușesc să am suficientă energie pentru o lună. Trebuie să termin piesa într-o lună sau două pentru că dacă aceasta durează mai mult, s-a sfârșit, finalul piesei poate fi ratat pentru că nu va mai fi suficientă energie în mine” (Ionesco 1996, 79).

Dar chiar în luna sau lunile pline, dramaturgul nu lucrează mai mult de „o oră, o oră și un sfert, două ore pe zi” (Ibidem). Constatăm că perioadele de acumulare inconștientă sunt considerabile: câteva luni goale pentru o lună plină iar în luna plină între o oră și două ore de muncă contra 22 de acumulare. Este limpede că, în ciuda aparențelor de autor rapsodic din momentele scrisului propriu-zis, rumegarea preliminară pledează mai degrabă pentru un artizan. Doar că artizanul este dominat de raționalitate, în vreme ce la Ionesco cea mai mare parte a gestației se petrece în universul oniric, în subconștient. Întrebarea inițială rămâne ca atare întregă: este autorul *Scaunelor* un rapsodic sau un artizan? Și dacă - o a treia posibilitate -, ar fi amândoi reuniți conform legii paradoxurilor în una și aceeași persoană: un oniric în prima parte a gestației, urmat, după imersiunea conținutului în conștiință, de o perioadă artizanală?

Note

- 1 Editorul, prefațatorul și adnotatorul avizat al corespondenței Flaubert – Maupassant (1993).
- 2 Titlul complet este *Notice biographique sur Louis Lambert*, lucrare ambițioasă prin care Balzac voia să rivalizeze cu Goethe și Byron.
- 3 Enumerarea noastră este pe undeva șubredă în sensul că cedează aparențelor și poncifurilor care circulă în spațiul paraliterar. Sunt oare vreunii dintre autorii enumerați în situația lui Flaubert pe care l-am taxat de pseudoartizan care, în ciuda extraordinarei acribiei estetice, dă impresia scriitorului artizan, cedează impulsurilor de moment în timpul construcției textualizării ignorând prescripțiile planului, ceea ce îl fac să tragă mai degrabă către condiția rapsodicului? Nu putem s-o știm pentru că ar fi trebuit să se sprijine pe studii de profunzime al felului de a lucra al autorilor respectivi dincolo de aparențe și pe toată durata genezei.

Apărarea dreptului de proprietate

Ioana Maria Mureșan

Dreptul de proprietate privată este un drept exclusiv, absolut și perpetuu, oferind titularului posibilitatea de a dispune de bun după bunul plac, putere care poate merge până la distrugerea materială a bunului.

De asemenea, dreptul de proprietate este un drept perpetuu, existența dreptului confundându-se cu existența bunului care formează obiectul său.

Nici caracterul exclusiv, nici caracterul perpetuu nu asigură titularului deplină protecție împotriva imixtiunilor venite din partea unor terțe persoane care la rândul lor pretind un drept, de proprietate, un alt drept real sau un drept personal asupra bunului. În lipsa unor mijloace concrete de apărare a dreptului de proprietate, toate prerogativele oferite ar fi lipsite de utilitate practică.

Mijloace prin care se apără dreptul de proprietate sunt acțiunea în revendicare și acțiunea negatorie. Alături de acestea pot exista o serie de alte acțiuni care conduc indirect la apărarea proprietății, cum ar fi acțiunea în restituirea prestațiilor ca urmare a rezoluțiunii unui contract de vânzare, prin care vânzătorul solicită cumpărătorului care nu a plătit prețul convenit să îi restituie bunul sau acțiunea prin care locatorul solicită locatarului să îi restituie bunul dat în locațiune la împlinirea termenului pentru care a fost încheiat contractul.

Acțiunea în revendicare este acel mijloc procesual prin care cel care se pretinde proprietar

solicită restituirea bunului de la posesor sau de la o altă persoană care îl deține fără drept.

Fiind o acțiune în justiție, se impune a analiza condițiile de exercitare, respectiv: cine are calitate procesuală activă și pasivă, cine poate exercita acțiunea și împotriva cui se poate exercita; în ce termen; care sunt mijloacele de probă și apărările la care pot apela părțile și în final, care sunt efectele admiterii acțiunii.

Acțiunea în revendicare se introduce de cel care se pretinde că este titularul dreptului de proprietate, simpla afirmare a dreptului este suficientă pentru a înainta această acțiune, căci existența dreptului în patrimoniul reclamantului este o chestiune de fond, care urmează a fi tranșată în cadrul litigiului ca urmare a administrării probatoriului.

Calitatea de pârât revine celui care stăpânește bunul fără drept sau care se pretinde a fi posesorul bunului. Dacă bunul a fost supus unor înstrăinări succesive și a ajuns în stăpânirea de fapt a mai multor persoane, reclamantul va trebui să se îndrepte împotriva persoanei care deține efectiv bunul, pentru a fi posibilă restituirea.

Astfel, dacă A a transmis dreptul de proprietate lui B printr-un contract de vânzare care ulterior a fost anulat, este desființat chiar temeiul transmiterii, B pierzând calitatea de proprietar. Dacă de la momentul încheierii contractului de vânzare și până la momentul anulării acestuia, B a înstrăinat bunul lui C, iar acesta din urmă lui D, A va trebui

să solicite restituirea bunului de la D, acesta din urmă având stăpânirea materială a bunului.

Dacă bunul este înstrăinat în cursul procesului, reclamantul este ținut să introducă dobânditorul în proces, pentru ca în cazul în care obține o hotărâre care îi este favorabilă să poată fi exercitată și împotriva noului dobânditor, evitând astfel costurile unui proces ulterior.

Calitatea procesuală pasivă aparține persoanei despre care se afirmă că stăpânește bunul fără a avea un drept, ceea ce înseamnă fie că a avut un drept, dar acesta a fost desființat cu efect retroactiv, cum este ipoteza nulității descrisă în paragraful anterior, fie în patrimoniul acestuia nu a existat un astfel de drept, având doar stăpânirea materială a bunului obținută într-un mod licit sau ilicit, cum este cazul celui care a cumpărat un bun de la un neproprietar sau a celui care fură un bun.

Acțiunea în revendicare este imprescriptibilă, putând fi introdusă oricând, reclamantul nefiind ținut să respecte o anumită limită temporară pentru a putea obține concursul instanțelor judecătorești în apărarea dreptului de proprietate. Acest aspect diferențiază acțiunile reale, printre care și acțiunea în revendicare, de cele personale. Dacă A dorește să obțină obligarea lui B la plata unei sume de bani, A trebuie să recurgă la o acțiune întemeiată pe contract, o acțiune personală care se prescrie în termen de 3 ani de la nașterea dreptului de acțiune, adică de la data la care suma a devenit scadentă. Dacă nu exercită acțiunea în acest interval de timp, termen de prescripție extintivă, A pierde dreptul la acțiune, respectiv nu mai poate obține în instanță obligarea lui B la plata sumei restante, chiar dacă dreptul de creanță există, B nu mai poate fi constrâns la plata datoriei.

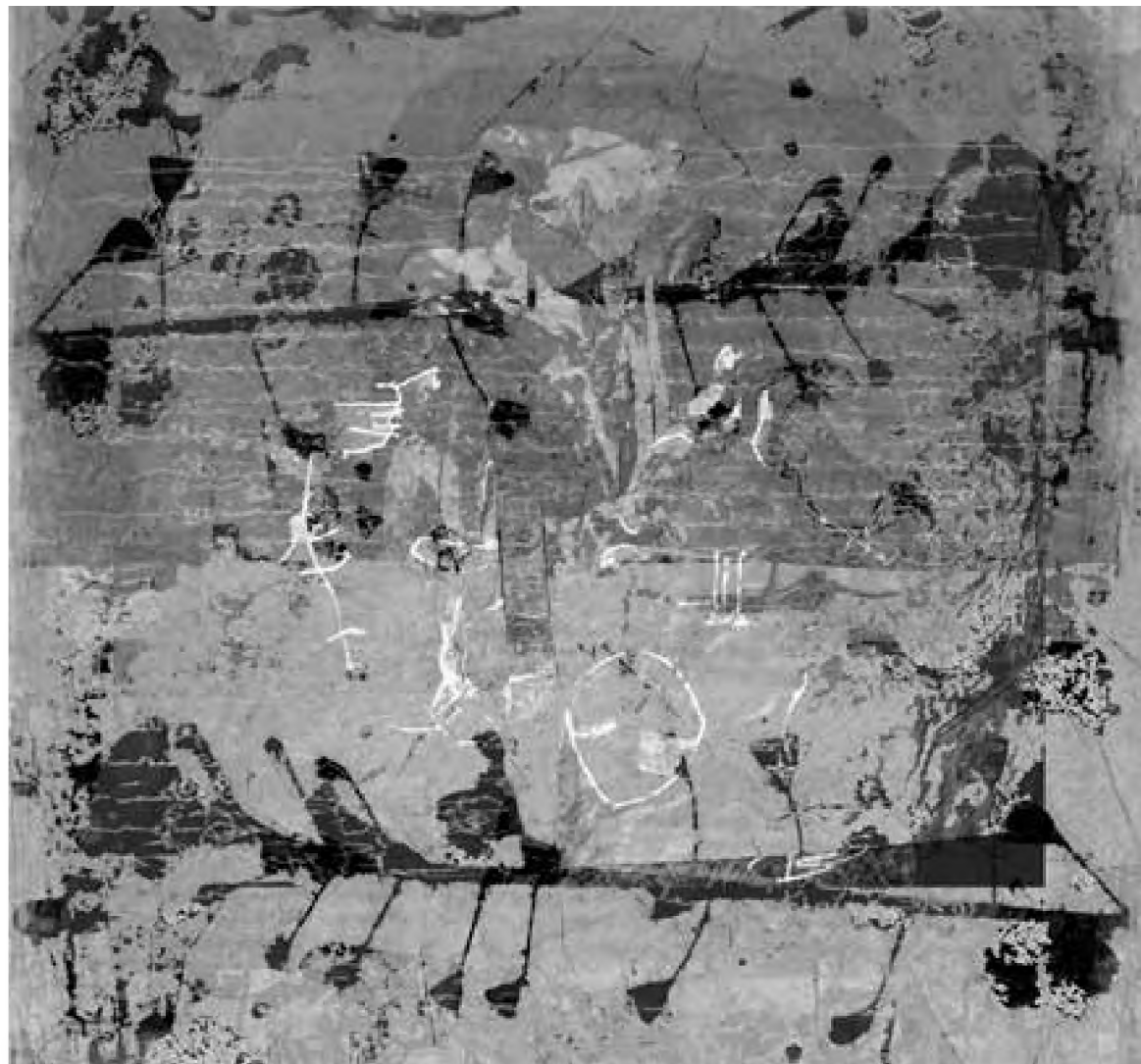
În schimb, exercitarea acțiunii în revendicare nu este condiționată de un anumit termen, A putând oricând solicita restituirea bunului.

Odată întrunite condițiile de exercitare ale acțiunii civile, următorul pas este analiza pe fond a cererii formulate, cercetarea pretenției deduse judecății de către reclamant pe baza probelor administrate și a apărărilor formulate de pârât. Modul de soluționare a cererii, diferă în funcție de susținerile părților, mergând de la un raționament simplu până la unul complex, ajungând la compararea nu doar a modului în care reclamantul și pârâtul au dobândit proprietatea ci și la a compara modul în care au dobândit dreptul antecesorii părților, probațiune care se numește sugestiv *probatio diabolica*.

Analiza cererii deduse judecății este centrată pe modul invocat de fiecare parte în dobândirea proprietății. Dacă reclamantul invocă dobândirea dreptului printr-un contract de vânzare, iar pârâtul nu poate invoca un astfel de titlu, soluția va fi favorabilă reclamantului, cererea acestuia fiind admisă. În schimb, dacă ambele părți invocă un titlu de proprietate, înțeles ca mod de dobândire a dreptului, atunci instanța va compara titlurile celor două părți, urmând a fi admisă cererea sau apărările părții care are un titlu mai caracterizat.

Deliberând asupra cererii formulate de reclamant, instanța poate fi să admită fie să respingă pretențiile acestuia.

În cazul în care cererea formulată de reclamant este admisă, pârâtul este obligat să îi restituie bunul împreună cu toate accesoriile sale. Lucrurile par simple la nivel teoretic, însă de cele mai multe ori între pierderea posesiei de către reclamant și redobândirea ei se scurge un interval semnificativ de timp, în care pârâtul sau terțe persoane au folosit bunul acestuia, în care fructele produse de bun

Dominika Morariu

Din ciclul meMORARIUm (2017), imprimare digitală, 15 x 16 cm

Cartoful fierbinte (II)

Laura Poantă

au fost culese de alte persoane și în care cheltuielile pentru întreținerea bunului au fost efectuate de terți. Astfel, soluționarea acțiunii în revendicare presupune și cântărirea acestor aspecte.

Restituirea bunului se face de regulă în natură, iar în cazul în care bunul a pierit sau a fost înstrăinat, restituirea se face prin echivalent, părătul fiind obligat la plata unor despăgubiri evaluate în raport cu momentul restituirii. Astfel, dacă B este ținut să îi restituie lui A un autoturism, care la data la care B a dobândit posesia acestuia valora 15.000 lei, iar la momentul restituirii valorează 5.000 lei, în cazul în care autoturismul a fost distrus, B va fi ținut să plătească lui A suma de 5.000 lei, echivalentul valoric al autoturismului la momentul restituirii.

Dar dacă după ce a dobândit posesia autoturismului și până la momentul restituirii, B a închiriat autoturismul unei firme în schimbul sumei lunare de 400 lei, cine va păstra sumele de bani obținute din cedarea folosinței bunului?

Răspunsul diferă după cum B a fost sau nu de rea-credință, respectiv după cum a știut sau nu că nu are calitatea de proprietar, dacă B a achiziționat autoturismul știind că este furat sau dacă la momentul achiziționării avea credința că a dobândit bunul de la adevăratul proprietar, aflând abia ulterior că a dobândit un bun aparținând altuia. În toate cazurile, posesorul de rea – credință este ținut să restituie fructele. Reaua – credință poate exista de la momentul dobândirii bunului sau poate surveni ulterior, cel mai târziu de la momentul formulării cererii de chemare în judecată, momentul în care posesorul devine de rea-credință este cel în care află că nu este adevăratul proprietar, că titlu său este viciat.

În ceea ce privește cheltuielile, acestea pot fi efectuate fie cu privire la bun, fie cu producerea și culegerea fructelor.

În primul caz, proprietarul va fi obligat să restituie părătului cheltuielile necesare, acele cheltuieli în lipsa cărora bunul ar fi pierit, cum ar fi o reparație la motorul autoturismului, care neefectuată la timp ar fi dus la deteriorarea sa.

Apoi, proprietarul mai este obligat să restituie cheltuielile utile, însă numai în limita sporului de valoare. Sunt utile acele cheltuieli care sporesc valoarea bunului, cum ar fi schimbarea ferestrelor unei case sau a instalației electrice.

Cum proprietarul are prerogativa dispoziției materiale asupra bunului, este liber să efectueze o serie de cheltuieli care nu pot fi calificate nici ca fiind utile și nici ca fiind necesare, unicul scop fiind acela de a spori valoarea estetică a bunului. În această categorie pot fi regăsite multe exemple: decorarea casei cu mobilier de colecție; amenajarea unui piscine sau a unui teren de tenis; etc..

Aceste cheltuieli, având unicul scop de a înfrumuseța bunul, de a-l face mai aproape de gusturile proprietarului nu sunt supuse restituirii, în cazul admiterii acțiunii în revendicare.

Cheltuielile referitoare la culegerea și producerea fructelor sunt supuse restituirii. Întrucât odată revendicate și restituite fructele adevăratului proprietar, suportarea acestora de către părăt este lipsită de temeii, fiind o îmbogățire fără justă cauză a proprietarului, care s-ar afla în situația de a dobândi fructele produse de bun, fără să fi suportat cheltuielile, iar părătul a suportat cheltuielile, însă se vede lipsit de fructe. Soluția este una echitabilă, întrucât scopul acțiunii în revendicare nu este acela de a pedepsi părătul, ci de a compensa reclamanantul pentru dezechilibrul patrimonial cauzat de lipsirea sa de bun.

Când vorbeam despre sentimentul general și permanent de vinovăție, la finalul precedentului articol din *Tribuna*, nu mă refeream la cel natural, bine dozat, care face, în fond, societatea să funcționeze (de exemplu, când am greșit față de cineva, când am comis o nedreptate, o înșelăciune ș.a.m.d.). Lipsa completă a sentimentului de vinovăție este un semn de psihopatie. Mă refeream la sentimentul de vină care combină rușinea, anxietatea, frustrarea și sentimentul de umilință, în diferite cantități. Acestea se clădesc încet în subconștient, deci de multe ori fără ca „suferindul” să fie conștient de ele sau să le poată defini, și afectează treptat stima de sine. Uneori, sentimentul de vinovăție este mult mai important, mai grav decât actul în sine care l-a declanșat, dar ajunge să domine viața individului și să-l facă fie să se retragă, să se ascundă, până când acesta dispăre, fie să încerce să repare greșelile, tot în mod disproporționat. În unele cazuri, el este întreținut și exploatat de cei apropiați, prin manipulare. Indiferent care este cauza principală care a determinat acest sentiment, stresul produs de vina însăși poate avea efecte extrem de serioase, mai ales de ordin psihologic, dar și fizice, cum ar fi insomnia, inapetența, o stare generală apatică, o lipsă totală de chef. După cum se vede din descriere, legăturile acestui sentiment de vină, dus la extrem, cu depresia sunt foarte strânse, iar urmările pot fi fatale.

După cum spuneam, inițial am vrut să insist pe sentimentul de vinovăție mai scft, al zilelor noastre, cel indus în special de *media* – cel care te face să calculezi fiecare calorie ingerată, fiecare bomboană sau corn în plus, fiecare masă luată după ora „interzisă”. În principiu, orice lucru care ne face plăcere ar putea deveni o vină, dacă nu este „sănătos”. Desigur, un rol mare, esențial, în această poveste îl are biserica, cea care a condamnat omul la o viață de păcătos etern; dar nu doar ea. Vina poate fi declanșată în ziua de azi de, practic, orice – mâncare, sex, apartenență politică, rasă, bani, călătorii, distracție – absolut orice. Ai fost la xx (să zicem, un festival)!? Cum poți să spui că xx (orice opinie contra curent)!? Fumezi!? Ai mâncat ciocolată la ora asta!? De ce ascuți xxx (muzică)!? Sunt toate replici la ordinea zilei și până să ne dăm seama că nimeni nu are de ce să ne întrebe așa ceva sau să analizeze ce ne place și ce nu, am căzut în capcana vinovăției.

Ca să fac tranziția spre subiectul mai serios pe care m-am gândit, până la urmă, să-l ating, revin din nou la tema internetului – ne mândrim că umilirea publică și omorâțul cu pietre sunt apajul „barbarilor” sau al „trecutului întunecat”, dar uităm de social media care face zi de zi acest lucru cu oricine își expune o idee, o părere sau chiar un fleac – o poză din vacanță. Valuri de ură, titluri „șoc” în presă (care nici nu mai e presă, e preluare de date din *social-media*), comentarii răutăcioase, toate se revărsă asupra celui „vinovat”. Mulți dintre cei vizați sunt obișnuiți cu ura din *social-media* și o pot ignora, dar nu o dată *bullyingul* sistematic a dus la sinucidere. Două lucruri m-au făcut să schimb puțin macazul – un

serial interminabil (și prost) care a atins totuși foarte bine zilele astea subiectul depresiei și sinuciderii în mijlocul familiei și al prietenilor, fără să observe cineva sau/și să-i pese cuiva; și unele comentarii, ale unor persoane aparent școlite, care încă se referă la cei cu probleme psihice cu „ăștia, veselii, nu-și iau pastilele” – și o spun cu o superioritate ironică pornită din convingerea că boala psihică este o alegere, un moff și că lor nu li se poate întâmpla vreodată, ei fiind echilibrați moral. Și având, cum altfel?, profunde percepțe religioase. Da, exact așa era opinia scrisă, nu ai cum să fii depresiv și să sari de pe bloc dacă ești credincios. O astfel de gândire în lumea noastră „evoluată” este înfricoșătoare.

În trecut, bolile mentale erau asociate cu fazele lunii, iar cel suferind era numit lunatic. În vechea Grecia, bolile erau considerate rezultatul unui dezechilibru între cele patru umori, iar Europa medievală își ascundea nebunii (în beciuri, în mănăstiri). Construcțiile speciale destinate nebunilor – azilurile – au existat de secole, dar tratamentele, cel puțin în Europa, erau înfrorătoare – aceștia erau biciuiți, legați în lanțuri, înfometăți. Spre sfârșitul secolului 18, francezii Philippe Pinel, medic, și Jean Baptiste Pussin au început să lupte pentru drepturile celor închiși. De la sfârșitul secolului 19, de când Freud a introdus psihanaliza, au început, extrem de încet, să se schimbe lucrurile, dar cu multe instituții rămase care, încă zeci de ani, au ascuns orori greu de descris – tratamente inumane, crime, experimente ale medicilor pe cei bolnavi, persoane închise abuziv de familie (în special femeile „neascultătoare”), lobotomia cu rezultate de multe ori barbare și multe altele. În evul mediu, locurile erau vizitate de curioși care chiar plăteau, de multe ori, să vadă ciudățeniile „expuse”. În timpul primului război mondial, a apărut termenul *shellshock*, inventat chiar de soldații afectați de traumele frontului (de explozia obuzelor) și părea să fie un pas mare în schimbarea modului în care se analizează suferința psihică; dar termenul a fost repede abandonat, iar soldații au fost numiți dezertori. (<https://www.theguardian.com/news/2017/oct/03/why-do-we-feel-so-guilty-all-the-time>; Tobias Luck, Claudia Luck-Sikorski. *Feelings of guilt in the general adult population: prevalence, intensity and association with depression*; *Psychol Health Med*; 2021).

Cert este că numărul sinuciderilor este în creștere la nivel global, în special în rândul tinerilor (JAMA, 2019), iar relația societății cu bolile mentale este, în continuare, proastă, subiectul fiind un real cartof fierbinte (*hot potato*). Vina aceasta greu de definit, atât generală, cât și individuală, ne face mai slabi, după Nietzsche, sau nevrotici (Freud), dacă este cea reală, cea asociată fie unor boli cronice, fie unor situații – globale, economice sau politice. Cu atât mai mult ar trebui să mâncăm, din când în când (de dragul corectitudinii politice sanitare), un *croissant* cald cu unt și dulceață de căpșuni, fără să sărim apoi pe cântar sau direct pe pista de *jogging*.

Scrisori de la autori contemporani (XIV)

Traian Furnea (1954-2003)

Ilie Rad

Consider că Traian Furnea este un nedreptățit în istoria literaturii române. El a debutat ca poet în 1975, colaborând apoi cu versuri la *Luceafărul*, *Săptămâna*, *Familia*, *Argeș*, *România liberă*, *Vatra*, *România literară*, *Cuvântul liber*, *Viața românească* etc. A publicat două volume de versuri (*Legitimație de poet*, Editura Albatros, București, 1982, respectiv *Steaua secretă*, Editura Albatros, București, 1985), redactor de carte fiindu-i poetul și traducătorul Ion Acsan. Postum i-a apărut volumul *Niște poezii* (2013), îngrijit de cunoscutul critic și istoric literar, profesor universitar la Tg. Mureș, Iulian Boldea, el însuși fiu al Ludușului.

Despre primul volum au scris elogios Cezar Ivănescu, Laurențiu Ulici, Ion Arieșanu, Constanța Buzea, Voicu Bugariu, Cristian Livescu, iar despre al doilea s-au pronunțat Aurel Pantea, Traian T. Coșovei ș.a.

La fel de puternică a fost ipostaza sa de caricaturist. A publicat peste o mie de caricaturi. Traian Furnea a practicat cu talent egal și cu aceeași pasiune caricatura și poezia, debutând cu o caricatură, în 1972, în ziarul *Steaua roșie*. A publicat desene și caricaturi în *Urzica*, *Vatra*, *Flacăra*, *Scânteia tineretului*, *Ūj Élet*, *Viața studentească*, *Steaua roșie*, *Vörös Zászló*, *Ambasador*, *Albina*, *Sportul*, *Rebus* (epigrame). A obținut premiul revistei *Vatra* la Salonul de umor grafic, Târgu-Mureș, 1984, precum și numeroase premii la saloanele naționale de caricatură.

Horățiu Mălăele (el însuși un talentat grafician) îl așeza pe Traian Furnea într-o galerie ilustră: „Saul Steinberg, Eugen Mihăescu, Cik Damadian, Mihai Stănescu, Gopo, Traian Furnea sânt câțiva dintre graficienii care au reușit să demonstreze că mai important este cum se uită desenul la tine, decât cum te uiți tu la el.”

Același mare actor spunea: „Traian Furnea a fost o personalitate proteică, de o inteligență nepereche. Agitația noastră, de multe ori inutilă, cecitatea noastră cronică au făcut să nu distingem clar această apariție meteorică atemporală, ce uluiește cititorul sau privitorul interesat sau din întâmplare. Consider că întâlnirea mea cu el a fost o soluție cerească și binecuvântată.”^[1]

Cea mai cunoscută poezia a sa, *Vânătoarea cea fricoasă*, a fost recitată de Florian Pittiș (căruia în volumul debutului editorial îi este dedicată poezia) la zeci de spectacole, după care solistul Adrian Ordean a pus-o pe muzică, devenind unul din șlagărele formației Roșu și Negru. (Dintr-un site cu această melodie, rezultă că piesa a fost accesată de un număr de 142.189 de persoane!)

O altă poezie foarte cunoscută a lui Traian Furnea este *Cântec*, recitată de George Mihăiță (alt mare prieten al său, ca și Adrian Pinteș și alți actori) la numeroase spectacole și pusă pe note de Tudor Gheorghe (un mare degustător de poezie bună!), sub titlul *Testament*.

Traian Furnea a fost membru al Uniunii Scriitorilor din 1990. În 1992, a suferit un accident vascular cerebral și de atunci nu a mai putut scrie deloc. În anul 1994, la 40 de ani,

s-a pensionat pe caz de boală, prin Uniunea Scriitorilor. A murit la 3 august 2003, la vârstă de 49 de ani, la București, fiind înmormântat la Cimitirul Străulești II, pe Aleea Scriitorilor, lângă poeta Mariana Marin.

Spuneam că niciun dicționar literar nu-l include și pe Traian Furnea. În schimb, este prezent în câteva lucrări legate de scriitorii și artiștii mureșeni sau de Luduș: Romeo Soare, *Caricaturiști mureșeni*, Casa de Editură Mureș, Târgu-Mureș, 1995, p. 37-38; Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni. Dicționar biobibliografic*, Biblioteca Județeană Mureș, Târgu-Mureș, 2000, p. 57; Vasile Cigher, *Oamenii de seamă ai Ludușului. Portrete și medalioane*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2009, p. 134-138.

A lăsat în manuscris o carte de versuri pentru copii, precum și volumul *Povești aproape minciunoase* (ziceri paradoxale, epigrame – „furnisme”, cum le numea Tudor Octavian).

În urmă cu câțiva ani, sculptorul Ioan Astăluș i-a făcut lui Traian Furnea un bust foarte reușit, care însă nu a putut fi amplasat pe domeniul public al orașului Luduș, din motive birocratice, fiind adus la Poarta de su' Feleac, de lângă Cluj.

Primele două scrisori sunt tipice pentru doi adolescenți dornici de afirmare, iar a treia este un excelent reportaj în atelierul de creație al sculptorului Gheza Vida.

*

1. „Cred că și critica ta fusese înainte pe acolo”

[Luduș], 27 iulie 1973

Stimate prieten,

Îți scriu la ora la care cocoșii părăsc înserarea și limbile în formă de cireș ale umbrei din curtea-mi au terminat de lins pământul. Acum am scufundat corabia de întuneric din cameră, aprinzând lumânarea și începând să-ți redactez prezenta epistolă.

La examen a trebuit în final să trec pe sub ale Universității furci caudine, cu fruntea mângâind iarba. Fără a vrea să-mi aduc atenuante circumstanțe, îți spun că am fost foarte mulți pe un loc, în jur de 20¹.

Cel puțin am avut un câștig pe de altă parte. Am vizitat multe redacții, mi-am făcut mulți prieteni.

În primul rând, am fost la *Albina*. Mi-au reținut două caricaturi și o poezie. Apoi am fost la *Urzica*. Am intrat la Rodica Tott. O tipă de vreo jumătate de secol, mică, [...] foc, cu două pachete de Virginia² pe masă. Birou neîncăpător, o masă arhiplină de scrisori, un coș de gunoi plin cu un ziar, un fișier și cam atât. Mi-a ales circa 7 caricaturi. Mi-a spus s-o urmez.

L-a chemat pe un coridor pe caricaturistul A. Poch³. Acesta a ales 5, m-a lădat, i le-a arătat

Traian Furnea la terminarea liceului

râzând la R. Tott și, culmea, impasibilă până atunci, insensibilă, a început și ea să râdă. A luat 5 din ele. Mi-au spus că le vor discuta într-un colegiu, prezidat de redactorul-șef, A. Baranga⁴. M-au rugat să trec în altă zi. Am trecut și mi-au spus că în unanimitate au fost propuse toate pentru publicare. Din partea lui Baranga, Poch mi-a urât succes la examen.

Apoi am fost la *Sportul*, mi-au reținut două. La *Flacăra* mi-au reținut tot două. La *Rebus* – o epigramă. De fapt, cu epigrama cum a fost. În birou, la redactorul de la *Flacăra*, era Toma Michinici. Mi-a spus că mi-a citit o epigramă în *Orizont*, și dacă nu-i spui și lui una. I-am spus-o, m-a rugat s-o scriu pe-o coală, a scris pe coală „DA, nr. 38” și mi-a spus c-o să fie publicată în numărul din 20 august. Apoi am fost la *Scânteia tineretului*. Am lăsat [câteva] caricaturi, iar una, cu toate că era deja ora 12, mi-au publicat-o în numărul din următoarea zi (sâmbătă). Interesant mi s-a părut faptul că pe culoar, la redacție, era o gazetă, unde erau afișate critici la adresa ziarului, din partea cititorilor. Cred că și critica ta fusese înainte pe acolo⁵.

În rest, ce să-ți mai spun? Am fost încă pe la două redacții, *Informația* și *Gazeta cooperativilor*, însă în vizită. De publicat am publicat relativ puțin, de la începerea vacanței: 3 caricaturi în *Orizont*, o poantă în *Sportul*, 2 caricaturi în *Gazeta cooperativilor*, una în *Scânteia tineretului* și cam atât. Acum lucrez la o expoziție personală de caricaturi, care se va deschide curând la Luduș și apoi la Tg. Mureș. Vor fi invitați ștabi de la Centrul de Îndrumare a Creației Populare, un tip de la *Steaua roșie*...

Am să-ți trimit o invitație.

Să știi că am stat o zi la Clenciu⁶. [Cuvânt indiscifrabil] știi de ce, dar tipul mă simpatizează.

Oricum, te rog să-mi mai scrii.

Al tău sincer prieten,

Traian

P.S. În mod special pentru tine, ți-am adus de la București două reviste studentești: *Ing*⁷ și *Universitas*⁸, perntu faptul că te-am văzut că-ți aduni, pentru reușita revistei voastre⁹.

Note și comentarii

1. După terminarea liceului și susținerea examenului de bacalaureat, Traian Furnea a dat admitere la o facultate a Universității din București, fără a fi declarat admis.
2. Virginia era o marcă de țigări.
3. A[lbert] Poch (1930-2013) a fost un cunoscut caricaturist și grafician, care era atunci angajat al revistei *Urzica*.
4. Dramaturgul Aurel Baranga (1913-1979) a fost redactor-șef al revistei de satiră și umor, *Urzica*, între 1949-1979.
5. Traian Furnea se referă la faptul că trimisese și eu o scrisoare *Scânteii tineretului*, în care îmi exprimam nemulțumirea pentru un articol.
6. Alexandru Clenciu (1913-2000), caricaturist și epigramist.
7. Revista *ING* a fost o publicație a studenților din Institutul Politehnic București (azi Universitatea Politehnică din București), care a apărut din 1968 până în toamna anului 1990.
8. E posibil ca *Universitas* să fi fost tot o publicație studențească, pe care lucrările de specialitate nu o înregistrează.
9. Un grup de colegi de la Liceul Nr. 1 din Luduș intenționează să scoatem o revistă școlară, *Gânduri ludușene*, despre care discutaseam cu Traian.

2. “Ești un om de o rară ambiție. Și vei învinge, o să reușești”

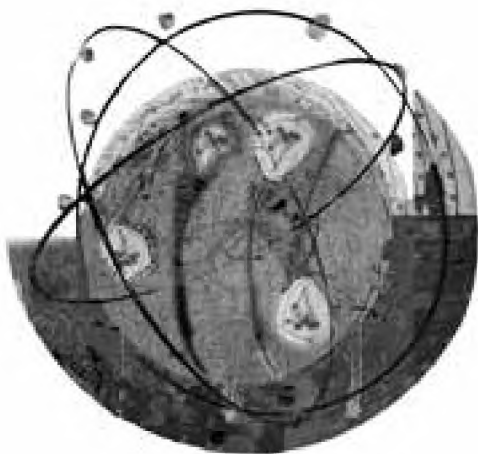
Baia Mare, la 20 III 1974¹

Dragul meu prieten,

Am primit epistola ta cu o săptămână în urmă, însă sânt din nou la infirmerie și n-am prea avut timp să mă ocup de problema aceasta, a răspunsului. Astăzi am reușit să fac rost de-o carte poștală și mă grăbesc să-ți răspund.

Felicitari pentru numele tipărit² – ce n-aș da să am articolul –, felicitări pentru locul III la muncă patriotică³. Premiu III pe oraș, pe liceu?

Am observant că tu, la fel ca și mine de altfel, suferi de niște fantastice complexe de inferioritate. Am exact aceeași impresie ca și tine, când sânt cu o fată. Zici că societatea nu a câștigat nimic de pe urma ta. Te gândești, cred eu, la câștig material, fără să-ți dai seama că societatea a câștigat, totuși, de pe urma ta, spiritual. M-a câștigat poate chiar pe mine, care am căutat să-mi

Dominika Morariu *Dragoste - 5 elemente* (2022)
imprimare digitală, 20 x 20 cm

corijez comportamentul după al tău. Și m-am cam schimbat, Ilie, de când te cunosc. Și poate, la fel ca și mine, și alții.

Îmi scrii că înveți neconținut. Foarte pozitiv. Ești un om de o rară ambiție. Și vei învinge, o să reușești⁴. Și-o să reușești printre primii. Și asta, fiindcă TREBUIE. Și asta, fiindcă așa e normal.

O veste bună pentru tine. După cum știi, Barbu⁵ a devenit academician și n-o să mai scrie niciodată despre fotbal. În locul rubricilor sportive, a făcut contracte cu rubrici de critică teatrală.

Cu toată dragostea,
Traian

P.S. În armată, m-am interesat cum poți tine jurnalul intim⁶.

Note și comentarii

1. În perioada respectivă, Traian Furnea își satisfăcea stagiul militar obligatoriu la Baia Mare.
2. Probabil că îmi apăruse numele în vreo publicație.
3. Liceul nostru luase de fapt locul II la concursul de muncă patriotică între licee, iar premiul ne va fi înmănat de însuși inspectorul general școlar al Județului Mureș, Ioan Rațiu.
4. Era vorba de *reușita* la examenul de admitere la facultate.
5. Scriitorul Eugen Barbu devenise membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România.
6. Probabil că îl întrebasesm pe Aurel dacă este posibil să ții în armată un jurnal intim, cum aveam eu.

3. Vida Gheza „mi-a dat o dedicație, pe-un petic de hârtie”

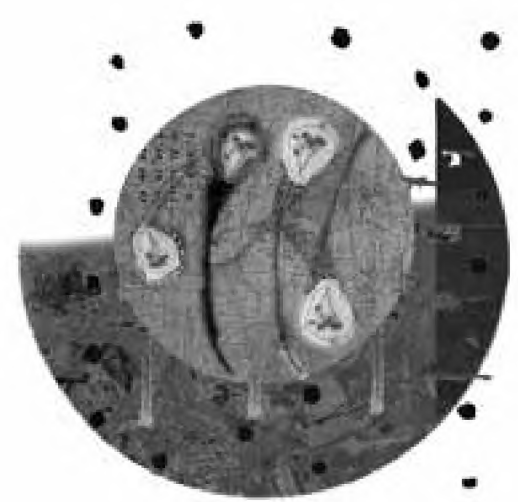
[Baia Mare], 6 martie 1975

Dragă Ilie,

Ți-am primit azi scrisoarea și m-am bucurat.

Am fost duminică la artistul poporului¹, Vida Gheza. M-a întâmpinat un om arătând cam de 55 de ani – are 62 –, încălțat cu o pereche de saboți de lemn și îmbrăcat cu o pereche de „blugi” occidentali și cu un pulover de lână. (Nevasta lui era și ea la poartă. O bătrânică [...], mai tânără ca el, directoare la Liceul de Muzică și Arte Plastice, care fumează super-longuri și conduce nebunește un Opel vechi.) Maestrul mi-a întins mâna lui mare, cu unghii mari, cu pământ sub ele! M-a invitat în casă, unde m-a întâmpinat un bulldog mare și roșcat. De pe hol m-a introdus într-o cameră, unde m-a invitat să iau loc pe un fotoliu. Televizor, aparat de radio, bibliotecă modernă și, pe lângă toate acestea, sculpturi, sculpturi și iar sculpturi. Candelabre, linguri etc. Pe masă, un pachet de Carpați fără filtru. Mi-a arătat apoi atelierul. Inclus în casă, circa 10 X 10 metri de inestimabile valori. Lucra în paralel la circa 8-9 lucrări. Mi-a mărturisit că sânt piese dintr-o bibliotecă, pe care o pregătește ca zestre (parțială), pentru fiica sa², care se căsătorește sau s-a căsătorit curând. Mi-a spus că mai are la București un băiat, critic de artă³. Apoi m-a condus într-o camera rustică, având tot necesarul unei gospodării țărănești de el alcătuit. Într-o parte a acestei camere, inexplicabil, o bibliotecă stil, plină cu cărți.

M-a condus după asta în sera lui de cactuși. Are o mulțime de exemplare, sute și sute, mari, lungi, late, și mai presus de toate frumos înflorite.

Dominika Morariu *Dreaming* (2022)
imprimare digitală, 20 x 20 cm

După propria-i mărturisire, înfloresc pe rând, așa că tot anul sera e plină de flori. Un amănunt nu mi-a putut scăpa: toate astea le-a adus în stadiul în care sânt din SĂMÂNȚĂ!

Afară, mi-a arătat două bufnițe, mai mari de 0,5 metri, MARIN și PĂTRU, în vârstă de 22, respectiv 18 ani. Le are de când erau pui.

În ogradă, lemn privilegiat să treacă în nemurire, frate poate cu un lemn – sau vecin – care a ars de mult, încălzind efemer, prin câteva pâlpi, pe vreun biet trecător. Undeva, în colțul ogrăzii, lucrări masive, abandonate. „Am lucrat ce-am lucrat – zicea maestrul –, după care am văzut că lemnul-i putrezit.”

Mi-a dat o dedicație pe-un petic de hârtie. Îl voi pune alături de cel al lui Stancu⁴.

M-am despărțit de VIDA, nu înainte de-a mă invita să-l mai vizitez.

L-am lăsat, privind cum oamenii care treceau, toți oamenii care treceau pe-acolo își scoteau plini de respect pălăria.

Când [mi-]am întors privirea, l-am văzut aplecat peste-o viță de măr altoit, din fața casei. În dreapta lui, în fața ușii casei, drept, solitar, încruntat, cu mâinile la piept, asemeni unui străjer, mă urmărea, cu privirea-i moartă, una din acele sculpturi simple ale maestrului VIDA GEZA, fragment din „Grupul monumental de la Moisei”⁵.

Despre mine? Ce-aș putea să-ți scriu!?

Cu drag,
Traian

Note și comentarii

1. Titlul de Artist al Poporului (preluat după modelul sovietic) i s-a acordat lui Vida Gheza în 1964, „pentru merite deosebite în activitatea desfășurată în domeniul teatrului, muzicii, artelor plastice și cinematografe”.
2. Artistul plastic Zoe Vida Porumb, al doilea copil al profesoarei de pian, Ecaterina Vida, și al sculptorului Vida Gheza, soția academicianului Marius Porumb.
3. Gheorghe Vida (1946-2019), istoric și critic de artă, afirmat la București.
4. E vorba de un autograf pe care Traian Furnea îl obținuse de la scriitorul Zaharia Stancu.
5. Vida Gheza este autorul Monumentului martirilor români de la Moisei, finalizat în 1972.

[1] Horațiu Mălăele, citat preluat de pe coperta a IV-a a volumului semnat de Dănuț Ungureanu, *Români deja deștepți*, miniaturi. Cu desene de Traian Furnea, Editura Tritonic, București, 2013.

Prezența vegetalului. Plopul

Mircea Moț

Ținând seama de „culoarea dublă a frunzelor sale, plopul simbolizează dualitatea omului”. În tradiția celtică, plopul este „unul dintre cei cinci arbori magici reprezentând momente ale anului și simbolizând echinocțiul de toamnă, bătrânețea” (Nadia Julien). Foșnetul permanent al frunzelor de plop este „interpretat ca un mesaj secret provenit din alte lumi”. Vestitor „de rău augur” în creațiile folclorice românești, plopul este „asociat cu jalea și singurătatea” (Ivan Evseev). După cunoscutul dicționar de simboluri al lui Jean Chevalier și Alain Gheerbrant, plopul este un simbol al „durerii, sacrificiului și lacrimilor”. Copac funerar, plopul simbolizează „forțele regresive ale naturii, amintirea mai mult decât speranța, timpul trecut mai mult decât viitorul renașterilor”.

La o lectură atentă, poezia *Pe lângă plopii fără soț* își dezvăluie note ce o așază lângă texte eminesciene majore. Numărul impar al plopilor din poem trimite la condiția unui om superior, a unui unu (Și zeului îi plac numerele impare!) care, asemenea lui Hyperion, caută perechea pentru a cunoaște iubirea și pentru a se împlini prin iubire. Chiar cu prețul sacrificării propriei vieți: „O oară să fi fost amici, / Să ne iubim cu dor, / S-ascult de glasul gurii mici, / O oară și să mor”. Ceea ce atrage atenția este că acest om superior se autoiluzionează, se complăce în iluzia că ceilalți, vecinii, îl înțeleg în ceea ce are el esențial: „Pe lângă plopii fără soț / Adesea am trecut; / Mă cunoșteau vecinii toți – / Tu nu m-ai cunoscut”.

Semnificativ mi se pare faptul că ființa feminină nu este percepută ca o prezență reală, concretă. Ferestrei i se refuză definitoria transparentă, anulată deloc întâmplător de o strălucire ce trimite, prin puritate, la un spirit care se întoarce către privitor: „La geamul tău ce strălucea / Privii atât de des; / O lume toată-nțelegea – / Tu nu m-ai înțeles”.

Dacă în *Luceafărul* Hyperion căuta o prezență diferită de propria-i condiție, în *Pe lângă plopii fără soț* omul superior ratează fiindcă se închide în sine, fiind incapabil de acea deschidere a nemuritorului însetat de repaos. Mai mult sau mai puțin conștient, acesta înțelege ființa iubită ca pe o prezență spirituală, ce se cere iubită într-un anumit fel: „Căci te iubeam cu ochi păgâni / Și plini de suferinți, / Ce mi-i lăsară din bătrâni / Părinții din părinți”. Ființa feminină ar fi trebuit să producă revelația iubirii, să proiecteze asupra iubirii lumina cu atributele candeliei: „Tu trebuia să te cuprinzi / De acel farmec sfânt, / Și noaptea candelă s-aprinzi / Iubirii pe pământ”. Mai mult, femeia este redimensionată și înțeleasă în contextul Genezei: „Dându-mi din ochiul tău senin / O rază dinadins, / În calea timpilor ce vin / O stea s-ar fi aprins”.

La George Coșbuc, plopul este asociat unei muzici a suferinței, într-un timp al umezelii ostile: „În vaduri ape repezi curg / Și vuiet dau în cale, / Iar plopi în umedul amurg / Doinesc eterna jale”. În *Cântecul fusului*, plopul se definește prin aceeași muzicalitate tristă, ce se transmite unei ființe care preia cântecul de tristețe: „Și-am mers pe malul apei, / În valuri să-mi îngrop / Și cântecul, și amarul / Dar a-nceput un plop / Să cânte, și toți plopii /

Cântau duios în vânt, / Și m-am trezit deodată / Că plâng și eu și cânt!”

La un poet citadin prin excelență cum este G. Bacovia, realitatea este percepută ca un produs artistic, un tablou care va reține atenția prin planul numit „în fund”. Aici apar nu întâmplător plopii ca prezențe dematerializate, contând în primul rând ca „siluete”. Metafora transcrie sugestiv copacii, care devin „apostoli”. Totul este dominat de violetul despre care în *Spiritualul în artă* Kandinsky scria că „are tendința de a se îndepărta de privitor”. Mai mult, folosit de chinezi „ca o culoare a hainelor de doliu”, violetul trimite spre ideea că plopii metaforizați contează într-un univers rece, al artei, diferit de pulsul realității concrete: „Amurg de toamnă violet ... / Doi plopi, în fund, apar în siluete / - Apostoli în odăjdii violete - / Orașul tot e violet” (*Amurg violet*).

Dintre cele treizeci și șase de poezii în care este prezent plopul în creația lui Tudor Arghezi rețin aici doar două. În *Oseminte pierdute* plopului i se atribuie profunde semnificații. Plopii arghezieni sunt „adânci”, contând în planul uman, ca „voci”, dar și ca deținători ai tainelor („șoapte multe”), prevestind un „apus” ce produce fior, dar și îndreptați spre înalt ca niște posibile „coloane ale cerului”, în sfârșit supraviețuitori ai iubirii trecute: „Iubirea noastră a murit aici. / Tu frunză cazi, tu creangă te ridici. // Atât amar de ani e de atunci! / Glicină tu, florile-ți arunci. // A mai venit de-atuncea să vă asculte, / Voi plopi adânci, cu voci și șoapte multe? // Voi ați rămas întorși tot spre apus, / Voi creșteți toți de-a pururea în sus. // N-o mai zăriți, din vârfuri, nicăieri? / Știți voi ce vorbă este vorba «ieri»?” Din poemul *Psalmistul* transcriu finalul, care, cred, nu are nevoie de comentariu: „S-a prăbușit vecia. Pe marginile gropii, / În bălciul de morminte, rămân să plângă plopii” (*Psalmistul*).

Trecând la proză, îmi permit câteva comentarii la prezența plopului într-un cunoscut text sado-venian, *Fântâna dintre plopi*. Mai întâi plopul este obiectul unei priviri aruncate „îndărăt”, cu toate semnificațiile gestului. În același timp, plopul este asociat, ca o prevestire, asfințitului: „Calul înclină capul și rupse o gură de iarbă, îl strunii și-i dădui pinteni. După o vreme, începu a vedea hanul. Atunci mai privii de cea din urmă oară îndărăt, în vârful plopilor, la fântâna singuratică, lucea asfințitul. Iar în umbra de dedesubt sta Marga, cu mâna streșină la ochi. Mi s-a părut? A fost o arătare? Am zărit-o numai o clipă, cât a ținut și lucirea soarelui de deasupra”. Să reținem că freamătul plopului propduce neliniște: „Deodată, când simți freamătul plopilor, Lupei mârâi ușor”.

Lectura narațiunii nu poate ocoli *fântâna și plopii* din jurul ei. Plopii conturează un patruleter ce delimitează indiscutabil un spațiu, având ca punct de reper fântâna. Cifra patru se cuvine reținută în mod deosebit. Un Solas Boncompagni scrie în *Lumea simbolurilor* că „numărul patru ne face să ne gândim imediat la cele patru puncte cardinale, la cele patru regiuni ale spațiului cărora le corespund cei patru stâlpi ai lumii; să ne gândim la anotimpurile anului, la fazele lunii”. Textul sado-venian

nu precizează dacă spațiul delimitat de plopi este sau nu un pătrat, contează că patru este „numărul totalității și plenitudinii lumii terestre, tangibile, materiale, simbolizată și marcată prin cele patru puncte cardinale” (Ivan Evseev). După menționata Nadia Julien, patru este „numărul organizării, al ordinii”, dar, mai ales, un „simbol al totalității”.

Apa fântânii din spațiul marcat de plopi, deși este neclintită, după cum insistă prozatorul, insensibilă la mișcarea efemeră a lumii, are totuși ceva viu. Apa oglindește în schimb mișcarea frunzelor de plop, împrumutând sugestiv semnificațiile purificatoare ale oglinzii: „Cotii după colnic; și dintr-o dată mi se înfățișă, într-o văiuță verde, o fântâniță cu colac de piatră, între patru plopi. Era un loc tainic și singuratic. Apa neclintită, aproape de ghizdele, avea în ea ceva viu: mișcarea mărunță și neconținută a frunzișurilor”.

...Dar plopul poate fi și un copac gelos. Cel puțin așa susține poetul Nichita Stănescu: „N-am avut de treabă și întorcându-mă mai târziu acasă, l-am scărpinat cu unghiile pe coajă pe Gică. Măgarul de copac numit Gică m-a luat în serios și brusc vrând-nevrând a început să facă parte din mine însumi.

Dacă nu încep printr-o glumă, nu se înțelege nimic din prietenia mea cu Gică și din prietenia lui Gică cu mine. Invitasem o distinsă doamnă, și ceva nu era la locul său. Până când, deodată azvârlindu-mi vederea peste balcon, l-am văzut pe Gică, mai mare peste cei zece copaci ai lui, care fojgăiau și frunzăreau, pe măgarul de Gică solemn și țepăn uitându-se verde și fix la mine. Îi era frică că nu m-aș fi purtat după rang. În gândirea lui de copac nu avea încredere în gândirea mea de om. Ce mai, m-a luat sub protecția umbrei sale, indiferent dacă răsare soarele sau nu, indiferent dacă luna este ca o seceră turcească sau ca o mămăligă albă.

Gică este un copac gelos.

M-a pus dracu de l-am scărpinat pe scoarță într-o seară și nu mai scap de el defel.

Venise la mine într-o zi o distinsă doamnă. Din pricina principalității lui Gică, nici mâna nu am apucat să i-o sărut. Gică este un copac gelos. Excesul de grijă pe care îl are pentru mine, curiozitatea lui de pom care se uită la mine mirat, că sunt om, nu mă lasă în libertatea mea. N-avui treabă! Cine m-a pus să-l scarpin pe scoarță când singuratic am venit acasă?”

Dominika Morariu
instalație

Equilibrium II (2021)

Rudy Roth (Palma de Mallorca, Spania)

Altundeva

Pentru că istoria drumului meu
E indisolubil legată
De poveștile altora,
Fiecare aspirație
Cu care mi-am hrănit risipirea
E, în fapt,
Un vis de-mprumut
Iar fieșce zi,
O succesiune de pași,
Ce reproduce altundeva
Niște ipotetice urme
Ale unor posibili înaintași
Într-ale dezrădăcinării.

Aceste

Uneori mă gândesc,
Că de n-ar fi
Aceste remușcări insalubre
Ce-mi traversează,
Una câte una,
Zilele pribegiei
Mi-ar fi mult mai ușor
Să pășesc printre filele calendarului,
Și să nu ating
Nici măcar cu vârful picioarelor
Linia întreruptă
Ce separă senzația de prezent
De subtila urzeală
A reîntoarcerii acasă.

Nimic

Aici, unde fiecare măslin
Sângerează o altă istorie,
Iar semințele orizontului
Germinează în zile
De lumină albastră
Mi-a fost scris să-nțeleg
Că nimic nu poate umple abisul
Dintre cel ce-am ajuns
Și cel ce nu știam că eram
În vremea când starea de-acasă
Știa să încapă întreagă
Sub umbra bătrânului nuc
Din curtea bunicilor.

Mâine

Ieri, istoria a închis într-o filă
O stare de viață pusă-ntr-o virgule
De osârdia unui erou colectiv
Forțat să-și îngroape umbrele sfâșiate
În pământul calcinat al stării de patrie...

Astăzi, istoria își mângălește în noi
O filă dintr-un spectacol de cifre,
În care eroul-statistică se hârjonește cu moartea
Printre fracții și resturi
Dintr-un singur adevăr traumatic...

Mi-e însă teamă de ziua de mâine
Când nu va mai fi o istorie
Care să mai mângălească ceva
Iar inima continentului,

Transformată într-o rană deschisă,
Se va opri din a-și bate
Nevoia de viață
Prin pieptul diform
Al timpului oamenilor.

Acea

Prin mine însumi, ascunse,
Durerile sepia ale dorului de acasă
Și-un eu ca o larvă de fluture
Ce-și caută vindecarea
În acea paralizie
A zborurilor neîncepute.

Prin mine însumi, vizibile,
Tăcerile împlinirii nomade
Și cicatrici ale viselor risipite
Printre fisurile stării de-a vrea
Și prin acea culoare aparte
A stării de nu.

Prin mine însumi și-n afara mea,
Un timp descompus
Într-o succesiune de respirații
Și teama c-aș putea uita
Ceea ce încă mai sunt
Și ceea ce încă mai am.

Oricărui

Mi-ar fi mai ușor
Să-mi scriu povestea plecării,
Dacă nu m-ar durea
Senzația de simultană aflare
Înăuntrul și-n afara oricărui cuvânt
Din limba acestui loc
Și dacă viul dezrădăcinat al exilului
Și-ar putea drena seva primelor vise
Prin sunetele oricărui alt grai
Decât cel îmbibat
În candoarea multicoloră
A dimineților copilăriei.

Altă

N-am ales
Această altă stare de-a fi,
Pentru c-am auzit
Strigătul de dezrădăcinare
Al anotimpului risipirii,
Ci pentru că doar așa
Aripile întinse pe dinăuntru
Ale unora dintre visele mele
Au fost capabile să mă poarte
Pe cerul interior
Al zilei de azi.

Odinioară,

Când nordul fiecărei tăceri
Mi se târa indolent
Prin seva solară
A stării de acasă
N-aș fi putut înțelege
Această formă lactee

Rudy Roth

De-a privi universul,
Pe care mi-a oferit-o
Lunga mea rătăcire
Prin noaptea istoriei,
Printre culorile invizibile
Și printre sunetele de sârmă ghimpată
Ale tuturor frontierelor
Sau prin întunericul fără seve
Al neregăsirii de sine...

Una

după alta,
Freamătă-n mine
Zilele depărtării,
Ca niște mirese plumburii,
Ce-și schiopătează
Necunoașterile prenuptiale
Pe drumul viu
Dintre perspectiva
Acestui acum incomplet
Și ființa aproape uitată
A sinelui originar...

Cel

mai dureros pas
De pe drumul expatrierii
Nu este nici cel dintâi
Și nici cel din urmă,
Ci acela ce vine
După ultimul privit înapoi
Și care-ți împinge
Ziua plecării
Într-o cameră existențială
A memoriei,
Iar ziua reîntoarcerii
În fiecare vis.

(Din volumul în lucru
Toamna dezrădăcinărilor mele)

O istorie obiectivă a Cenaclului de Luni

Adrian Lesenciuc

O istorie a *Cenaclului de Luni* a tânărului cercetător brașovean Daniel Puia-Dumitrescu¹ este una dintre puținele lucrări de critică și istorie literară care are o metodologie de studiu coerentă, utilă demersului de recuperare a unui context și, mai ales, în acord cu intențiile explicit formulate de cercetător, să se focalizeze pe valori și să le transmită. Avem în vedere, așadar, o cercetare care își propune refacerea unui relief axiologic specific unui cadru formativ, prin intermediul unui instrumentar sociologic fără a aluneca în sociologie literară, într-o organizare deductivă a demersului, cu accent pe cercetarea de tip calitativ, apelând la interviul de profunzime cu martorii oculari la evenimentele analizate, la povestea vieții ca mod de percepere a evenimentelor și acțiunilor (în ciuda faptului că nu a fost posibilă intervierea tuturor: unii nu mai erau în viață în perioada realizării interviurilor, alții au refuzat interviul, interpretând demersul brașoveanului ca fiind al unui „invadator în spațiul privat”, p.26). Adăugând acestui demers studierea arhivelor CNSAS și studierea articolelor de presă la care a avut acces, Daniel Puia-Dumitrescu a

intenționat să obțină validarea demersului investigativ pentru reconstruirea întregului cunoscut în istoria literară drept Cenaclul de Luni: „Am apelat la această triangulație menționată mai sus pentru a verifica datele obținute pe cele trei căi (interviuri, dosare de securitate și presă), însă nu am dorit decât realizarea unei istorii a Cenaclului de Luni printr-o triplă validare” (p.44).

Cercetarea va dovedi utilitatea acestei triple abordări, deoarece percepțiile subiective ale subiecților și uitarea naturală au necesitat clarificarea pozițiilor diferite și apropierea de adevăr din unghiuri distincte.

Studiind dosarele CNSAS, Daniel Puia-Dumitrescu a constatat că membrii cenaclului erau încă promisiuni literare – doar Traian T. Coșovei a devenit, pe parcurs, membru al Uniunii Scriitorilor, alături de conducătorul cenaclului, Nicolae Manolescu –, prin urmare interesul securității nu a fost atât de ridicat în ceea ce privește tinerii participanți, care nu constituiau, la acel moment, o sursă de neliniște. Totuși, faptul că cenaclul a fost fondat pe principii opuse cadrului normativ al acelei perioade, dar mai ales

faptul că tinerii scriitori își manifestau liber opiniile și creau o literatură netributară cerințelor impuse prin instrumentarul vremii, a determinat o treptată focalizare asupra activității acestora și o demantelare a produselor literare ale cenaclului – debuturile colective și cele individuale ale poezilor lunedìști – prin acțiunea directă și corozivă a publicației *Săptămâna*. Spre exemplu, notele informative inițiale nu includeau și o analiză a potențialelor consecințe privitoare la alinierea tinerilor poeți la valorile și principiile scriitorilor cu greutate și „cu atitudine potrivnică”, așa cum reiese din nota 100/0047167 din 18 octombrie 1982 (fila 8 din volumul 27 al dosarului 10966): „Un alt fenomen, considerat de persoane din afara grupurilor literare cu urmări imprezibile deocamdată, ar fi apariția a numeroși tineri, cu opinii fluctuante, care aspiră la titlul de scriitori. Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Dan Deșliu și Dorin Tudoran, cunoscuți cu atitudine potrivnică față de politica culturală promovată de partidul și statul nostru, încearcă să atragă talente importante, recent lansate, precum Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Mircea Nedelciu și Florin Iaru. Până în prezent, aceștia încă nu și-au definitivat poziția” (p.71).

Campania de denigrare a tinerilor scriitori deschisă de *Săptămâna* (idei preluate din această campanie, construite prin notele informative, cum ar fi acuzația de plagiat adusă lui Mircea Cărtărescu, continuă până azi într-o anumită zonă a dezbaterii în rețele, sau mariajul eșuat al Marianeii Marin cu Radu Călin Cristea, orchestrat în ochii securității de Nicolae Manolescu, „nașul” *de facto*) este una grotescă, dar contribuie la succesul acestora, în contextul unor încercări de separare de politica oficială. A existat, chiar, intenția constituirii unei Uniuni a Scriitorilor paralele celei oficiale, propunere făcută de Liviu Ioan Stoiciu, sau o atitudine ostilă față de această instituție, manifestată prin, de pildă, reproșul lui Florin Iaru față de intenția lui Alexandru Mușina de a-și depune cererea de intrare în Uniune. Grupul de tineri a avut, prin urmare, și dizidenții săi, și acetele sale de curaj: scrisoarea Marianeii Marin sau protestul lui Viorel Padina, dar și colaboratori ai securității, printre care Ion Groșan (alias Radu Greceanu sau Gavrilă), sau colaboratori care nu au furnizat date, cum ar fi Mircea Nedelciu (alias Matei). Securitatea a încercat recrutarea multor tineri scriitori – există, în acest sens, probe scrise ale încercării de recrutare a lui Mircea Cărtărescu, de pildă –, dar, în general, grupul a menținut o politică de distanțare fățișă în raport cu ingerințele politice, o reacție care a continuat și în cenaclurile care au apărut în urma desființării celui lunedìst. Spre exemplu, la Brașov, poziția lui Alexandru Mușina și a Angelei Nache au fost explicit în favoarea separării definitive a artei de politică, în scopul redării poeziei a libertății care i-a fost furată (p.107).

Datele culese din arhivele securității au constituit o primă fază a cercetării, căreia i s-a adăugat în primul rând cele 14+1 interviuri și informații și mărturii incluse în alte surse documentare (spre exemplu, în lucrarea *Porte de grup cu „Generația 80”* a lui Mihail Vakulovski, publicată în 2010 la Tracus Arte), respectiv din diferite articole. Informațiile privitoare la cei din primul cerc de influență al cenaclului lunedìst, comparate cu cele ale celor din cercul secund: Daniel Pișcu, Romulus Brâncoveanu, Ioan Buduca, Eugen Suciu ș.a., sau cu ale celor din afara grupării, dar în cunoștință de cauză, cum ar fi, de

Dominika Morariu

Din ciclul *meMORARIUM* (2017), imprimare digitală, 31 x 32 cm

exemplu, Mircea Martin, ducând până la gradul de saturație suficient configurării concluziilor, au permis tânărului cercetător brașovean să lanseze o serie de aprecieri, închegate în teorii, cum ar fi teoria cercurilor de influență (p.125). Analiza tematică și focalizarea pe subiectele de referință privitoare la cenaclu – începând cu protoistoria sa și cu primele ședințe și încheindu-se cu etapa post-lunedistă – evidențiază o încercare de apropiere de tema analizată în acord cu adevărul intersubiectiv (cu un grad ridicat de obiectivitate) la care și-a propus să ajungă, nu în acord cu interesul de focalizare asupra anumitor actori. Pe fondul neapartenenței la Uniunea Scriitorilor, care a însemnat inițial menținerea la oarecare distanță de ochii securității cel puțin în faza incipientă, încercările de constituire a unei grupări cenacliste independente de orice constrângeri, plecând de la orizontul anului 1975, al cenaclului de la Casa Studenților „Grigore Preoteasa”, de la închegarea ideii în jurul unei reviste studențești libere, care a primit, în schimb, un nume nepotrivit, *Convingeri comuniste*, cunoscută în jargonul studențesc drept *CoCo2*, al cărui redactor-șef, Vasile Macoviciuc, asistent la ASE, a fost o persoană care a cultivat libertatea de exprimare, iar colaborarea cu Radu Călin Cristea sau Călin Vlasie a fost cu adevărat benefică pentru literatura optzecistă – în cadrul ședințelor de redacție de la *CoCo* a și fost lansată ideea aducerii drept coordonator sau mentor al cenaclului a criticului literar Nicolae Manolescu, asta după refuzul lui Eugen Simion și după neîncrederea lui Manolescu în propria reușită, referindu-se la dezastrul cenaclului de la Politehnică și la tezele constrângătoare din 1971 –, permițând cel puțin în prima fază posibilitatea de expunere a creațiilor studenților. În anii punerii în mișcare a motorului lunedist existau și alte cenacluri, printre care Junimea condus de Ov. Crohmălniceanu sau Charmides coordonat de N. Tertulian și I. Ianoși, dar libertatea pe care le confereau pe de o parte Nicolae Manolescu, o instituție în sine, *instituție a exclușilor*, cum îl gradulează Bogdan Ghiu (p.139), și care permitea configurarea unui *salon al refuzaților*, pentru a păstra nota expresiei fostului student lunedist, pe de alta aparent constrângătoare *CoCo*, au permis construirea unei alternative, chiar și metaforic vorbind, la ideologia marxistă (Matei Vișniec), un spațiu al proiectării nevoii de identitate și al mutării accentului pe realitate (Florin Iaru), un spațiu al dialogului neconstrânger, al prieteniei și libertății (Traian T. Coșovei). În aceste condiții, *Cenaclul de Luni* s-a născut într-o joi, la insistența lui Radu Călin Cristea și a lui Călin Vlasie, cu o zi înainte de cutremurul din 1977 – de notat e că Nicolae Manolescu propusese chiar acea zi pentru debutul lucrărilor – din dorința de a submina cenaclul oficios al Constanței Buzea de la *Viața studențească*.

Analizând toate aceste informații, Daniel Puia-Dumitrescu a propus înțelegerea mișcării literare lunediste în raport cu o serie de cercuri de influență, care îl plasau în centru pe mentorul Nicolae Manolescu alături de cei care erau prezenți la toate ședințele și care erau cei mai activi, până la marginalitatea prezenței ocazionale în cenaclu. Cenaclul a devenit important prin tocmai combativitatea nucleului său dur de comentatori, prin exuberanța și vehemența lui Iaru, sau prin sclipirea și inteligența lui Cărtărescu și Stratan, la care se adăugau intervențiile consistente ale lui Cristea, Coșovei, Lefter, Cărneci, Marin, Mușina, Mareș. A existat, în funcționalitatea cenaclului,

un număr de membri care au ocupat poziții superioare, dar stricta organizare administrativă (luând în calcul cei patru studenți care au exercitat, de-a lungul timpului, funcția de președinte al cenaclului) nu a configurat și o dinamică gravitațională a cenaclului. Forța de atracție era exercitată în special de nucleul dur de cenacliști, un nucleu care, în teoria lui Puia-Dumitrescu poartă numele de cercul inițiatorilor, la care se adaugă un cerc al inițiatilor, unul al membrilor simpli, apoi cel al participanților și, în cele din urmă, al invitaților (teoria sa este dezvoltată și exemplificată în lucrare, în acord cu rezultatele cercetării pe care a întreprins-o, v.p. 211-212).

În afara acestei stricte organizări circulare, gravitaționale, un alt aspect important care necesită lămuriri și un studiu amănunțit este cel al spiritului cenaclului, cumva pornit împotriva eului impersonal stănescian, cu preferințe pentru „poezia americană a anilor '60 și '70 și în general tot ceea ce avea o expresie directă, colocvială, concretă, descărcată de simbolistica ancestrală și anistorică” (Călin Vlasie, p.227), marșând în descoperirea avangardelor și generației pierdute, o apetență, așadar, pentru altfel de rădăcini, ale *generației beat* și a culturii anglo-saxone în general, incluzând muzica acelor ani, producând ruptura față de generațiile anterioare, aliniată la perspectivele sau inspirate din literatura franceză. Există în Cenaclul de Luni o conștiință a apartenenței la o contracultură, care cerea alinierea la o „nouă sensibilitate” (Florin Iaru), a ceea ce peste Ocean se alinia la proiecția postmodernistă, dar existau și limite ale acestei producții, în acord cu menținerea (indirectă) a lui Cărtărescu, în lucrarea lui Vakulovski: „Genul acesta de poezie a mers în anii '80 și, după părerea mea, el s-a terminat în anii '80” (p.243). Încercând să obțină eliberarea de orice formă de impunere, politica cenaclului a fost, în primul rând, politica esteticului, dar tocmai această nealiniere a determinat reacțiile dure din *Săptămâna* și *Luceafărul*, atât la desantul colectiv în paginile *României literare* (debutul s-a produs, în majoritatea cazurilor, în revista *CoCo*), grație mentorului Nicolae Manolescu, cât și la apariția lucrărilor de debut colectiv *Aer cu diamante*, respectiv *Cinci*. Textele lui Eugen Barbu, Corneliu Vadim Tudor sau Artur Silvestri n-au făcut decât să asigure un grad mai ridicat de vizibilitate a tinerilor poeți lunediști.

Daniel Puia-Dumitrescu nu omite să ia în calcul și aspectele negative, să caracterizeze, în urma aplicării instrumentelor de cercetare, „eroii” proiectului optzecist. Nu sunt trecute cu vederea nici neglijența lunediștilor și a lui Nicolae Manolescu în a păstra o arhivă a cenaclului, nici ieșirile subiective și capricioase ale lui Iaru, în ciuda spiritului mediator al lui Manolescu, nici preferința subiectivă a mentorului cenaclului pentru un anumit tip de literatură: „el arăta doar că ceea ce vine din cultura de limba engleză este mai bun decât ce vine din cultura franceză” (p.313), dar, în ansamblu, oricare dintre aceste proiecții subiective nu s-au bucurat de mai mult decât simple observații, atâta vreme cât rolul grupării a fost unul reformator, capital în evoluția literaturii române. Daniel Puia-Dumitrescu are meritul de a se fi raportat echilibrat și echidistant, obiectiv față de gruparea literară pe care a studiat-o, propunând un studiu complex, care permite anumite interpretări inaccesibile în demersul cercetării oneste a grupării lunediste fără acest demers valoros. *O istorie a Cenaclului de Luni* devine, astfel, o verigă necesară în proiecția viitoarelor studii de istorie

Dominika Morariu Din ciclul meMORARIUm (2017)
imprimare digitală, 19 x 7 cm

literare pe acea perioadă luminoasă din istoria literaturii române, care a produs emulație și o emanație de idei fertile, ca în cazul grupului de la Brașov condus de Alexandru Mușina în baza acelorași principii gravitând în jurul ideii de valoare și libertate de exprimare ca în cazul cenaclului lunedist. O cercetare similară focalizată pe cenaclul *Universitas* sau chiar pe cenaclul 19 de la Brașov, închis la intervenția muncitorului Vasile Șelaru, devenit ulterior cunoscut nu doar prin această acțiune, ci și prin cea de denigrare din cadrul *Dicționarului scriitorilor brașoveni și al veleitarilor de la 1450 și până astăzi*, ar fi utile în intenția de a reconfigura o istorie obiectivă a literaturii brașovene.

Note

- 1 Daniel Puia-Dumitrescu. (2015). *O istorie a Cenaclului de Luni*. București: Editura Cartea Românească. 460p.
- 2 „Universitatea București trebuia să dețină o revistă studențească *exemplară*. De aceea, după ce a evoluat și sub numele de *Universitatea comunistă*, dar și sub alte denumiri, aceasta a ajuns la titulatura *Convingeri comuniste*”, notează Daniel Puia Dumitrescu (p.128), justificând, mai târziu, această libertate: „În redacția de la *Convingeri comuniste* era o emulație de tineri studenți pasionați de literatură” (p.427).

Dominika Morariu Foc - 5 elemente (2022)
imprimare digitală, 20 x 20 cm

Pe șleau, adică ce-i în gușă și-n căpușă

Virgil Rațiu

Gavril Moldovan
Jurnal, vol. 6, 2021

„După ce trec, zilele devin abstracte. Jurnal 6, 2021”, ca un avertisment pictural, îngăduitor cu rosturile lumii, înscenează Gavril Moldovan încă de pe coperta cărții (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2021). Cu alte cuvinte, cititor, să nu cumva să te aștepți la cine știe ce dezvăluiri, nici la arheologii literare care să ducă faima unor descoperiri ale autorului prin măruntaiele erelor lumii, nici la decodificări în rândul literaturilor și culturnicilor din România, deși se referă la o sumedenie de contemporani și în amintirea multor scriitori mai cu seamă, care ne-au părăsit pe neașteptate, pe care Gavril Moldovan îi regretă sincer.

Nu am citit/ văzut în viața mea – cum se exprimă unii luați cu pluta din juriile artistice de la PRO-TV – o atât de sinceră, descărnată destăinuire și turnare de cenușă în cap, în zeci de rânduri scrise și date la citit înadins, spre luare aminte, cum în JURNALELE încondeiate de Gavril Moldovan. Iar atitudinea de dezbrăcare până la artere, până la oase, până la meduza creierului nu este prezentă numai în actualul JURNAL 6, jurnal de-a lungul unui an cu note răzlețe, de zile după alte zile, ci și în cele cinci anterioare, aidoma. Comentatori critici de marcă ai jurnalelor sale, de la bun început, se prindeau de cap analizând spusele-i, uimiți de goli-ciunea sufletească expusă spre judecata ori oprobiumului public, chiar jenați de aspra-i, neîndurătoarea autoflagelare, ridicat pe eșafodul lumii, ca un pedepsit al lui Dumnezeu, ca memorialiștii din închisorile bestiale ce mărturisesc spășiți și cer iertare celor cărora le-au făcut viață neagră în detenție sub presiunea torturilor și-a barbariei torționarilor militarizați. Nebun de legat trebuie să fii să te așezi în ipostaza încarcerărilor și să destăinuie tot-tot despre tine față de tine și familie, despre tine față în față cu marele Dumnezeu (cu care Gavril M. dialoghează polemic zi de zi, geamparând într-o continuă cearță și trancăneală argumentate), despre sine și foști colegi de redacție (a lucrat la cotidianul de partid județean „Ecoul” din Bistrița, azi „Răsunetul”, unde a continuat travaliul de lucrător în presă până la pensionare), mereu despre sine, despuiat în fața confrăților scriitori, a confrăților artiști plastici.

Musai trebuie să recurg la câteva citate pentru că nu e lesne de crezut depoziția autorului în fața instanței civile și cerești închipuite de el. Mai întâi

despre propriul jurnal: „Eu scriu un jurnal meticolos în felul lui. Felul jurnalului meu este trist în scopurile sale, amăgitor, nedat la fapte scandaloase. (...) Jurnalul meu, un fel de lepturariu campestru, asigură pădurii un trai mai liniștit, fără silvicultori și tăietori de lemne. El răscolește izvoarele începutului, așterne covoare pasului meu încălțat cu niște ghete primite de la un pantofar (șuștâr) care face parte din clasa muncitoare asemenea tatălui lui Cornel Cotuțiu” (p.33). [Ajungând în acest punct al scrierii trebuie făcută precizarea că din diaristica lui Gavril Moldovan nu rezultă că ar avea ceva de împărțit cu semeni ai săi, ci notează și argumentează numai, cu nume și prenume, motive întemeiate pentru care atrage atenția unuia sau altuia, scriitori, în genere, confrăți de cărți ori jurnaliști, cei din urmă foști colegi de redacție. În multe pagini din jurnalele anterioare îl face cu ou și cu oțet pe poetul și ziaristul Victor Știr, numai pentru motivul că „devenise” – vorba vine, căuta omul un loc de muncă! – condeier de presă la un cotidian local în solda lui Emil Dreptate, fost lucrător securistic pe vremea lui Ceau, dar și poet, care chipurile „păzea” cenaclurile literare din B-N, fost în zile de mult trecute directorul unui cotidian. La urma urmei, imputarea ce i-o aduce confratelui său e mult exagerată, e deja expirată și sună a abureală. Dar s-au împăcat (v. p. 182), V.Ș. i-a lăsat o scrisoare în cutia poștală, ca urmare G.M. declarându-l adevărat prieten și om curat cinstit. Pe Olimpiu Nușfelean, director al revistei *Mișcarea Literară*, îl face mereu pulbere întrucât în nu știu care împrejurare i-a adresat vorbe jignitoare, nepotrivite și mai știu eu ce, iar ofensatul așteaptă și azi scuze din partea „violentului”. Un alt luat în colimar, tot pentru jigniri și vorbe grele adresate diaristului, este scriitorul Cornel Cotuțiu. G.M. nu își pune speranțe că vreodată C.C. va deveni galant și va regreta cerându-și scuze convenite în fața vreunui confrate căruia i-a greșit. (Bașca, că vine vorba, și eu sunt pășit cu alde C. Cotuțiu..., ca să vezi..., dar n-am luat seama; suntem ca apăcați.) Căci or mai fi și dincolo de bistrîeni și beclenari, în diferite ipostaze relaționale, datorate informației, intersecțiilor, lecturilor neîntrerupte ale autorului; vezi „cazul” Ruxandra Cesereanu – Nicolae Manolescu (pp. 142-43) ori despre Ioan Petru Culianu și Dumnezeu (p. 62) și mulți alții. Oricum le-am lua, în viața de toate zilele și nopțile doar sinceritatea și fraternitatea triumfează.]

Iată-l pe Gavril M. față în față cu Dumnezeu: „Doamne, n-ai nici o rușine. În loc să păstrezi pentru tine rușinea, mi-o dai și mie cu împrumut, ca să mă compromiți, să mă descurajezi, să mă nimiciești de pe fața pământului, pentru că ție-ți place nimicul, nimicnicia, neantul, frunzele care cad pe sub copaci, pădurea fără copaci și aerul poluat. Dacă m-ai iubi un pic, m-ai lăsa astăzi liber, să merg în pădure, dar ai dat ceasul deșteptător coronavirusului și gerului de-afară pe care l-ai ațâțat sub formă de viscol asupra mea. Am citit undeva că tu nu dai omului mai mult necaz decât poate duce. Ei, aici ești întra-devăr mare. Nu-l omori pe om dintr-odată, îl torturezi îndelung. Îl chinui. Tu, Doamne, mă faci mereu vinovat în fața mea, în fața altora că nu sunt destul de talentat să scriu o poezie fulgerătoare... Făcându-mă să-mi dau seama de toate astea, m-am apucat de Jurnal, specie pe care o dezvolt multilateral. Dar nimic mai mult de-atât! Scriu jurnal cu aprobarea ta cerească și mă cufund în sferile tale ca Dante în *Divina Comedie*. Doamne, câte aș mai vrea să-ți spun, dar și spusa asta depinde tot de tine. Nu pot scăpa de tine oriunde m-aș duce. Aș vrea să spun totul mai altcumva, mai eminescian, mai bacovian, mai blagian, dar sămânța ce a încolțit din mine nu a dat roada așteptată, fiind aruncată pe pământ sterp. Asta tot cu voia ta s-a petrecut, pentru că tu ești autorul, arătorul, semănătorul, culegătorul, și-n cele din urmă mâncătorul... de oameni” (p. 63).

Nici pe sine nu se descrie rozbombon: „...În ultimul timp nu prea mi-au ieșit fraze frumos curgătoare. N-am reușit să ating în scris acea stare emotivă de care vorbea Sorin Lavric într-o cronică a sa despre *Jurnalul* meu. De când mi-a zburat un text și nu l-am mai putut recupera, bat pasul pe loc. Am apăsât cu degetul pe o tastă interzisă și zbârrr! L-am înjurat din nou cumplit pe Bill Gates...” (p. 184). „Am mers noaptea prin codru cu lanterna aprinsă, dar ursul nu s-a prezentat la înfățișarea cu mine. Am poposit lângă izvoare și am luat din codru toată smerenia unei crenguțe necrotite de lege. Legile sunt pentru proști, mi-a șoptit bufnița de alături. Gavrilor, nu te băga în literatură. Singurul tău noroc este că jurnalul nu este literatură. Dar atunci ce mama dracului e? Păi, vezi, la Mircea Zăciu aia e literatură, început de proză, veleități de analist psiholog. El și-a fost profesor, dar nu te-a învățat bine. Rătăcești prin literatură cu sacul pe umeri ca țărani care merg să adune buruieni pentru porci. Jurnalul trebuie să fie jurnal. Adică să se investească în el toată scurgerea de timp de la răsăritul la apusul soarelui, faptele petrecute în acest interval cosmic și toată răutatea oamenilor care se bucură că trăiesc în acest spațiu de timp. Căci nu există spațiu separat de timp” (p. 185). Și despre apariția sa pe pământ, nefericit, mereu încrunțat, mereu supărat te miri pe cine: „Eram invidios pe acul busolei că arată mereu nordul. Eu nu puteam arăta nimic. Furam argintul viu din termometre și mă spălăm cu el pe dinți. Aveam dinți lucioși. (...) Oamenii mă agasau. Nu puteam suporta încrederea lor în viață, optimismul lor înăscut. Minciunile lor nesfârșite. În mine nu era nimic înăscut. Eu mereu așteptam să se nască ceva din mine. Dar degeaba!” (p. 201).

Dacă zic despre Gavril Moldovan, ca diarist, că are stil va trebui să și definesc, și demonstrez. Unic în felul de a-și ghepăna bucuriile și jalea, nu puține, adesea șarjând, atinge corzi de violancel, scriind/compunând o sonată solo pe zeci de pagini fără să repete undeva armonii și contrapuncte marcante. Însoțită doar de reluări ale unor teme profunde ca în marile opere muzicale și, de ce nu, literare contemporane. Nota zece.

Vizitați site-ul nostru:

tribuna-magazine.com

- comentarii
- analize
- interviuri

TRIBUNA MAGAZINE,
WEEKLY MAGAZINE IN ENGLISH, ROMANIAN AND ITALIAN

Un mesaj al martirilor

Irina Lazăr

Gábor István Ördög

Beat Dinner

Traducere în limba română de Attila F. Balázs

Iași, Ed. Tipo Moldova, 2021

Gábor István Ördög, originar din Sfântu Gheorghe, județul Covasna, este un poet care abia acum se face cunoscut și în limba română; palmaresul său include cărți apărute anterior prezentului volum, două volume de poezii scrise în limba maghiară – *Beatvacsoza Válogatott Versek* (Editura Tortoma, Baraolt, 2013, Covasna) și *Lehetne Szerelem a Dal mint Vers, Beat, Psy-beat Versek*, apărută în Ungaria în anul 2021. Prezentul volum, *Beat Dinner*, reprezintă traducerea cărții *Lehetne Szerelem a Dal mint Vers, Beat, Psy-beat Versek*, de către consacratul poet și traducător Attila F. Balázs, versuri *psy-beat*, și care conform spuselor sale ar îngloba și versurile cuprinse în cartea publicată în 2013.

Beat Dinner este un volum asumat al stilului generației Beat, mai ales în prima sa parte, compus din patru secțiuni (*Beat Dinner, Geometria purității, Miracolul nașterii, Axiome*) și înglobând, firește, teme ale societății contemporane și amprenta personală a autorului. Generația Beat (cea a rebelilor) este așa cum se știe caracteristică pentru anii '50-'60 în America (San Francisco, mai ales), printre exponenții săi de frunte numărându-se scriitorii Allen Ginsberg, Jack Kerouac, William S. Burroughs, Peter Orlovski etc. Artiștii beatnici americani s-au definit într-o direcție a libertății absolute, non-violenței, a ritmului (blues și jazz), experimentului și avangardei. În cartea sa, care se bucură de ilustrațiile în stil abstract ori impresionist/figurativ ale artistului contemporan Ramon Grosos, Gábor István Ördög reînvie acest suflu al libertății într-un stil specific identității sale. Cartea se deschide cu un poem, *Cina unui beatnik*, care aduce aminte cumva de Allen Ginsberg, urmat de *Note de călătorie*, unde putem regăsi un motivul al drumului, omniprezent la Jack Kerouac, de exemplu. Patosul declamativ din poemul *Cina unui beatnik* se răsfrânge asupra unui Cluj unde Gábor István

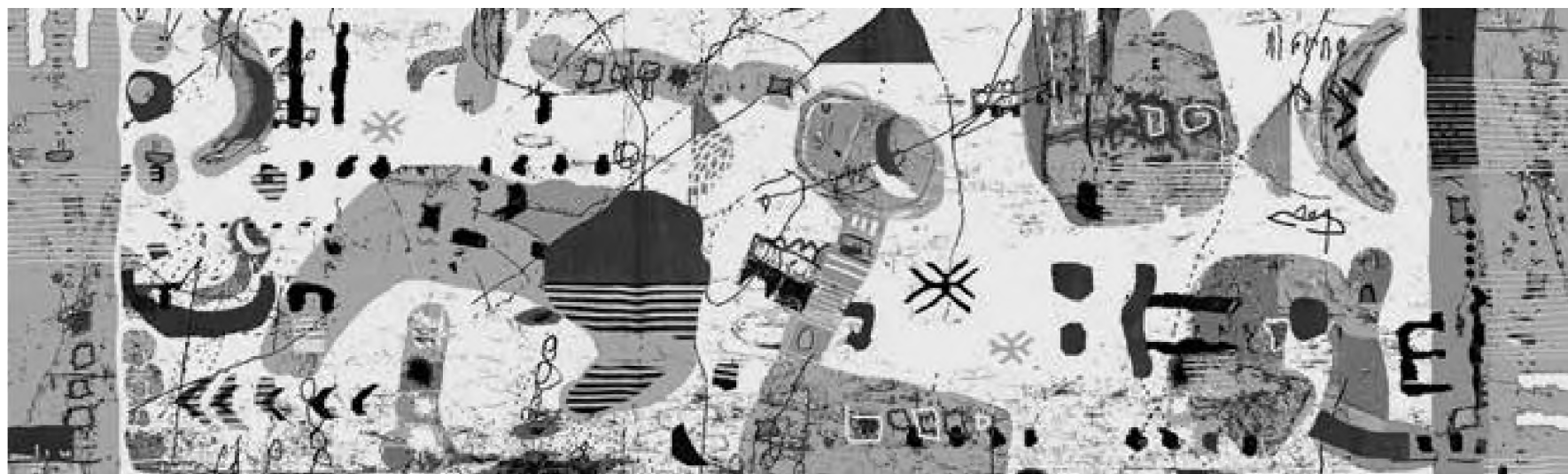
Ördög a trăit un timp și care a devenit un fel de „vis american” al prezentului. Poemul are un stil spumos, amăru: „[...] Mă uit la tine, orașul meu, Cluj/ Scena iubirilor mele/ Tabăra celor fără glas, așteptând/ o formă a rezultatului final./ În cele din urmă, pleacă într-o cârciumă/ din centru și se îmbată prostește,/ dă cu piciorul în fund durerii cuiva,/ și hai mai departe./ Mă uit la tine, orașul meu, Cluj./ Scena iubirilor mele./ Parcul central unde te-ai culcat cu câteva fete,/ și ai rămas acolo până în zori... [...] Mă uit la tine, orașul meu, Cluj./ Scena iubirilor mele./ Ucigașul de alături. Ucigașul de alături,/ străin. Anonimul./ Case anonime, orașul anonim... Scena viselor care se ascund/ în spatele ecranelor cinematografice, Titanic, cu aspect colorat schimbător,/ aștept la mai bine”. După acest intro în forță, în stilul „Howl” (celebrul poem al lui Allen Ginsberg) urmează un alt poem de mari dimensiuni, *Note de călătorie*, format din mai multe episoade, unde Gábor István Ördög își expune crezul personal și poetic: „Meditez,/ nu pot dormi atât de constantă e greața/ subterfugiul întins [...] Mă holbez la mine în oglindă/ sunt făptuitorul și fapta nefăptuită, parfumul/persistent [...] Sunt unul dintre voi,/ căutând calea dintre plăcere și corectitudine,/ votând pentru miracolele/ care ne vor salva,/ pe drumul spre necunoscut ori lângă...”. În același timp, putem regăsi aici aserțiuni filozofice cu care autorul intră în rezonanță – „Dumnezeu e mort”, „exiști pentru lucruri care nu există/ ai luminat cea mai simplă relație”; de altfel se pot ghici pe parcursul întregii cărți ecouri filozofice, mai ales din scrierile lui Mircea Eliade, Emil Cioran și Hamvas Béla (scriitor, filozof și critic social maghiar nu prea cunoscut în momentul de față în România).

Un alt lucru care transpare din versurile lui Gábor István Ördög este acela al nevoii aparținentei la țară, paradoxal pe linia revoltei lui Cioran, filozoful care s-a vrut la un moment dat a fi fără țară. Gábor István Ördög ne vorbește despre strămoșii săi, „...care sunt în permanență pe drum/ care au trecut de pe trotuarul umed/ în viața de apoi în continuă schimbare,/ predi-când cuvântul lui Dumnezeu,/ despre prezența

eternă a istoriei...”, pentru ca la un moment dat să declare: „Sunt supărat pe tine pentru că/ nu vorbești cu mine, țara mea” (poemul *Note de călătorie*).

După aceste două poeme de mari dimensiuni, urmează o serie într-un stil minimalist, în care sunt expuse mai ales sentimentul înstrăinării, cel al pierderii într-o societate supertehnologizată și orientată spre câștig și consumerism, nevoia unei revoluții spirituale, întoarcerea spre natură. Peisajul se goleşte treptat, devine auster, omul se pierde în anonimitate, rămânând doar un *Crucificat*: „Goală,/ Poate o/ Cameră albă/ Ceva...”, continuând câteva pagini mai încolo: „Incertitudine/ El e./ Pe cruce cu capul în jos/ Agonie/ Dumnezeu a fost în stare teribilă/ Când l-a creat pe om” [...]. Acest fel de crucificare ne duce cu gândul la Sfântul Petru care s-a considerat nevrednic de a fi crucificat precum Iisus Hristos și a cerut să fie așezat cu capul în jos. Cele două secțiuni de mai mici dimensiuni care urmează, *Geometria purității* și *Miracolul nașterii*, fac trimitere de asemenea la simbolistica creștină, alături de neantul cioranian. De altfel, Apocalipsa e văzută ca o absență a crucii, absența suferinței duce la neant și nu la plăcere sau fericire, așa cum ne-am așteptat. Lipsa unei oglindiri te face să te întorci la tine însuși: [...] „când vocea nu găsește ascultătorul/ când imaginea/ nu găsește vizualizatorul/ când gândul/ nu-l poate găsi pe gânditor/ în cel mai bun caz: autopoortret”.

Gábor István Ördög este un gânditor-poet, el încearcă să descifreze prin coordonate spirituale existența, fiind conștient de multitudinea perceptibilă sau imperceptibilă în care aceasta se poate manifesta. Dincolo de depresie sau singurătate ori suferință, reușește cumva cu ajutorul poeziei, să meargă mai departe, este un entuziast măcinat de îndoieli, pe care le așterne pe hârtie. Cuvântul este însă asemenea unei zăpezi de primăvară: „Zăpada de primăvară/ nescrisă încă/ a Tatălui nostru/ E atât de departe, atât de aproape./ Încât faptele și imaginațiile se estompează...”. *Axiomele* din a patra secțiune a cărții vin să completeze sau poate să clarifice niște lucruri, în mod paradoxal, cartea se încheie cu aceste poeme foarte scurte, concentrate, pornind de la cele de mari dimensiuni de la început. Înclin să cred că dincolo de stilizări, aici este chiar esența a ceea ce vrea să ne transmită Gábor István Ördög – în sens spiritual. Din colecția de axiome din ultimul capitol, redau Axioma 4: „Mesajul martirilor/ De pe o cruce/ Ori de lângă o bere”.

Dominika Morariu

Happy day (2022), imprimare digitală, 20 x 100 cm

PARACLISERUL sorescian – un HAMLET al RE-SACRALIZĂRII la TDR!

Eugen Cojocaru

După aventura nefericită de la *Teatrul Odeon*, acum un exemplu care demonstrează că un regizor bun e garanția uneri montări reușite prin capacitatea sa cultural-spirituală de a potența textul și de a alege actorul potrivit. Piesa e simbolism modern-romantic ca decodare și radiografiere a (non)umanității din anul apariției, însă acum, paradoxal după victoria *capitalismului* (sălbatic), e mult mai rău! După 1990 au fost câțiva *Paracliseri* - teatru radiofonic: George Constantin (1990) și Marcel Iureș (2020), Damian Crășmaru (*TNB*, 1996), Valeriu Dogaru (*TN Craiova*, 2010), Daniel Cergă (*TD Petroșani*, 2020), Silvian Vâlcu (*Odeon*, 2022). E o dramă în trei tablouri și nimic în comun (tematică, personaje) cu celelalte, liantul fiind marile etape ale omului. Însuși autorul își definește stilul în subtitlul volumul de copii (1966) *Unde fugim de-acasă?: Aproape teatru, aproape poeme, aproape povești*. Subiectul e tragedia artistului considerându-se, modest, un „aprinzător de lumânări / lumină” care nu lasă posterității decât „vorbe pe pereți.” Sorescu „intră” și în actual cu *Există nervi*, în istoric: *A treia țeapă și Răceala* sau comedia *Vărul Shakespeare* pline de ironie cathartice. *Paracliserul* lui Marin Sorescu dorește să salveze *Umanitatea*. George Constantin și Marcel Iureș sunt prea declamativ-distanți, Silvian Vâlcu (se) joacă accentuat miștocăresc („hibă” regizorală), iar Daniel Cergă reușește un elevat poetic-melancolic fără speranță abandonând *catedrala* (societatea) *ruinată* și viitorul în montarea tânărului Radu Tudosie (Petroșani) sprijinit și de excelenta scenografie a Vilhelminei Kuron Bekesi.

La regizorul Marcel Țop (*Teatrul Dramaturgilor Români*, 2022) eroul construiește o nouă biserică din pietre găsite cărora le conferă sacralitate și vechime (afumându-le cu lumânări) afirmând că *Vom putea să ne salvăm... catedrala noastră cea mai mare, importantă, generoasă și încă vie, Pământul... pe unul dintre textele cele mai complexe, metaforice și... mai puțin montate din dramaturgia autohtonă*. Scenografia Ancăi Cernea e ingenios-simplă - în față: o mică grămadă de pietre, un scaun țărănesc cu trei picioare, câteva lumânări; la ca. 2m o perdea semi-transparentă (va funcționa ca prim „ecran” ce ascunde un spațiu mai mare terminat cu a doua *pânză* și câteva pietre de temelie simbolizând începutul. *Deschidere* cu Maria Tănase / *Draga neichii* în timp ce *Paracliserul* / Claudiu Bleonț se roagă, vorbește și se comportă oltenește - omagiu adus oamenilor renumitei regiuni. E un *joc* inteligent cu „perdeaua” transparentă din față și fundalul „dublând” umbrele și oferind sugestive simboluri ale profundității: acel „dincolo” de *Vălul superficial material al lui Isis*, ca *Ideile* din celebra *Peștera Adevărului* platoniciană. O pădure încă intactă, peisaje

deșertice cu copaci uscați, firmamentul celest, *tabloul votiv central* / Voroneț cu îngeri biblici și ai neamului românesc... *Paracliserul e imaginat* îmbrăcat cu un hanorac cenușiu cu glugă, cu o pereche de blugi rupți, murdari de moloz... *fumul de care vorbește e sacralitatea... oamenii îl disprețuiau, el, construindu-și biserica din resturile ei, avea tăria să îi iubească în continuare... devenise înțelept, unora le părea nebun, mărturisește Marcel Țop, lui Claudiu Bleonț, în mesajul din 19.12.2021.*

Excelentă ideea *Lumânării* de 1,5m, care devine *personaj-sceptru* (ca un părinte al bisericii din creștinismul timpuriu adevărat și sincer) al acestui *Episcop al Speranței și Renașterii Spirituale*. Icoanele lipsesc, doar rame goale: nu mai sunt oameni cu credință. *Paracliserul* e un ales: *Dumnezeu mi-a făcut semn discret pe sub cer, ca un fulger! Gestul din Capela Sixtină motivează* trecerile cathartice prin toată gama de emoții și sentimente, când delicat sau furios, când gânditor ori impulsiv, uneori vesel, trist și deprimat-disperat. O impresionantă dare de seamă la *Starea Umanității*, un *mega-discurs* hamletian al unui Claudiu Bleonț „dez-lăntuit” artistic și inspirațional intrând în esența

și adâncimea fiecărui cuvânt cu o dăruire și profunzime care aduc textul și interpretarea la nebănuite reverberații de rară profunzime spirituală cu amănunțite ruperi de ritm și stări emoționale, făcându-l să „explodeze” ca niciodată înainte! Nu e de mirare că picurii de transpirație scaldă permanent fața acestui *Hamlet* post-modern care nu ține în mână craniul *Bufoanelui Yorick* deplângând deșertăciunea vieții, ci întreaga *Omenire* desacralizată și fără valori umane. Nu e un *spectacol*, ci o spirituală inițiere de o șocant-profundă empatie! Laurence Olivier l-a văzut romantic-visător (ecranizare, 1948) Richard Burton modern ironic-detașat (Broadway, 1964) punând accent pe *atmosfera* generală și generată, pe când Claudiu Bleonț crează un *Big Bang* cathartic-participativ emoțional cu fiecare cuvânt, cu fiecare respirație ori tăcere pline de sensuri într-un incredibil imens tur de forță de peste o oră! Și ne luminează: *Minunile sunt primite sus, dacă sunt în slujba unei idei mărețe!* E ceea ce ne dăruiește, într-un moment astral al teatrului, un actor de excepție. *Finale maiestuos* cu portretul blândului Marin Sorescu tronând pe „primul *Văl al lui Isis*” cu melodia *Mărine*, *Mărine* - artistul de excepție îi face o plecăciune, apoi joacă oltenește, cu aceeași patimă. Perfecte și muzica / Marcel Țop, video multi-media de Sebastian Gherman și regia tehnică / Bogdan Vladu.

Publicul a izbucnit în aplauze și ovații, s-a ridicat extrem impresionat în picioare cu debordantă sinceritate (nu des trăita *amabilitate de operetă!*) și admirație care a durat minute în șir, încununate cu o mică horă spontană a celor din primul rând cu marele actor în mijloc.

IDENTITĂȚI la Cluj

Alexandru Jurcan

Ediția a XI-a a *Întâlnirilor Internaționale de la Cluj* a ales o temă plurală: *Identități*, pentru cele cinci zile de întâlniri festive (28 septembrie-2 octombrie 2022). Spectacole, mese rotunde, dezbateri, conferințe, reflecție și dialog – totul într-o efervescență creatoare și creativă, în spațiul magic al Teatrului Național din Cluj. Deoarece văzusem aproape toate spectacolele jucate aici (despre care am scris cronici), m-am orientat spre a-mi completa „golurile”.

La Muzeul de Artă am asistat la un spectacol-lectură emoționant și frisonant deopotrivă, prin tema războiului din Ucraina: *Sindromul supraviețuitorului* de Andrii Bondarenko, regizat de Ștefana Pop-Curșeu. Au jucat actorii Mihai-Florian Nițu (un actor în ascensiune, cu o frazare de invidiat, care a transmis o revoltă fulminantă la adresa războiului) și Silviu Iorga, cu contribuția lui de mim verificat, ilustrând și completând mesajul incandescent. Exact, când războiul e în preajma ta, toate prioritățile se estompează, visele devin coșmaruri, agenda cotidiană e inutilă. După spectacol a urmat o masă rotundă (*Teatrul în situații-limită*), cu participarea autorilor ucraineni.

Conferința susținută de Matei Vișniec (*Scrierea dramatică și motivațiile autorilor*

contemporani) a fost urmată de prezentarea antologiei *Plays from Romania. Dramaturgies of Subversion* de Jozefina Komporaly. Discursul-confesiune rostit de Vișniec nu plictisește nicio clipă. Interesante reflecțiile despre hazard în profesie și viața particulară. Acele întâlniri inopinabile, fortuite, marcante, care schimbă traiectorii și destine. Afirmă că „și teatrul este o aventură, în sensul nobil, al imprevizibilului care dă buzna peste tine și-ți schimbă traiectoria, îți modifică percepția și prioritățile, te face să descoperi în tine resurse nebănuite”.

La *Studio Euphorion* au avut loc diverse lansări de carte: *Teatru ca rezistență. Oameni de teatru în arhivele Securității* de Cristina Modreanu, *Caragiale vizionarul* de Alexa Visarion, *Să nu privești înapoi. Comunism, dramaturgie, societate* (volum coordonat de Liviu Malița). Au prezentat Ion Bogdan Lefter, Anca Hațiegan, Cristina Modreanu. Conferința susținută de George Banu (*Teatrul în război și politica*) a fost urmată de prezentarea cărților sale *Obiecte rănite* și *Povestirile lui Horatio*. George Banu constată dificultatea reprezentării războiului în teatru, comparativ cu posibilitățile multiple pe care le are filmul la dispoziție.

Ce a mai rămas din timp (I)

Dana Pughineanu

Cum cântă Trahanache și Dandanache? Extrem de bine, în spectacolul-concert de Ada Milea – *O scrisoare pierdută în concert*. Ada e infatigabilă, inventivă, surprinzătoare, bazându-se pe o echipă sudată în luptele cu Chirița și nu numai. Vedem altfel *O scrisoare pierdută*, acum, la 170 de ani de la nașterea inimitabilului Caragiale? „Alte măști, aceeași piesă/ alte guri, aceeași gamă” (Eminescu, desigur). Mai există încă la anumite persoane o reticență nejustificată față de propuneri scenice inedite, originale. Aceeași licoare în alt pahar. Care să păstreze ideea „simț enorm și vază monstruos”, cum îi plăcea lui Caragiale să afirme, iar mai apoi se exprima elegant despre creație, despre „a apuca din haosul enorm elemente brute, a le topi împreună și a le turna într-o formă... aceasta e puterea artistului”. Care putere se numește talent, iar Ada Milea îl are din plin.

Un spectacol dinamic, surprinzător: *Crimă cu pistol și bile* de Horia Gârbea, în regia lui Emanuel Petran. Despre Horia Gârbea știm, desigur, că e un talent eruptiv. Piesa de față e una necesară, ancorată în realitate, bine ambalată în comic *noir* și *policier*. Justiție, adevăr, minciună, *fake news*, ambiguități, „fluidizarea speței”, spiritul distilat al lui Caragiale, dosare, faună pitorească, limbaj colorat, uneori argotic (*mierlit, șpagă, Belzebulă*) – totul în contrast cu motto-ul scenariului în 22 de părți: *pereat mundus, fiat justitia*. Învinuitul Cicerone intră într-un carusel al manipulării, în demență kafkiană. Nimeni nu-l crede. Bani cumpără orice. Dialogurile se succed în tribulații rapide. Oricum, Cicerone va fi achitat, ca urmare a „neîntrunirii condițiilor prevăzute în articolul...”. Desigur, marea revelație rămâne Irina Wintze, care joacă toate rolurile feminine: polițista, procuratoarea, avocata, soția învinuitului, soția victimei, soacra victimei, mama învinuitului, soacra învinuitului, judecătoarele 1, 2, 3. Incredibil, nu? Știam că Irina e o actriță de excepție, dar acum ce să mai spunem după acest maraton de interpretare? Magie curată!

Despre celelalte spectacole ale Naționalului din Cluj am scris în revista *Tribuna* la vremea premierei lor (*O noapte furtunoasă, Trei surori, Nu mai ține linia ocupată, Lacrimile amare ale Petrei Von Kant*). Aceste „Întâlniri” înseamnă, mai ales, a invita la Cluj personalități din lumea teatrului, care să aprecieze/savureze spectacolele clujene. Mereu voi reciti spusele lui Camus: „Pentru a trăi în autenticitate, jucați teatru! Doar în teatru regăsim o prietenie și o aventură colectivă”.

Dominika Morariu Din ciclul meMORARIUm (2017) imprimare digitală, 15 x 16 cm

O mare cristalină. Pietre, nu foarte arătoase, maronii, cu pești care le mimetizează, se zăresc de pe plajă sau de pe faleza înaltă. Doar la vreo 30 de metri de țărm, marea își capătă culoarea de smarald, acoperind fondul mai puțin instagramabil. În acești metri, doamne devenite mame, bunici și soacre plutesc cu orele vorbind aproape invariabil despre nurori. Soții lor, de obicei, se căznesc să parcurgă cu pași milimetrice pietrele și stâncile alunecoase de unde se pot arunca în apa albastrui-verzuie, perfect echipați pentru scufundări, cu măști, respirator și înotătoare. Privindu-i, ai impresia că asiești la o distorsiune spațio-temporală, ceva demn de o povestire de-a lui Adolfo Bioy Casares (*Plan de evadare*). Cu cât timpul trece mai greu, cu atât suspansul devine mai mare. Oare vor reuși? Mai ascunde corpul lor doza de echilibru necesar, forța de a pune un picior în fața celuilalt palpând cu atenție fiecare zonă colțuroasă? Fiecare pare un erou hollywoodian rătăcit și uitat, iar plonjarea în apă îi apare privitorului un scop la fel de greu de atins precum salvarea lumii. Și totuși, ea se petrece de fiecare dată. Eroii supraviețuiesc. După o jumătate de oră îi vezi din nou la mal, cu caserola de paste și salata de fructe pe genunchi privind mulțumiți spre orizont.

Între timp doamnele rămân în același loc. Dramele familiare sunt povestite și repovestite ritualic. Au aceleași personaje, aceleași întâmplări, sunt bucăți de mitologie avide de noi trupuri și cuvinte, de noi repetiții memetice. Un singur lucru pare ieșit din schemă. Din când în când doamnele se uită la ceasul waterproof cu un aer îngrijorat sau cu aerul cuiva care și-a adus aminte de ceva de făcut. Totul durează o secundă, iar doamnele plonjează din nou în discuțiile mitologice ca într-o criză de dulce somnambulism. Privitul ceasului și grimasa aferentă sunt ca o neplăcută conectare la „principiul realității”, la „lucrul de făcut”. Chiar și în vacanță, chiar și în august, chiar și în mijlocul mării. Cu siguranță ritmurile mitologice sunt perturbate de acest mic obiect care a făcut din timp un mecanism care reglează timpul ca „formă a intuiției interioare” sau ca „durată”. La pulsul fiecărei mâini stă timpul care ne dojenește că pierdem timpul. Primele cadrane solare au fost percepute ca „odiosoase”, iar Plaut le-a dedicat aceste vorbe: „Fie ca zeii să-l blesteme pe omul care a descoperit primul orele și – da – pe cel care a adus primul cadran solar aici, fărâmițând zilele amărâtului de mine! Dacă vreți să știți, pe vremea când eram un băiețandru, stomacul îmi era singurul cadran solar – de departe cel mai bun și cel mai sincer în comparație cu acesta. Îmi spunea întotdeauna când să mănânc – mai puțin atunci când nu aveam ce să pun în farfurie. Însă acum, orice aș avea de-ale gurii, trebuie să mănânc numai când soarele îmi spune că o pot face. De fapt, urbea noastră este atât de înșesată cu cadrane solare, încât cei mai mulți oameni se târăsc, de la o oră la alta, lihniți de foame”. De atunci și până azi, ceasurile au ajuns să controleze chiar și cele mai incontroleabile aspecte ale vieții, fiind absolut vitale pentru tranzacții financiare pe care oamenii nici nu le mai percep. „Ceasul atomic din 1955

avea o abatere de o secundă la trei sute de ani. Până în anii '80, ceasurile atomice NLP (National Physical Laboratory, Laboratorul Național de Fizică al Marii Britanii) ajunseseră să aibă o abatere de o secundă la 300.000 de ani. (...) Cele care măsoară acum timpul NLP, cunoscute și cu numele de „fântâni de cesiu”, au o abatere de o secundă la 158 milioane de ani. Însă și aceste dispozitive sunt imprecise în comparație cu următoarea generație de ceasuri atomice pe care le proiectează oamenii de știință și tehnicienii din zilele noastre. Acestea au o abatere de o secundă (în plus sau în minus) la treizeci de miliarde de ani.” Dacă ceasul bursei din Amsterdam din 1611, „era precis circa o jumătate de oră pe zi”, acum „marcajele temporale au o precizie de o milionime de secundă”, iar „unele companii au ajuns să facă tranzacții pe piețele financiare la intervale de o nanosecondă” (David Rooney, *Despre timp. O istorie a civilizației în douăsprezece ceasuri*, Editura Trei, 2022). Firmele HFT (high-frequency trading) își doresc să dețină cele mai rapide tehnologii de comunicare. Bursele sunt populate de curse de viteză la timpi imperceptibili pentru conștiința umană. Până când mitologicele doamne spun „pește” datele lor ar putea fi vândute de 1 000 000 000 de ori, deoarece algoritmi ar putea realiza o tranzacție în fiecare nanosecondă. Dacă acest lucru nu se petrece este datorită faptului că licitațiile au loc în timpi specifici. După cum explică Eric Budish, tranzacțiile sunt continue în timp, mai degrabă decât să ia forma licitațiilor. „Dacă caut pe Google ceva de interes comercial, vizitez un site de știri sau răsfoiesc o platformă de socializare, ceea ce se declanșează este o licitație, nu o tranzacționare continuă. Miliarde dintre aceste licitații au loc în fiecare zi, dar pentru că fiecare dintre ele este un eveniment punctual, în care algoritmi pot avea până la o zecime de secundă sau mai mult pentru a licita (o eternitate, pe scala de timp a HFT), publicitatea online nu se caracterizează prin cursa de viteză extremă întâlnită în finanțe. Problemele care sunt de îngrijorare în publicitatea digitală – cum ar fi colectarea de date intruzive și oligopolul – sunt diferite” (How to make money in nanoseconds, Donald MacKenzie).

Lumea HFT este nu doar imposibil de percept, ci și greu de înțeles. Pare un joc de poker la care foarte puțini au acces, doar cei care își permit milioanele necesare menținerii și dezvoltării tehnologiei high speed, adică doar celor care își permit să practice un război al mașinării în care omul este total depășit. Astăzi „mașinăriile creează piețele”, iar noile „cadrane solare” fărâmițează zilele în feluri de neimaginat. Ele sunt de departe de a fi „bune” sau „sincere” precum era stomacul lui Plaut, măcinând un timp imposibil de mitologizat. Până când stimabilele mame, bunici și soacre se vor uita din nou la ceas, controlând timpul cu gravitatea cuiva care-și ia tensiunea sau vrea să afle nivelul de oxigen din sânge, pe telefoane le vor aștepta sute de oferte reactualizate, readaptate la lenta, omenească lor capacitate de adaptare.

Despre perfecțiune

Ana Amelia Dincă

Valentin Tănase

Fugit irreparabile tempus, ulei pe pânză, 60 x 80 cm

Pictura lui Valentin Tănase se află sub semnul timpului, „care fuge fără să se mai întoarcă”, în spatele acestei sintagme aflându-se iubirea, visul, marea și un dat supranatural, „Demiurgul”, care se suprapune peste spiritul artistului și peste gândirea sa. Demersul lui Valentin Tănase atrage atenția în ceea ce privește erudiția, grija pentru structura compozițională cu toate secretele ei, pentru desen și culoare, pentru studii de miologie și proporții, pentru vechii măștri și secolele de artă de dinaintea sa, pentru idei care au străbătut conștiința omului, inspirate din Biblie sau din labirinturile emoției umane. Iată un artist care menține datele spiritului academic într-o abordare figurativă, barocizantă, prin mister și prin scenografiile create, încărcate de alegorii și de trimiteri mitologice, legende, peste care se suprapune imaginația artistului, suprarealistă, documentată, păstrând cu sfințenie forma. Așa se întâmplă în „Geometria cuplului primordial” sau „Cercul iubirii”, care vorbesc despre armonia totală a lumii, despre universalitate și perfecțiune. Tendința sa suprarealistă, dominată de cai, clepsidre, coloane, cavaleri, instrumente muzicale, de întinderea apei și păsări albe, este supusă alăturării masculin/feminin și iubirii nemărginite, absolute, vitale. În redarea acestor trasee morfologice observăm cu ușurință faptul că Valentin Tănase ține la mare preț modelul de atelier. Chiar dacă acesta este un portret sau un corp uman unde descoperim plasticitate, racursiuri și conturul calculat științific al anatomiei omului și calului, primează atenția pentru un desen prețios, cursiv, academic. „Studiu de proporții” și „Studiu de nud” sunt doar simple exerciții ale artistului pentru amplele sale compoziții, care abundă de personaje și care sunt numeroase în opera sa. Acestea sunt completate cu o idee biblică, „Geneza”, reluată la nivel simbolic sub diferite aspecte, iar sub identitatea ei stau evocări ale Edenului, ale

puterii noastre de a închide ochii și a vedea că frumusețea adevărată și energiile pozitive se află în daimonul nostru interior și nu în afara lui. Dumnezeu, ca reflex al transcendenței, și femeia, prin intermediul căreia artistul are acces la acest

cosmos, sunt inseparabili. Devenite paradigmă a picturii lui Valentin Tănase, elementele discursului său iau în calcul creația supranaturală, pe care o recunoaștem în liniștea mării, în evocarea sfinților noștri bizantini, în ideea de cuplu a cărei metamorfoză se regăsește în toate manifestările naturii, în „omul vitruvian”, în puterea și bunăvoința astrelor. Din esența divinității provine și entitatea contradictorie a lumii, femeia, pe care artistul o absolutizează și o face dominantă în opera sa. Aflată sub semnul muzei eterne, soția Claudia Tănase, al cărei chip poate cu ușurință să fie recunoscut în „Cele 7 arte” sau în alegoriile anotimpurilor, este reprezentată în ambianța diferitelor simboluri și epoci, fiind idealul de frumusețe feminină, care străbate pictura artistului, însoțindu-i viața și deceniile de creație. Portretul ei nu exclude din pictura sa alte psihologii, care evocă o anumită persoană sau definește suprarealist omul, prezent în toate compozițiile, fie că aparține figurii întregi, fie că este bust sau chip propriu-zis ori o reprezentare colectivă, transmitând un mesaj sau o idee argumentată și teoretic, și vizual. „Autoportretul de tinerețe”, dar și alte autoreprezentări definite sub aura diferitelor transfigurări ale ființei sale, denotă un artist complet, a cărei fantezie creatoare este inepuizabilă. „Închide ochii și vezi”, „În ochiul palmei” sunt lucrări marcante pentru puterea noastră de adaptare și renaștere. Fiecare lucrare a lui Valentin Tănase poate provoca în jurul ei multe discuții corelate cu date ale istoriei culturii, dar dincolo de acestea, pictorul, graficianul și sculptorul simte și vede universul prin toți porii ființei sale, ceea ce observă cu ochii deschiși, fiind efectul a ceea ce generează ochii minții.

Valentin Tănase

Carnaval la Veneția. Soția artistului, ulei pe pânză, 90 x 70 cm

Grădinile unui lirism intrinsec

și Artă Aplicată din Serbia) și SULUV. Participă la numeroase expoziții de grup – peste două sute –, dar îi sunt apreciate la superlativ și cele douăzeci și una de personale. Sunt realmente numeroase premiile și distincțiile pe care le va primi acasă și în străinătate, realitate ce îi impune o selecție drastică. Voi reține de această dată doar câteva: 2022 – *Premiul Juriului* la Salonul Internațional al Profesorilor de Arte Vizuale, Iași; 2019 – *Premiu Special*, la a X-a Trienală de Grafică din Bitolia (Macedonia de Nord); *Premiul pentru cea mai inventivă lucrare* la „Expoziția cutiilor”, Galeria Mică, ULUPUDS, Belgrad (Serbia); 2018 – *Premiu de Achiziție* acordat de Ministerul Culturii al Republicii Serbia, Graphic collective, Expoziție de Grafică mică, Belgrad (Serbia); 2014 și 2016 – Premii la Bienala Internațională de miniatură, Vonyarcvashegy (Ungaria); Diplomă de Onoare, a 47-a Ediție a expoziției „Penița de Aur”, Belgrad (Serbia); 2000 – Premiu Special al Academiei de Artă din Pisa (Italia); 1999 – Semifinalistă la Bienala de Grafică Mică și Pictură la Academia de Artă din Pisa (Italy); 1989 – Premiu pentru pictură al Academiei de Artă din Novi Sad (Serbia).

Nu cunosc dacă există la mulți dintre artiștii vizuali disponibilitatea totală de a înregistra pulsațiile infimețimalului în structuri de o senzualitate cu adevărat aparte, așa cum

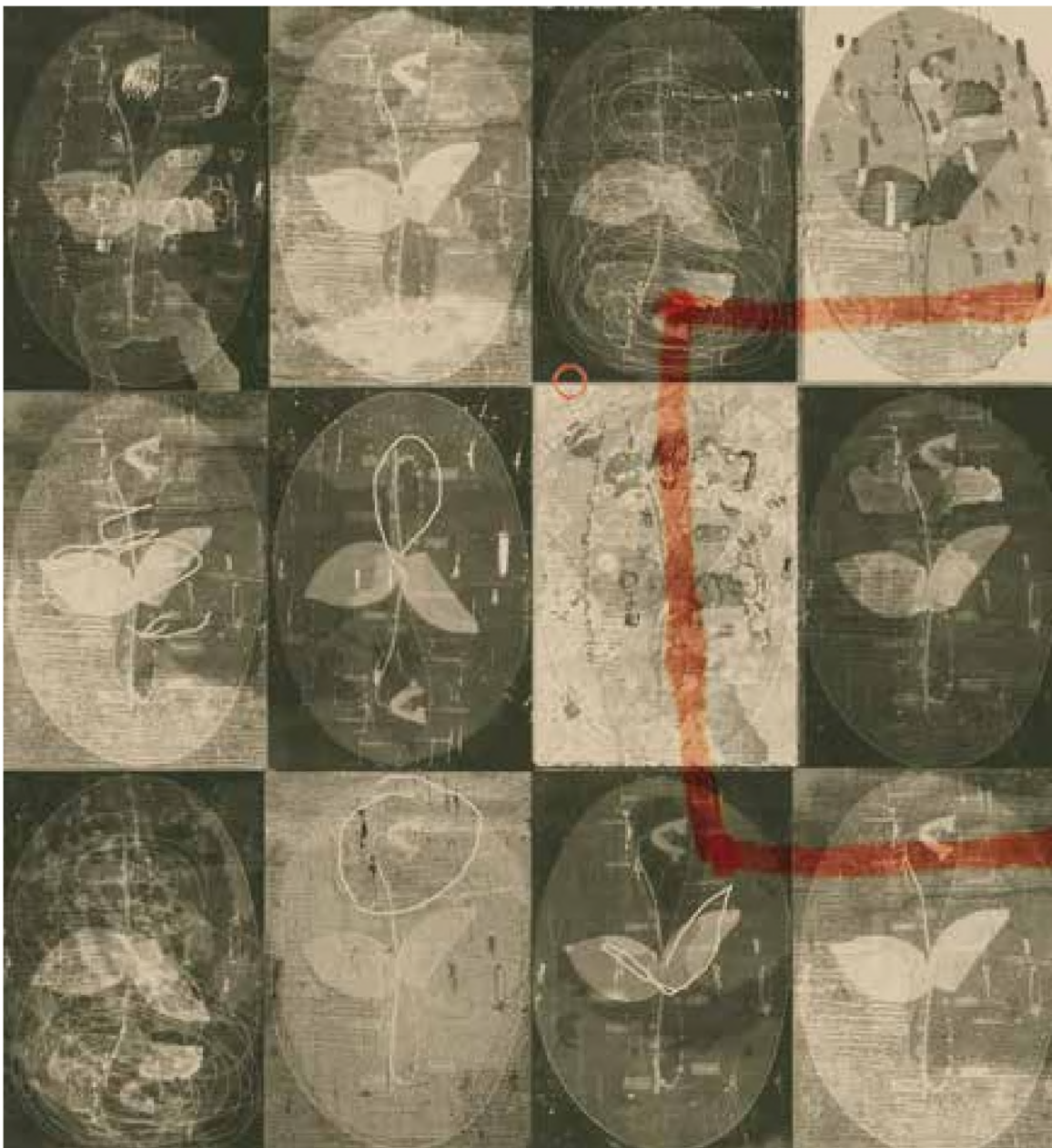
Dominika Morariu

Full of Emptines (2021), instalație

reușește artista în discuție. Dominika Morariu privește cu ochii larg deschiși la atemporalitatea lumii dintâi, încercând să o ancoreze pentru încă o dată în spațiul propriilor certitudini. Deși secvențele grafice par mai degrabă niște probe așezate sub lentila unui microscop, avem de-a face cu un univers translucid, chiar luminos, populat de inflorescențe aurii, ce personal îmi

aduc aminte de tonurile cromatice ale Sultanei Maitec. „Călătoria prin timp” presupune nu doar simpla întoarcere, ci regresia către o altă condiție, prag superior, întrucât admite un joc purtat pe foc și apă. Dintre aceste elemente se întrevede o terra nova, un spațiu populat tonic, din care decepția, dezamăgirea și izolarea sunt tustrele alungate din credința că omul își întâlnește în sfârșit destinul. Tot acest edificiu pe care Dominika Morariu îl construiește capătă forță grație unor cicluri (precum „Pieta”, „Reflecție inversă” ori „meMORARIUM”) ce îi permit artistei exerciții de introspecție. Universul-ierbar căruia îi conferă formă adăpostește simboluri resemantizate și forme geometrice convergente, acestea oferind sugestia unei mecanici secrete ce urcă dinspre „alchimiile” Renașterii. Îndăznesc să spun că arta Dominikăi Morariu conferă atmosferei create și o dimensiune moralizatoare, deoarece receptorul este invitat în mod activ la acest „Dialog între lumi”; mai mult, „Flacăra interioară” ori jocurile poetico-picturale desfășoară marea poveste a *universurilor tu-eu* conectate în proximitatea Divinului. Fără a complica inutil, *Grădina* artistei e varianta spațiului edenic, un imaginar al naturii care celebrează frumusețea vieții, sigilată în „Amintire” – artefact cu adevărat impresionant!

Tehnicile artistice sunt laborioase și mizează pe multistrat: tainele lucrărilor se cer a fi cercetate detectivistic, din unghiuri diferite și cu instrumentarul specialistului. Fragmente de texte și cifre-simbol, linii-siluetă și umbre de plan secund trebuie desprinse cu grijă și discernământ pentru că actul „lecturii” provoacă în oglindă procesul de restaurare. În mod cert, sunt realmente încântat de maniera de exprimare a inefabilului convertit în certitudine, de faptul că stilul Dominikăi Morariu aduce în prim plan un imaginar coerent (dar și vag fantastic!) ce reunește lumi extrem-personale, încărcate adesea de un lirism intrinsec.

Dominika Morariu

Diferența dintre pierdut și găsit (2022), imprimare digitală, 74 x 68 cm

sumar

opinii

Alexandru Șfârlea
„Așa îți e ție dat,
să te terorizezi singur?” 2

editorial

Mircea Arman
Andrei Marga – Filosofia lui Habermas 3

filosofie

Viorel Igna
Exercițiile spirituale, o terapie filosofică
de inspirație stoico-platonice (I) 4

Vasile Zecheru
Philosophia mirabilis (I) 7

Isabela Vasiliu-Scraba
„Chintesența” Trăirismului inițiat de Nae Ionescu (II) 9

diagnoze

Andrei Marga
Aluviunile Marii Resetări 12

eseu

Christian Crăciun
Provincia gândirii 14

Iulian Cătălău
Realismul magic latinoamerican și universal:
perspective literare și filosofice (I) 15

file de jurnal

Nicolae Iuga
Întâmplări celebre la Facultatea de Filosofie
din București (XXI) 18

în memoriam

Marin Iancu
Eugen Simion – „un spirit al amplitudinii” 19

istoria literară

Radu Bagdasar
Scriitorii artizani (II) 20

juridic

Ioana Maria Mureșan
Apărarea dreptului de proprietate 22

opinii

Laura Poantă
Cartoful fierbinte (II) 23

document literar

Ilie Rad
Scrisori de la autori contemporani (XIV)
Traian Furnea (1954-2003) 24

însemnări din La Mancha

Mircea Moș
Prezența vegetalului. Plopul 26

poezia

Rudy Roth 27

comentarii

Adrian Lesenciuc
O istorie obiectivă a Cenaclului de Luni 28

Virgil Rațiu
Pe șleau, adică ce-i în gușă, și-n căpușă. 30

cărți în actualitate

Irina Lazăr
Un mesaj al martirilor 31

teatru

Eugen Căjocaru
FĂRACLĂSERUL sorescian –
un HAMLET al RE-SACRALIZĂRII la TDR! 32

Alexandru Jurcan
IDENTITĂȚI la Cluj 32

showmustgoon

Oana Pughineanu
Ce a mai rămas din timp (I) 33

arte

Ana Amelia Dincă
Despre perfecțiune 34

plastica

Marius Manta
Grădinile unui lirism intrinsec 36

plastica

Grădinile unui lirism intrinsec

Marius Manta

Dominika Morariu

Pietà IV (2022), imprimare digitală, 100 x 70 cm

Motto: „Tuipină de noduri și internoduri
iar la capăt muguraș”

(Simona Popescu –
„Cartea plantelor și a animalelor”)

Lucrările ce poartă semnătura Dominika Morariu conțin fără doar și poate ceva din acea fărâmă de lume misterioasă și stranie, pe care mai mult sau mai puțin paradoxal am pierdut-o undeva în urmă, dar la care continuăm să visăm în lungul călătoriilor pe care le întreprindem. Posesoare a unor energii necreate, artefactele în discuție ar putea da sens

tocmai acestui drum către acasă, către origini, de care lumea postmodernă (a post-adevărului) este acum cu totul înstrăinată. Privite unitar, elementele grafice ale artistei devoalează rosturile plene ale unor răsfrângeri către locurile memoriei.

Dominika Morariu se naște la 11 iulie 1967, în Vârșeț, Serbia. Urmează și absolvă Academia de Arte din Novi Sad, devenind membră a unor uniuni de creație de notorietate precum ULUS (Societatea Artiștilor Plastici din Serbia), ULUPUDS (Asociația de Artă Plastică

Continuarea în pagina 35

ABONAMENTE

Prin toate oficiile poștale din țară, revista având codul 19232 în catalogul Poștei Române, sau prin expedierea sumelor: 49,2 lei – trimestru, 98,4 lei – semestru, 196,8 lei – un an, prin mandat poștal pe adresa redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1). Pentru abonamente în străinătate, prețul unui abonament cu o singură expediție pe lună este 378 lei.

Tiparul executat de:
TIPOGRAFIA ARTA Cluj

